

KOMPARATIVNA ANALIZA IZRADE I PROVEDBE RAZVOJNIH STRATEGIJA EUROPSKIH GRADOVA

Urbanex d.o.o.

u suradnji s

Gradskim uredom za strategijsko planiranje i razvoj Grada Zagreba





IMPRESSUM

Naručitelj

Grad Zagreb

Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj Grada

Izrađivač

Urbanex d.o.o.

Zagreb

2019.

SADRŽAJ

1.	Uvod	3
2.	Metodologija izrade studije	4
3.	Strateško planiranje	6
3.1	Integrirani urbani razvoj	10
4.	Odabir gradova za usporedbu	14
4.1	Inicijalna lista potencijalnih gradova	14
4.2	Kriteriji vrednovanja i odabira	15
4.3	Komparativna analiza gradova	17
4.4	Rezultati selekcijskog procesa	25
5.	Razvojni kontekst gradova	27
5.1	Društvo	27
5.2	Gospodarstvo	31
5.3	Prostor	35
5.4	Okoliš	40
6.	Komparativna analiza izrade i provedbe razvojnih strategija	45
6.1	Regulatorni okvir izrade razvojnih strategija	45
6.2	Proces izrade razvojnih strategija	52
6.3	Analiza strateškog razvojnog usmjerenja gradova	59
6.3.1	Struktura razvojnih strategija	59
6.3.2	Hijerarhija strateškog okvira	62
6.3.3	Strateško razvojno usmjerenje	66
6.4	Identifikacija i odabir strateških projekata	72
6.4.1	Projekti integriranog urbanog razvoja	83
6.5	Provedba i praćenje provedbe razvojnih strategija	99
6.5.1	Provedba	99
6.5.2	Praćenje provedbe	108
7.	Preporuke za razvoj	115
8.	Popis literature i izvora	129

1. Uvod

Potreba za kvalitetnijim i jasnije definiranim sustavom strateškog planiranja u Hrvatskoj rezultirala je reformom temeljem koje su doneseni Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN 123/17) i Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14, 123/17, 118/18), niz podzakonskih propisa, kao i Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine (NN 75/17). Temeljem Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske započeo je i proces izrade hijerarhijski najvišeg akta strateškog planiranja u Hrvatskoj – Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine.

Razvojna strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine (Službeni glasnik Grada Zagreba 18/17) je izrađena sukladno Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, i čini osnovu za provođenje ove studije. Glavne će se karakteristike Strategije i sam proces njezine izrade i provedbe usporediti sa karakteristikama strategija razvoja odabranih pet europskih gradova, a usporedba će biti izvršena prema unaprijed definiranim kriterijima vrednovanja. Na temelju primjera dobre prakse te načina izrade i provedbe razvojnih strategija, kao i odabira i provedbe strateških projekata, definirane su preporuke za izradu budućih strateških razvojnih dokumenata Grada Zagreba.

Studija se sastoji od tri glavna dijela: analitičkog, istraživačkog te preporuka za razvoj. Svrha studije je odrediti europske gradove kao primjere dobre prakse u izradi, provedbi i vrednovanju strategija razvoja te odabiru i implementaciji strateških projekata kako bi se na temelju istih provela komparativna analiza odabranih gradova s Gradom Zagrebom. Pritom se analiziraju osnovne komponente razvoja grada (gospodarske, infrastrukturne i društvene) te institucionalni okvir i praćenje provedbe strategija. Osnovni cilj studije je utvrđivanje sistematiziranih kriterija i preporuka za daljnji rad na pripremi, provedbi i praćenju provedbe akata strateškog planiranja Grada Zagreba.

2. Metodologija izrade studije

Metodološki okvir izrade ove studije obuhvaća niz metoda istraživanja kojima je provedena komparacija odabranih europskih gradova sa Zagrebom. Kroz različite faze izrade ovog dokumenta korišteno je nekoliko metoda adekvatnih za pojedinu fazu. U analitičkom je dijelu to prvenstveno uredsko istraživanje s ciljem identifikacije potencijalnih gradova za usporedbu i definiranje inicijalne liste gradova. Uredsko se istraživanje pritom temelji na prikupljanju podataka iz relevantnih izvora koje podrazumijeva različite domaće i strane baze podataka, dokumente i stručnu literaturu te prostorne planove.

Objekt analize u sklopu studije su gradovi kao administrativne jedinice. Naime, pojam gradovi koristi se za svako kompaktno sagrađeno veće naselje u čijim sekundarnim i tercijarnim djelatnostima radi veći dio aktivnoga stanovništva, i to ne samo za vlastite potrebe već i za potrebe stanovništva šireg prostora (Vresk, 2002). Objekt analize nisu gradovi u smislu na ovaj način definiranih gradskih naselja, već područja administrativno utvrđenih gradova koji imaju jasne administrativne granice unutar kojih sukladno nadležnom zakonskom okviru provode isto tako zakonom utvrđene djelatnosti i zadaće.

Statistički su podaci prikupljeni sa službenog Statističkog ureda Europske unije (Eurostat) te Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD). S obzirom da svi potrebni podaci nisu dostupni na razini administrativnih gradova koji su objekt analize, pojedini podaci su prikupljeni i analizirani na razini širih funkcionalnih cjelina gradova, takozvanih funkcionalnih urbanih područja (*functional urban area - FUA*) i metropolitanskih regija (*metropolitan region*). Funkcionalno urbano područje (FUA) vrsta je urbane aglomeracije definirane na temelju kriterija funkcionalne povezanosti, pri čemu minimalni udio zaposlenih dnevnih migranata iz okolice (na razini JLS) u grad-središte iznosi 15 %. Funkcionalna urbana područja nisu administrativne niti formalno ustrojene urbane aglomeracije, već služe u statističke svrhe te su definirane od strane Eurostata i OECD-a na temelju zajedničke metodologije. Metropolitanska regija, prema definiciji i metodologiji Eurostata, je područje koje se izdvaja na NUTS 3 razini, a temelji se na funkcionalnim urbanim područjima (FUA) koja imaju minimalno 250 tisuća stanovnika. Metropolitanska regija sastoji se od NUTS 3 regije (županije u Hrvatskoj) kojoj pripada grad-središte funkcionalnog urbanog područja te svih onih NUTS 3 regija u kojima barem 50 % stanovnika živi unutar obuhvata funkcionalnog urbanog područja grada-središta (Analiza EU konteksta planiranja i usporedivosti gradova za Urbanu aglomeraciju Zagreb, 2017).

Podaci za navedene prostorne cjeline prikupljeni su zbog nedostatka relevantnih podataka na razini administrativnih gradova, a s obzirom da su proučavani gradovi središta pripadajućih

funkcionalnih urbanih područja i metropolitanskih regija te u gradovima-središtima živi većina njihova stanovništva te se odvija većina gospodarskih aktivnosti, usporedba se na navedenoj razini može smatrati adekvatnom i reprezentativnom s obzirom na nedostatak konkretnijih podataka. Korišteni su najnoviji dostupni podaci za svaki pojedini grad, a zbog metodologije prikupljanja podataka od strane Eurostata podaci za pojedine gradove nisu uvijek dostupni u jednakim vremenskim razdobljima. Kriteriji korišteni za inicijalnu analizu i odabir gradova koji su potom predmet detaljnije komparativne analize razvojnih strategija su kvaliteta života u gradu, osnovni demografski i gospodarski pokazatelji, prostorno-funkcionalna struktura grada, regulatorni okvir strateškog planiranja, projekti integriranog urbanog razvoja i strateško planiranje na širem funkcionalnom području. U prvom su dijelu studije, dakle, korištene metode istraživanja dostupnosti i prikupljanja podataka iz relevantnih izvora te metoda komparacije.

Po utvrđivanju pet gradova za koje se provodi dubinska analiza kontaktiraju se predstavnici gradskih upravnih tijela i institucija istih kako bi se putem upitnika i izravne komunikacije pribavile dodatne kvalitativne informacije i kvantitativni podaci koji se koriste u dubinskoj analizi razvojnih strategija i procesa strateškog planiranja. To se prvenstveno odnosi na postupak izrade i provedbe razvojnih strategija te odabir strateških projekata. Upitnikom koji je upućen predstavnicima gradskih upravnih tijela i institucija nastojao se utvrditi proces izrade razvojnih strategija, institucionalni i regulatorni okvir koji usmjerava izradu te postupak odabira strateških projekata i provođenje projekata integriranog urbanog razvoja.

Prikupljeni se podaci za odabrane europske gradove sintetiziraju i uspoređuju s podacima za Grad Zagreb, a na temelju čega se kasnije formuliraju zaključci. Temeljni dokument za usporedbu na razini Grada Zagreba je Razvojna strategija Grada Zagreba, a prostorni je obuhvat Grada u ovoj studiji istovjetan obuhvatu iz Prostornog plana Grada Zagreba, odnosno obuhvaća administrativni obuhvat Grada Zagreba. Pomoću izdvojenih zaključaka se definiraju komparativne prednosti, nedostaci, potencijali i prijetnje vezani uz strateško planiranje. Na temelju istih se potom uz metodu sinteze definiraju kriteriji i smjernice za planiranje razvoja u slučaju Grada Zagreba. Pritom se potiče provođenje mjera i aktivnosti koje su utvrđene kao pozitivne u slučaju primjera dobre prakse, te se s druge strane pokušavaju izbjeći uočeni nedostaci i izazovi s kojima su se suočili europski gradovi prilikom izrade i provedbe razvojnih strategija. Kroz cjelokupan proces izrade studije korištene su statističke, kartografske i grafičke metode koje su doprinijele jasnijem uočavanju sličnosti i razlika između gradova kod pojedinih elemenata analize.

3. Strateško planiranje

Neplanirani urbani rast i brojni problemi koji su uslijedili uvjetovali su nastanak i razvoj koncepta održivog razvoja. On se razvija od 1970-ih godina uz kontinuirano proširivanje dodavanjem novih dimenzija i funkcija. Održivim se razvojem prema Svjetskoj komisiji za okoliš i razvoj podrazumijeva razvoj koji zadovoljava potrebe današnjice bez ugrožavanja potreba budućih generacija (MVEP, 2018). U razvoju Europske unije to je jedan od temeljnih ciljeva koji se potiče integriranim urbanim razvojem i strateškim planiranjem. Bitno je istaknuti kako su strateško planiranje i prostorno planiranje nerazdvojni postupci koji bi nužno trebali sagledavati međusobne ciljeve razvoja nekog prostora. U Republici Hrvatskoj zakonodavni okvir razlikuje strateško planiranje i prostorno uređenje, pri čemu je prostorno uređenje definirano Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju (NN 65/17), dok je strateško planiranje definirano Zakonom o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN 123/17) i Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 118/18) kao krovnim zakonima nadležnima za navedenu tematiku. Unatoč različitim nadležnim zakonima, strateško i prostorno planiranje u Republici Hrvatskoj, pa tako i Gradu Zagrebu, moraju biti međusobno usklađeni sukladno članku 31. Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske koji navodi nužnost međusobne usklađenosti akata strateškog planiranja i prostornih planova (Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske, NN 123/17). Također se i Zakonom o regionalnom razvoju navodi kako su osnovna polazišta za izradu razvojnih strategija upravo prostorni planovi lokalne, regionalne i nacionalne razine (Zakon o regionalnom razvoju, NN 147/14, 123/17, 118/18).

Nagli i nekontroliran porast gradova uvjetovao je uvođenje novog načina planiranja s obzirom da se prostornim planiranjem i neefikasnim instrumentima tradicionalnog planiranja nisu mogli riješiti problemi urbanog rasta (Albrechts, 2013). Stoga su takvi trendovi razvoja gradova doveli do strateškog planiranja koje je danas jedan od glavnih uvjeta ostvarenja konkurentnosti određenog grada na razini Europske unije. Proces strateškog planiranja uključuje razvoj vizije, postavljanje ciljeva, kreiranje strategija i njihovu implementaciju te evaluaciju rezultata provedenih aktivnosti (Coelho de Freitas, 2018). Pritom su otvoreni dijalog, odgovornost, suradnja i izgradnja konsenzusa ključni koncepti u stvaranju i donošenju odluka u svim fazama izrade strateškog plana (Albrechts, 2004). Strateško planiranje često se povezuje i isprepliće s prostornim planiranjem zbog njihove izrazite međupovezanosti. Ovaj je pristup prostornom planiranju istaknut u dokumentu Perspektiva europskog prostornog razvoja (ESDP – European Spatial Development Perspective) koji predstavlja okvir politike

prostornog razvoja na razini EU (Analiza EU konteksta planiranja i usporedivosti gradova za Urbanu aglomeraciju Zagreb, 2017). Ovaj i drugi dokumenti vezani uz kontekst prostornog planiranja na razini EU osnova su za provođenje strateškog prostornog planiranja te izrade strategija razvoja gradova.

Strateško je planiranje razvijeno s ciljem prilagodbe jedinica lokalne ili područne samouprave sve složenijem i neplaniranom razvoju, problemu fragmentacije, dramatičnom povećanju okolišnih problema, problemu deindustrijalizacije i migracije stanovništva, povećanju inflacije i cijene energenata te povećanju siromaštva. Navedeni problemi iziskuju potrebu za dugoročnim planiranjem i novim modelima upravljanja zbog čega se javlja strateško planiranje. Ovaj proces javlja se sredinom 20. stoljeća u privatnom sektoru, a na razini lokalnih, regionalnih i nacionalnih prostornih jedinica ovaj se pristup počinje koristiti od osamdesetih godina 20. stoljeća. U Sjedinjenim Američkim Državama su sedamdesetih godina 20. stoljeća vlade postale zainteresirane za strateškim planiranjem, a od osamdesetih godina se lokalne i regionalne vlasti potiču na uvođenje strateškog pristupa u planiranju. U Europi pak prvi oblici strateškog prostornog planiranja datiraju iz 1920-ih i 1930-ih godina. Tada se strateško planiranje koristilo za usmjeravanje aktivnosti drugih, različitih vlasti, sektora i privatnih dionika (Albrechts, 2004). Sve do 1980-ih godina je urbana i regionalna praksa u Europi bila usmjerena na individualne projekte, uglavnom vezane uz prenamjenu i korištenje zemljišta, a do kraja se stoljeća u mnogim dijelovima Europe potiče izrada strategija za gradove i regije (Albrechts, 2004).

Brojni su veći gradovi Europe i svijeta u posljednjem desetljeću prihvatili i uveli strateško planiranje kao glavni oblik upravljanja i planiranja s obzirom na brojne prednosti u odnosu na druge oblike planiranja grada. Strateško se planiranje razlikuje od tradicionalnih sektorskih pristupa po svom kritičkom pogledu na tematiku okoliša, proučavanju vanjskih utjecaja i trendova, utvrđivanju postojećih razvojnih resursa, uključenosti različitih dionika i sektora, višerazinskom upravljanju, razvoju dugoročne vizije te usmjerenosti na konkretne mjere i aktivnosti razvoja (Clark, 2013).

Strateško planiranje se kroz prošlost kontinuirano razvijalo te se danas strateški planovi definiraju kao okviri za djelovanje na svim razinama vlasti, od nacionalne do lokalne. U strateškom je planiranju potreban holistički odnosno integrirani model održivog razvoja grada kojim se potiče razvoj grada u harmoniji sa svojim okruženjem. Stoga se dugoročno strateško planiranje smatra neophodnim u suočavanju s novim izazovima u gradovima jer u svom sustavnom i integriranom pristupu objedinjuje ciljeve ekonomskog razvoja, okolišne održivosti, socijalne kohezije i svrhe zajednice te čitavim nizom perspektiva i mogućnosti vodi

ka razvoju grada (Clark, 2013). Pritom se kao svrha zajednice podrazumijeva svakodnevni život stanovnika grada koji u konačnici doprinosi njegovom razvoju. Gradovi pritom trebaju imati ulogu pokretača regionalnog rasta potičući policentrični urbani razvoj Europe. Takav koncept integriranog urbanog razvoja ima zadatak osigurati participaciju stanovnika i relevantnih dionika u razvoju održivog i socijalno uključivog modela razvoja grada te osigurati koherentnost u rješavanju teritorijalnih i urbanih problema (Europska komisija, 2011).

Osnovna karakteristika strateškog planiranja je fokusiranje na ograničen broj strateških, ključnih područja, odnosno sektora (odgoj, promet, poduzetništvo i dr.). Pritom je važno uzeti u obzir vrijednosti i resurse određenog sektora te u tom smjeru potom razvijati i strateško planiranje. Ovim se procesom treba kritički sagledati okoliš i promjene koje se događaju u njemu, proučiti vanjski trendovi i snage te dostupni resursi, identificirati glavni dionici (javni i privatni), omogućiti široko, višerazinsko upravljanje te uključiti različite dionike u proces planiranja. Isti razvija dugoročnu viziju ili perspektivu i strategije na različitim razinama uzimajući u obzir strukturu vlasti i kompetitivne vrijednosti prostora (Analiza EU konteksta planiranja i usporedivosti gradova za Urbanu aglomeraciju Zagreb, 2017). Strateško planiranje je selektivno i usmjereno je na rješavanje pitanja i problema od izuzetne važnosti. Pritom se podrazumijeva da su strateški projekti oni za koje se smatra da su zbog određenih razloga važniji od drugih, pa je i prioritet u strateškom planu njihova prilagodba i implementacija s ciljem rješavanja problema. Proces strateškog planiranja ne smije se smatrati deskriptivnim modelom već se njime prikazuje dinamična priroda razvoja, strukturnih ograničenja i stalnih promjena određenog područja. Kao takav, ovaj proces sadrži razne alate i instrumente koji pomažu zajednici i vlastima u suočavanju s dinamičnim promjenama u prostoru (Albrechts, 2013).

Prema navedenom se može zaključiti kako strateško planiranje nije jedinstveni koncept ili alat, već se ovaj proces temelji na prostornim odnosima određenog teritorija čime se omogućuje učinkovitije integriranje različitih agendi (gospodarskih, ekoloških, kulturnih i socijalnih politika) budući da one utječu na unapređivanje teritorijalnog razvoja putem specifičnih investicijskih programa i praksi (Albrechts, 2004). Strateški okviri i vizije za teritorijalni razvoj s naglaskom na kvalitetu mjesta, prostorne učinke i integraciju investicija dopunjuju i pružaju kontekst za specifične razvojne projekte (Albrechts, 2004).

U Republici Hrvatskoj strateško planiranje na lokalnoj razini po prvi puta je konkretno definirano Zakonom o regionalnom razvoju (NN 147/14) iz 2014. godine te potom Zakonom o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN 123/17) koji je na snazi od kraja 2017. godine. Potonji zakon uz utvrđivanje hijerarhije i organizacijske

strukture strateških razvojnih dokumenata definira i konkretne korake u procesu izrade razvojnih strategija te predstavlja osnovni regulatorni okvir strateškog planiranja. Bitno je istaknuti kako članci 23. i 25. koji definiraju planove razvoja jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave, na snagu stupaju 1. siječnja 2019. godine, čime počinje zakonska obaveza izrade akata strateškog planiranja na lokalnoj i regionalnoj razini sukladno novim zakonskim odredbama (Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske; NN 123/17).

3.1 Integrirani urbani razvoj

Urbani se razvoj (politika), koji obuhvaća mjere promicanja urbanog razvoja i urbane obnove, kao sredstvo regionalnog razvoja počinje razmatrati nakon 1986. godine odnosno sve većim razvojem nejednakosti i različitog stupnja razvijenosti regija. Integriranu politiku urbanog razvoja utvrdili su europski ministri u povelji iz Leipziga o održivim europskim gradovima¹. Takav održivi urbani razvoj podrazumijeva razvoj vizije grada, integrirani međusektorski pristup, nove instrumente urbanog upravljanja s naglaskom na veću uključenost lokalnih dionika te lokalnih i regionalnih partnerstva, usmjeravanje resursa i sredstava prema utvrđenim ciljnim područjima, razmjenu iskustva i *know-how* metode te evaluaciju i praćenje napretka (Juras Anić, 2012).

Planiranje urbanog razvoja ima za cilj osigurati balans različitih interesa u rastućim socijalnim i prostornim nejednakostima, istovremeno osiguravajući društvenu harmoniju. Integrirani urbani razvoj nije dodatna razina planiranja, već neformalna razina planiranja sa strateškim upravljanjem. Time se podrazumijeva proširivanje postojećeg planiranja urbanog razvoja koje je uključivalo koordinaciju između prostornih i sektorskih planova uključivanjem svih relevantnih dionika kako bi se osigurale jednake mogućnosti razvoja s naglaskom na provedbu strateških mjera i aktivnosti (German Association of Cities, 2011). U ovom je procesu potrebno osigurati jednake uvjete i šanse za participaciju svih dionika kako bi se utvrdio dugoročni utjecaj ekonomskih, okolišnih, socijalnih i kulturnih dimenzija na održiv razvoj grada. Sa svojim participativnim metodama, planiranje integriranog urbanog razvoja proširuje standardni sustav planiranja i otvara ga ne samo građanskom angažmanu i sudjelovanju, već i tržišno orijentiranim oblicima djelovanja. Upravo je participacija različitih dionika te njihova horizontalna i vertikalna integracija specifična za integrirani urbani razvoj i ključna za njegovo učinkovito provođenje. Takvo planiranje urbanog razvoja stoga postaje spona između prostornih i sektorskih planova i politika (German Association of Cities, 2011).

Mjere koje se odnose na fizičku obnovu grada trebaju se kombinirati zajedno s mjerama koje promiču edukaciju, ekonomski razvoj, socijalnu uključenost i zaštitu okoliša kako bi se na efikasan način doprinijelo cjelokupnom razvoju područja, uvažavajući potrebe i potencijale za prostorni razvoj kao i one za razvojem jednog ili više sektora društva, gospodarstva ili okoliša. Navedeni pristup posebice je povezan s revitalizacijom napuštenih područja i

¹ Leipzig Charter on Sustainable European Cities – dokument zemalja članica Europske unije usvojen 24. svibnja 2007. godine od strane europskih ministara urbanog razvoja. Dokument je sastavljen sa transparentnim sudjelovanjem europskih dionika te su istim dogovorena načela i strategije za politiku urbanog razvoja.

prostora u gradovima koje je moguće iskoristiti za unaprjeđenje kvalitete života stanovnika ponudom novih društvenih i/ili gospodarskih sadržaja. Ovakav model razvoja primjenjiv je i na područje Zagreba s obzirom na velik broj napuštenih prostora s potencijalnom revitalizacije. Preduvjet za razvoj grada predstavlja i razvoj partnerstva između lokalnih stanovnika, civilnog društva i lokalne ekonomije na različitim razinama upravljanja. Takav je pristup osobito potreban u današnje vrijeme kada se europski gradovi suočavaju s brojnim izazovima poput demografskih promjena, posljedica ekonomske stagnacije, socijalnih posljedica i utjecaja klimatskih promjena. Odgovor na navedene izazove biti će ključan u postizanju pametnog, održivog i inkluzivnog društva predviđenog Strategijom Europa 2020 (Integrated Sustainable Urban Development, 2014). Prednost ovog integriranog pristupa je u mogućnosti istodobnog rješavanja mnogih, međusobno ovisnih problema, koji utječu na urbani centar i okolna područja (Integrated Urban Development – a Prerequisite for Urban Sustainability in Europe, 2007).

Brojne su države članice EU razvile strategiju integriranog urbanog razvoja koja je efikasan instrument za postizanje održivog urbanog razvoja u skladu s Europskom strategijom održivog razvoja. Takav integrirani pristup uključuje prostornu i vremensku koordinaciju i integraciju različitih politika i izvora za postizanje ciljeva. Pritom je važna uključenost svih vladinih, administrativnih i nevladinih dionika relevantnih za urbani razvoj (Integrated Urban Development – a Prerequisite for Urban Sustainability in Europe, 2007). U slučaju Grada Zagreba integrirani urbani razvoj spominje se kroz dokument Razvojna strategija Grada Zagreba do 2020. godine gdje su definirane strateške zone u kojima je potreban integrirani razvoj. Stoga je razvojna strategija Zagreba temeljni dokument koji promiče održivi razvoj u svim dijelovima Grada, urbanim i ruralnim.

Prilikom implementacije integriranog urbanog razvoja važni su elementi identificiranje slabosti i snaga grada i njegove okolice kao i njihovih problema i potencijala. Na temelju analiziranog se oblikuju specifični ciljevi pojedinih područja koji su jedinstveni i prilagođeni obilježjima svakog područja. Već je u početku potrebna koordinacija javnog i privatnog sektora u istraživanom području kao i u njegovom susjedstvu. Takvo partnerstvo pridonosi razvoju svih razvojnih sektora i naposljetku cijele regije. Integrirani urbani razvoj zamjenjuje tehnokratski pristup planiranju uz usredotočenost na kontinuirano učenje, uključujući brojne poteškoće između „top-down“ zahtjeva i „bottom-up“ odgovora. Pritom sektorski pristup uključuje širok spektar dionika iz vlade, civilnog društva i privatnog sektora koji sudjeluju u razvoju i provedbi strategija. Ovakav je koncept urbanog razvoja osmišljen uz ciljeve, strategije i mjere rješavanja stvarnih lokalnih problema (Federal Ministry for Economic Cooperation and Development, 2018). Konačni cilj ovakvog pristupa razvoju je povećanje

međunarodne konkurentnosti europskih gradova, njihove međusobne povezanosti i suradnje te efikasno upravljanje (Integrated Urban Development – a Prerequisite for Urban Sustainability in Europe, 2007).

Karakteristike integriranog urbanog razvoja pokazatelj su postojećih struktura i procesa u različitim državama članicama EU. S obzirom na razvijen okvir planske politike integriranog urbanog razvoja izdvajaju se tri grupe zemalja članica (Nadler, 2014). U prvoj su skupini zemlje koje su razvile programe integriranog urbanog razvoja sve do nacionalne razine. To su Belgija, Danska, Njemačka, Francuska, Italija, Nizozemska, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo. U drugu skupinu ubrajaju se zemlje koje su razvile planski okvir integriranog urbanog razvoja na regionalnoj i lokalnoj razini, Austrija, Irska, Litva, Portugal i Španjolska. Treću skupina zemalja čine Bugarska, Cipar, Češka, Estonija, Finska, Grčka, Mađarska, Latvija, Luksemburg, Malta, Poljska, Rumunjska, Slovačka i Slovenija. Ove su države razvile samo individualne pristupe na razini pojedinog projekta (Nadler, 2014).

Integrirani urbani razvoj se provodi putem razvijene politike i regulatornog okvira te uz provođenje projekata integriranog urbanog razvoja. Upravo su takvi projekti zaslužni za razvoj i obnovu gradova na više razina i kroz multisektorski pristup. Jedan od primjera uspješne provedbe projekata integriranog urbanog razvoja zabilježen je na Cipru u gradu Limassol². U ovom je slučaju integrirani i održivi pristup primijenio horizontalnu i vertikalnu integraciju uz kombinaciju fizičkih, ekonomskih, socijalnih i okolišnih dimenzija na svim razinama vlasti, od lokalne do EU razine (Urbact, Limassol, 2018). Na taj je način ostvaren participativan pristup u cjelokupnom razvoju grada, a ovaj bi se primjer dobre prakse mogao koristiti u razvojnim strategijama brojnih europskih gradova. Sličan je primjer vidljiv u Gradu Ostrava³ u Češkoj gdje je također participativan pristup u kreiranju Strategije razvoja grada pridonio održivom

² Limassol je grad u kojem je uz pomoć integriranog pristupa ekonomskom, ekološkom, socijalnom i kulturnom razvitku grada uspostavljen sustav za održivo upravljanje gradom. Pritom je provedeno nekoliko projekata urbane regeneracije kako bi se unaprijedio gradski centar, obala i druga gradska područja. Prilikom planiranja bilo je važno uključiti različite dionike i težiti urbanom razvoju odnosno integraciji ekonomskog i ekološkog aspekta u razvoju grada. Na taj je način grad postao privlačan za nova poslovna rješenja i kompetentan u ekonomskom smislu. Rezultati obnove bili su pozitivni i unatoč ekonomskoj krizi, a grad je unaprijeđen ne samo u poslovnom već i u rezidencijalnom i infrastrukturnom smislu (Urbact, Limassol, 2018).

³ Grad Ostrava je primjer dobre prakse u izradi Strateškog razvojnog plana za razdoblje 2017-2023. Pritom je u velikom dijelu procesa izrade strategije korišten participativni pristup to jest uključivanje građana i drugih dionika iz sva tri sektora (javnog, privatnog i civilnog) u iznošenju problema, ideja i prijedloga rješenja. U izradi plana sudjelovalo je više od 20.000 ljudi uključujući stanovnike grada, ali i njegove posjetitelje. Stoga su se na temelju različitih mišljenja odabrani strateški projekti. Konačni je strateški okvir određen tako da se može u potpunost ostvariti u predviđenom razdoblju te neovisno o političkim promjenama na vlasti. Na taj se način osigurao održiv razvoj uz integraciju različitih razvojnih područja kako bi se odabrali projekti koji najbolje odgovaraju ukupnom razvoju grada (Urbact, Ostrava, 2018).

razvoju i novom, strateškom planiranju grada (Urbact, Ostrava, 2018). Navedeni su primjeri pokazatelj kako je strateško planiranje i integrirani urbani razvoj ključan faktor za postizanje održivog razvoja uz unaprjeđenje svih sektora na različitim razinama vlasti, od lokalne do nacionalne i EU razine.

S obzirom na vrlo visoku stopu urbanizacije u Europskoj uniji donesena je Urbana agenda, dokument koji promovira integrirani i koordinirani pristup u upravljanju urbanom dimenzijom EU kao i nacionalnim politikama i zakonodavstvom (Urbana agenda u EU, 2019). Urbanom agendom nastoji se poboljšati kvaliteta života u urbanim područjima koja je narušena intenzivnim procesom urbanizacije. Područja djelovanja Urbane agende su:

- Održivo korištenje zemljišta
- Javne nabave
- Energetska tranzicija
- Prilagodba klimi
- Urbana mobilnost
- Digitalna tranzicija
- Cirkularna ekonomija
- Radna mjesta i vještine u lokalnom gospodarstvu
- Urbano siromaštvo
- Uključivanje migranata i izbjeglica
- Stambeno pitanje
- Kvaliteta zraka.

Jedan od načina planiranog i sustavnog upravljanja urbanizacijom i gradovima je kroz izradu strateških razvojnih dokumenata. Strategijom razvoja potrebno je izdvojiti najvažnije strateške projekte koji će pridonijeti ostvarenju definiranih strateških ciljeva. Oni predstavljaju posljednju fazu izrade strategije razvoja pa stoga moraju biti u skladu s identificiranim ciljevima, prioritetima i mjerama (Smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe, MRRFEU, 2015). Strategije razvoja u slučaju Republike Hrvatske uključuju popis strateških projekata koji se planiraju provesti u razdoblju provedbe Strategije. Ti će projekti doprinijeti postizanju postavljenih strateških ciljeva, a sredstva za njihovu provedbu će se osigurati iz proračuna lokalnih i regionalnih jedinica, fondova EU ili drugih državnih fondova (Smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe, MRRFEU, 2015).

4. Odabir gradova za usporedbu

4.1 Inicijalna lista potencijalnih gradova

Inicijalna lista potencijalnih gradova za detaljnu usporedbu sa Zagrebom definirana je temeljem uočenih sličnosti (socioekonomske, prostorno-funkcionalne, tradicija razvoja strateškog planiranja), potencijalnih primjera dobre prakse u strateškom planiranju razvoja, te prema prijedlozima Gradskog ureda za strategijsko planiranje i razvoj Grada Zagreba:

- 1) Antwerpen (Belgija)
- 2) Beč (Austrija)
- 3) Bologna (Italija)
- 4) Bratislava (Slovačka)
- 5) Budimpešta (Mađarska)
- 6) Dublin (Irska)
- 7) Glasgow (Škotska, UK)
- 8) Kopenhagen (Danska)
- 9) Krakow (Poljska)
- 10) Limassol (Cipar)
- 11) Stockholm (Švedska)

4.2 Kriteriji vrednovanja i odabira

1) Kvaliteta života u gradu

Kvaliteta života u gradu primarni je pokazatelj stupnja zadovoljstva stanovnika određenog grada. Gradove s visokom kvalitetom života u pravilu karakterizira visok stupanj razvijenosti niza društveno-gospodarskih elemenata, stoga je kriterij kvalitete života u gradovima odabran kao onaj na temelju kojeg je moguće uvidjeti na koji način se strateško planiranje provodi u kvalitetom života najznačajnijim gradovima, odnosno na koji način je potrebno planirati razvoj kako bi se ostvarila visoka kvaliteta života stanovništva. Za potrebe utvrđivanja razine kvalitete života u gradovima korištena su dva izvora: Mercer Quality of living survey 2018 i udio stanovnika u potpunosti zadovoljnima životom u gradu iz Eurostatova istraživanja Perception Survey (2015. g.).

2) Osnovni demografski i gospodarski pokazatelji

Osnovni demografski i gospodarski pokazatelji, kao što su broj stanovnika i kretanje njihova broja, dobna struktura, bruto domaći proizvod, stopa nezaposlenosti i slični, posredno ukazuju na određene sličnosti i razlike u polazišnom stanju i trendovima prilikom definiranja ciljeva strateškog razvoja gradova. Naime, navedeni pokazatelji rezultat su realnog stanja u prostoru, prilikom čega primjerice pad broja stanovnika može ukazivati na nedovoljnu razvijenost društvenih i gospodarskih sadržaja u samom gradu, dok rast nezaposlenosti i pad bruto domaćeg proizvoda mogu ukazivati na značajne probleme u gospodarstvu grada. Za analizu navedenih pokazatelja su korišteni podaci Eurostata, prilikom čega su demografski pokazatelji analizirani na razini samih gradova kao administrativnih jedinica, dok su zbog nedostupnosti gospodarskih pokazatelja samih gradova za analizu gospodarstva korišteni pokazatelji na razini metropolitanskih regija. Iako nisu izravan pokazatelj stanja gospodarstva u samim gradovima, podaci na razini metropolitanskih regija u velikoj su mjeri reprezentativni za utvrđivanje postojećeg stanja uzevši u obzir kako su gradovi-središta metropolitanskih regija demografska i gospodarska središta u kojima živi većinski udio stanovnika istih te se ostvari većina bruto domaćeg proizvoda istih. Zbog nedostupnosti svih podataka za jednaka vremenska razdoblja za sve analizirane gradove korišteni su najnoviji dostupni podaci koji su u najvećoj mogućoj mjeri usklađeni s vremenskog aspekta u svrhu omogućavanja adekvatne međusobne usporedbe.

3) Prostorno-funkcionalna struktura grada

Prostorno-funkcionalna struktura ukazuje na osnovne sličnosti i razlike gradova s aspekta funkcionalnih cjelina grada, prostornih obilježja (zoniranja, smještaja pojedinih sadržaja u okviru gradskog područja, prirodnih i antropogenih elemenata). S aspekta značaja kao kriterija vrednovanja i odabira, prostorno-funkcionalna struktura grada ukazuje na slične prednosti ili izazove u gradovima koje je nužno uzeti u obzir prilikom procesa strateškog planiranja razvoja.

4) Regulatorni okvir strateškog planiranja

Regulatorni okvir strateškog planiranja kriterij je koji prikazuje način na koji je uređen sustav strateškog planiranja gradova, odnosno općenito zakonodavno-institucionalna organizacija urbanog i/ili regionalnog razvoja u državama u okviru kojih se razvijaju odabrani gradovi. Regulatornim okvirom definiraju se razine strateških dokumenata te u pojedinim slučajevima i sama struktura i metodologija izrade istih. Kroz navedeni kriterij uočavaju se sličnosti i razlike i u samoj tradiciji strateškog planiranja koja je rezultirala postojećim regulatornim okvirom.

5) Projekti integriranog urbanog razvoja

Integrirani urbani razvoj, obuhvaćajući (integrirajući) više različitih razvojnih aspekata – fizički, socijalni, ekonomski, ekološki... – već niz godina ima izniman značaj za razvoj urbanih područja. Projekti integriranog urbanog razvoja mogu djelovati kao snažni motori razvoja pojedinih dijelova grada te znatno doprinijeti sveukupnom razvoju, a često su i u fokusu razvojnih strategija te identificirani kao strateški projekti. Stoga su odabrani kao jedan od kriterija vrednovanja i odabira kako bi se utvrdilo koji gradovi su stavili veći naglasak na provedbu projekata upravo ovog tipa te doprinose li i na koji način oni cjelokupnom razvoju gradova.

6) Strateško planiranje na širem funkcionalnom području

Postojanje urbanizirane okolice, odnosno razvijene urbane aglomeracije oko gradova, ukazuje na potencijalno postojeću suradnju između grada središta i ostatka funkcionalnog područja koje mu gravitira. Stupanj razvijenosti suradnje između navedenih dviju prostornih cjelina može imati značajan utjecaj i na definiranje razvojnih ciljeva gradova prilikom izrade razvojnih strategija.

4.3 Komparativna analiza gradova

Kriterij vrednovanja i odabira 1 – KVALITETA ŽIVOTA U GRADU

Grad	Mercer kvaliteta života 2018. (rang) ⁴	Stanovništvo u potpunosti zadovoljno životom u gradu 2015. (%) ⁵
Antwerpen	np	57 %
Beč	1	77 %
Bologna	np	44 %
Bratislava	80	48 %
Budimpešta	76	49 %
Dublin	34	72 %
Glasgow	50	71 %
Kopenhagen	9	76 %
Krakov	np	58 %
Limassol	87	np
Stockholm	23	85 %
Zagreb	98	69 %

⁴ Izvor podataka: Mercer Quality of Living Ranking – 2018 City Ranking

⁵ Izvor podataka: Eurostat – Perception Survey

**Kriterij vrednovanja i odabira 2 – OSNOVNI DEMOGRAFSKI I GOSPODARSKI
POKAZATELJI**

<p align="center">Antwerpen</p> <p align="center">DEMOGRAFIJA 517.731 stanovnika (2016) 2010.-2016.: porast za 7,1 % Dobna struktura: 0-19 god. – 23,4 %, 20-59 god. – 54,2 %, 60+ god. – 22,4 %</p> <p align="center">GOSPODARSTVO BDP: 48.132 milijuna € (2016) 2012.-2016.: povećanje za 8,9 % Stopa nezaposlenosti: 7,2 % (2017) Trend stope nezaposlenosti: 2011.-2017. – smanjenje za 0,7 %</p>	<p align="center">Beč</p> <p align="center">DEMOGRAFIJA 1.766.746 stanovnika (2014) 2009.-2014.: porast za 4,7 % Dobna struktura: 0-19 god. – 21,3 %, 20-59 god. – 65,1 %, 60+ god. – 23,7 %</p> <p align="center">GOSPODARSTVO BDP: 118.839 milijuna € (2015) BDP per capita: 48.600 € (2016) Kretanje BDP-a: 2012.-2015. povećanje za 7,2 % Stopa nezaposlenosti: 8,4 % (2017) Trend stope nezaposlenosti: 2011.-2017. povećanje za 1,7 %</p>
<p align="center">Limassol</p> <p align="center">DEMOGRAFIJA 180.300 stanovnika (2016) 2010.-2016.: porast za 1,4 %</p> <p align="center">GOSPODARSTVO BDP (Cipar): 18.490 milijuna € (2016) Kretanje BDP-a (Cipar): 2012.-2016. smanjenje za 5,1 % Stopa nezaposlenosti (Cipar): 7,4 % (2018.)</p>	<p align="center">Stockholm</p> <p align="center">DEMOGRAFIJA 935.619 stanovnika (2017) 2010.-2016.: porast za 10,5 % Dobna struktura: 0-19 god. – 21,7 %, 20-59 god. – 58,5 %, 60+ god. – 19,8 %</p> <p align="center">GOSPODARSTVO BDP: 143.299 milijuna € (2015) BDP pc : 68.529 € (2015) Kretanje BDP-a: 2012.-2015. povećanje za 9,0 % Stopa nezaposlenosti: 6,3 % (2017) Trend stope nezaposlenosti: 2011.-2017. smanjenje za 0,3 %</p>
<p align="center">Krakow</p> <p align="center">DEMOGRAFIJA 761.873 stanovnika (2014) 2011.-2014.: porast za 0,4 % Dobna struktura: 0-19 god.- 18,2 %, 20-59 god. – 55,6 %, 60+ god. – 26,2 %</p> <p align="center">GOSPODARSTVO BDP: 19.862 milijuna € (2015) Kretanje BDP-a: 2012.-2015. povećanje za 17,0 % Stopa nezaposlenosti: 2,8 % (2013) Trend stope nezaposlenosti: 2011.-2013. smanjenje za 6,2 %</p>	<p align="center">Bologna</p> <p align="center">DEMOGRAFIJA 386.663 stanovnika (2016) 2010.-2016: porast za 2,5 % Dobna struktura: 0-19 god. – 17,2 %, 20-59 god. – 52,3 %. 60+ god., 30,5 %</p> <p align="center">GOSPODARSTVO BDP: 39.116 milijuna € (2015) Kretanje BDP-a: 2012.-2015. povećanje za 5,4 % Stopa nezaposlenosti: 5,1 % (2017) Trend stope nezaposlenosti: 2011.-2017. povećanje za 0,4 %</p>

<p style="text-align: center;">Budimpešta</p> <p style="text-align: center;">DEMOGRAFIJA</p> <p>1.759.407 stanovnika (2016) 2010.-2016.: porast za 2,2 % Dobna struktura: 0-19 god. – 16,9 %, 20-59 god. – 57,7 %, 60+ god. – 25,4 %</p> <p style="text-align: center;">GOSPODARSTVO</p> <p>BDP: 52.684 milijuna € (2016) Kretanje BDP-a: 2012.-2016. povećanje za 9,6 % Stopa nezaposlenosti: 2,7 % (2017) Trend stope nezaposlenosti: 2011.-2017. smanjenje za 6,3 %</p>	<p style="text-align: center;">Dublin</p> <p style="text-align: center;">DEMOGRAFIJA</p> <p>516.255 stanovnika (2011) Dobna struktura: 0-19 god. – 20,2 %, 20-59 god. – 62,5 %, 60+ god. – 17,3 %</p> <p style="text-align: center;">GOSPODARSTVO</p> <p>BDP: 104.054 milijuna € (2014) Kretanje BDP-a: 2012.-2014. povećanje za 20,6 % Stopa nezaposlenosti: 6,2 % (2017) Trend stope nezaposlenosti: 2011.-2017. smanjenje za 7 %</p>
<p style="text-align: center;">Glasgow</p> <p style="text-align: center;">DEMOGRAFIJA</p> <p>618.045 stanovnika (2017) 2010.-2017.: porast za 5,8 % Dobna struktura: 0-19 god. – 20,3 %, 20-59 god. – 61,2 %, 60+ god. – 18,5 %</p> <p style="text-align: center;">GOSPODARSTVO</p> <p>BDP: 59.836 milijuna € (2016) Kretanje BDP-a: 2012.-2016. povećanje za 16,3 % Stopa nezaposlenosti: 4,5 % (2017) Trend stope nezaposlenosti: 2011.-2017. smanjenje za 5,4 %</p>	<p style="text-align: center;">Kopenhagen</p> <p style="text-align: center;">DEMOGRAFIJA</p> <p>559.440 stanovnika (2013) 2011.-2013.: porast za 3,7 % Dobna struktura: 0-19 god. – 19,2 %, 20-59 god. – 66,7 %, 60+ god. – 14,1 %</p> <p style="text-align: center;">GOSPODARSTVO</p> <p>BDP: 118.826 milijuna € (2016) Kretanje BDP-a: 2012.-2016. povećanje za 14,8 % Stopa nezaposlenosti: 6,0 % (2017) Trend stope nezaposlenosti: 2011.-2017. smanjenje za 2,2 %</p>
<p style="text-align: center;">Bratislava</p> <p style="text-align: center;">DEMOGRAFIJA</p> <p>422.932 stanovnika (2016) 2010.-2017.: pad za -1,6 % Dobna struktura: 0-19 god. – 18,4 %, 20-59 god. – 64,5 %, 60+ god. – 17,1 %</p> <p style="text-align: center;">GOSPODARSTVO</p> <p>BDP: 22.819 milijuna € (2016) Kretanje BDP-a: 2012.-2016. povećanje za 14,8 % Stopa nezaposlenosti: 5,1 % (2016) Trend stope nezaposlenosti: 2013.-2016. smanjenje za -1,3 %</p>	<p style="text-align: center;">Zagreb</p> <p style="text-align: center;">DEMOGRAFIJA</p> <p>790.017 (2011), 801.349 (2016) 2013.-2016.: porast za 1,2 % Dobna struktura: 0-19 god. – 19,9 %, 20-59 god. – 56,5 %, 60+ god. – 23,6 %</p> <p style="text-align: center;">GOSPODARSTVO</p> <p>BDP: 18.372 milijuna € (2015) Kretanje BDP-a: 2012.-2015. povećanje za 1,9 % Stopa nezaposlenosti: 6,3 % (2017) Trend stope nezaposlenosti: 2013.-2017. smanjenje za 5 %</p>

Kriterij vrednovanja i odabira 3 – PROSTORNO-FUNKCIONALNA STRUKTURA GRADA

<p style="text-align: center;">Antwerpen</p> <p>Nepravilna mreža ulica u središtu grada. Grad morfološki podijeljen na nekoliko zona (stambena, poslovna, industrijska). Zapadnim rubom grada prolazi rijeka Scheldt. Nekoliko ubraniziranih naselja u okolici – gravitacijsko područje (Sint-Niklaas, Mechelen, Turnhout).</p>	<p style="text-align: center;">Beč</p> <p>Pravilna mreža ulica sa „jakim centrom“. Ulice se ortogonalno pružaju iz središta grada. Rijeka Dunav teče od sjevernog do jugoistočnog dijela grada. Riječna luka u jugoistočnom dijelu grada. Nekoliko manjih urbaniziranih naselja u okolici – gravitacijsko područje.</p>
<p style="text-align: center;">Limassol</p> <p>Nepravilna i gusta mreža ulica u središtu grada. Nekoliko urbaniziranih naselja u okolici – gravitacijsko područje (Mouttagiaka, Germasogeia, Agios, Pano Polemidia).</p>	<p style="text-align: center;">Stockholm</p> <p>Pravilna pravokutna mreža ulica u središtu grada. Nekoliko manjih urbaniziranih naselja u gravitacijskom području.</p>
<p style="text-align: center;">Krakow</p> <p>U samom centru grada pravilna mreža ulica. Nepravilna mreža ulica oko središta grada. Koncentrično pružanje ulica oko središta grada. Središtem grada prolazi rijeka Vistula koja dijeli grad na sjeverni i južni dio. Nekoliko manjih urbaniziranih naselja u okolici grada (Skawina, Bochnia).</p>	<p style="text-align: center;">Bologna</p> <p>Nepravilna mreža ulica u središtu grada. Više urbaniziranih naselja u gravitacijskom području grada. Morfološke karakteristike slične Zagrebu.</p>
<p style="text-align: center;">Budimpešta</p> <p>Pravilna, pravokutna mreža ulica u središtu grada. Središtem grada prolazi rijeka Dunav koja dijeli grad na istočni i zapadni dio. Više manjih urbaniziranih naselja u gravitacijskom području grada.</p>	<p style="text-align: center;">Dublin</p> <p>Nepravilna mreža ulica. Veći broj zelenih površina u središtu grada. Rijeka Liffey prolazi središtem grada. Luka u istočnom dijelu grada. Nekoliko urbaniziranih naselja u gravitacijskom području (Celbridge, Leixlip, Kilmacredock, Maynooth, Swords).</p>
<p style="text-align: center;">Glasgow</p> <p>Pravilna, pravokutna mreža ulica u središtu grada. Veliki udio zelenih površina u gradu. Rijeka Clyde dijeli grad na sjeverni i južni dio. Nekoliko većih urbaniziranih naselja u gravitacijskom području grada.</p>	<p style="text-align: center;">Kopenhagen</p> <p>Pravilna, pravokutna mreža ulica u središtu grada. Luka u sjeveroistočnom dijelu grada. Velik udio zelenih površina u gradu. Velik broj urbaniziranih naselja u neposrednoj blizini grada.</p>
<p style="text-align: center;">Bratislava</p> <p>Grad se nalazi neposredno uz granicu s Austrijom (Beč udaljen 50ak km – funkcionalna povezanost). Podijeljen rijekom Dunav na dva dijela, slično kao Zagreb. Nepravilna mreža ulica uz industrijske zone na periferiji grada.</p>	<p style="text-align: center;">Zagreb</p> <p>Grad podijeljen na dva dijela (sjeverni i južni) rijekom Savom, željeznička pruga također djeluje kao prepreka koja dijeli grad na dva dijela. U uskom središtu grada pojedini dijelovi s relativno pravilnom strukturom ulica. Veći broj manjih zelenih površina u središtu. Nekoliko satelitskih naselja u okolici grada.</p>

Kriterij vrednovanja i odabira 4 – REGULATORNI OKVIR STRATEŠKOG PLANIRANJA

<p style="text-align: center;">Antwerpen</p> <p>Zakonski okvir: nacionalna razina – Zakon o prostornoj organizaciji i urbanističkom planu (1962.).</p> <p>Tri regije (Flandrija, Bruxelles, Valonija) pripremaju regionalne razvojne planove. U Flandriji se na razini provincija izrađuju Provincijski strukturni planovi i Provincijski planovi implementacije.</p> <p>U Valoniji ne postoje planovi na razini provincija.</p> <p>Na razini općina izrađuju se Općinski strukturni planovi i Općinski planovi implementacije.</p>	<p style="text-align: center;">Beč</p> <p>Nadležnost za regionalno planiranje prenosi se na razinu pokrajina ili kantona.</p> <p>Smart City Wien – strateški pristup održivom razvoju.</p> <p>Local Agenda 21 Plus.</p>
<p style="text-align: center;">Limassol</p> <p>Zakon o gradovima i planiranju (1972.). Pravila o urbanističkom i regionalnom planiranju (1999.).</p> <p>Ekonomski i regionalni razvoj provodi Ured za planiranje unutar Ministarstva financija.</p> <p>Trostruka hijerarhija razvojnih planova – 1. Plan otoka – odnosi se na nacionalni teritorij, 2. Lokalni plan – odnosi se na glavna urbana područja i regije, 3. Područna shema – izrađuje se na lokalnoj razini.</p>	<p style="text-align: center;">Stockholm</p> <p>Pravilnik o radu za regionalni razvoj. Zakon o planiranju i izgradnji.</p> <p>Nacionalna strategija za regionalnu konkurentnost, poduzetništvo i zapošljavanje 2007.-2013. formulirana od strane Ministarstva za poduzetništvo, energetiku i komunikacije - dokument koji služi kao provedbeni okvir Europskog programa regionalnog razvoja za Švedsku.</p> <p>Nacionalni program strukturnih fondova županijska razina – Program regionalnog razvoja.</p> <p>Administrativne jedinice - 1. Fizički plan (urbanistički/regionalni plan), 2. Politika regionalnog razvoja.</p>
<p style="text-align: center;">Krakow</p> <p>Zakon o prostornom planiranju i razvoju (2003.).</p> <p>Regionalni operativni programi.</p> <p>Strateško i prostorno planiranje u nadležnosti Ministarstva za infrastrukturu i razvoj.</p> <p>Na regionalnoj razini osnovani uredi za strateško i prostorno planiranje.</p>	<p style="text-align: center;">Bologna</p> <p>Nema zakona koji nameću strateško planiranje na lokalnoj razini</p> <p>Lokalno strateško planiranje u Italiji na temelju - Sporazum o institucionalnom programu država i regija.</p>
<p style="text-align: center;">Budimpešta</p> <p>Zakon o regionalnom razvoju i prostornom planiranju (1996.).</p> <p>Koncept nacionalnog sektorskog i prostornog razvoja.</p> <p>Koncept razvoja županije.</p> <p>Integrirana strategija urbanog razvoja.</p> <p>Unutar administrativnog područja Budimpešte donose se detaljnije strategije razvoja za svaki distrikt.</p>	<p style="text-align: center;">Dublin</p> <p>Zakon o planiranju i razvitku (2000.). Pravilnik o planiranju i razvoju (2001-2018). Ministarstvo stanovanja, planiranja, zajednice i lokalne samouprave – odgovornost za sveukupni razvoj nacionalne politike planiranja.</p> <p>Irska nacionalna prostorna strategija i nacionalni plan – politika i okvir za budući razvoj diljem zemlje.</p> <p>Irske regionalne vlasti – imaju ovlasti za prostorno planiranje i gospodarski razvoj – regionalne strategije planiranja.</p> <p>Lokalna razina – urbanistički ili županijski razvojni planovi.</p>

Glasgow	Kopenhagen
<p>Zakon o gradnji i planiranju zemljišta (1997.). Zakon o planiranju i sl. (2006.). Nacionalni okvir za planiranje – dugoročna razvojna strategija za Škotsku. Strateški razvojni plan je obavezan za 4 najveće regije – Aberdeen, Glasgow, Edinburgh i Dundee. Glasgow i Strateški plan razvoja doline Clyde (2012). Lokalni plan razvoja je obavezan za svako područje vijeća u Škotskoj .</p>	<p>Zakon o planiranju. Nacionalna razina - Nacionalno izvješće o planiranju, direktive planiranja. Regionalna razina – regionalni prostorni razvojni planovi. Lokalna razina – općinske strategije planiranja.</p>
Bratislava	Zagreb
<p>Slovački zakonodavni sustav ne sadrži pojam „strateško planiranje“. U zakonima se navodi „planiranje razvoja“. Zakon o regionalnom razvoju (br. 539/2008) – definira hijerarhiju i okvirni sadržaj razvojnih dokumenata. Zakon o općinama definira nadležnosti jedinica lokalne samouprave – uključujući i lokalno strateško planiranje razvoja (Act. 369/1190 Coll. on Municipalities). Strateški planovi na lokalnoj razini moraju biti usklađeni s onima na regionalnoj i nacionalnoj razini.</p>	<p>Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (2017). Uredba o smjernicama za izradu akata strateškog planiranja od nacionalnog značaja i od značaja za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (2018). Upute za izradu i sadržaj izvještaja županija o provedbi županijskih razvojnih strategija (2012.). Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (2014.). Zakon o izmjenama i dopunama zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (2017.) Smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe (2015.).</p>

Kriterij vrednovanja i odabira 5 – PROJEKTI INTEGRIRANOG URBANOG RAZVOJA

<p style="text-align: center;">Antwerpen</p> <p>Veliki značaj projekata integriranog urbanog razvoja u ukupnom razvoju grada. Primjer: Skeniranje urbanih podataka - Pametna veza između podataka i urbanog planiranja kako bi se stvorila mješovita urbana sredina koju su prihvatili građani i partneri</p>	<p style="text-align: center;">Beč</p> <p>Strategija Step 2025 – Urban development plan Vienna sadrži preporuke razvoja i provedbe integriranih projekata urbanog razvoja. Primjeri: Aspern's Vienna Urban Lakeside Car-free Living. Community Yard Norwegerviertel.</p>
<p style="text-align: center;">Limassol</p> <p>Limassol je u razdoblju 2002.-2017. g. proveo niz projekata integriranog urbanog razvoja koji su doprinijeli ukupnom razvoju grada. Projekti su obuhvatili integraciju na horizontalnoj razini – fizičku obnovu, gospodarski, društveni i ekološki napredak, kao i vertikalnu integraciju tijekom pripreme i provedbe projekata (suradnja svih razina vlasti, kao i suradnja s EU)</p>	<p style="text-align: center;">Stockholm</p> <p>Provedeni pojedini projekti s karakterom integriranog urbanog razvoja: Stockholm Royal Seaport. Hagastaden – a new district with a focus on Life Science. Hammarby Sjöstad.</p>
<p style="text-align: center;">Krakow</p> <p>Pojedini izvori ukazuju kako grad teži staviti naglasak na projekte integriranog urbanog razvoja u budućnosti. Izrađena Krakow Smart City Strategy koja definira cjelokupan razvoj na održiv i integriran način.</p>	<p style="text-align: center;">Bologna</p> <p>Provode se projekti integriranog urbanog razvoja. Primjer: projekt regeneracije područja Pilastro, regeneracija područja Giuriolo.</p>
<p style="text-align: center;">Budimpešta</p> <p>Provedba projekata s karakterom integriranog urbanog razvoja: Magdolna Quarter Initiative - Local partnership approach in difficult urban neighbourhood.</p>	<p style="text-align: center;">Dublin</p> <p>Provode se projekti integriranog urbanog razvoja još od 1990-ih godina kada je započela provedba pilot programa Urban pilot projects. Integrated Area Plans – regeneracija pojedinih dijelova grada.</p>
<p style="text-align: center;">Glasgow</p> <p>Provode se projekti integriranog urbanog razvoja. Primjeri: Glasgow City Centre District Regeneration Framework Master Planning Project - aka (Y)Our City Centre project. South Dalmarnock Integrated Urban Infrastructure.</p>	<p style="text-align: center;">Kopenhagen</p> <p>Primjeri projekata integriranog karaktera: The Soul of Nørrebro. Nordhavnen – Green urban development and mobility in Copenhagen.</p>
<p style="text-align: center;">Bratislava</p> <p>Provedeni i u planu pojedini projekti integriranog karaktera: - Pribinova Street – Eurovea - Petržalka - Jarovecké rameno</p>	<p style="text-align: center;">Zagreb</p> <p>Pojedini projekti integriranog karaktera: Gredelj – novo gradsko središte Paromlin Sveučilišni kampus Borongaj Tračnička veza grad – zračna luka Zagreb</p>

**Kriterij vrednovanja i odabira 6 – STRATEŠKO PLANIRANJE NA ŠIREM
FUNKCIONALNOM PODRUČJU**

Antwerpen	Beč
Postoji određena suradnja između grada i okolice (razina urbane aglomeracije), prvenstveno po pitanju prometa. Pojedine studije naglašavaju kako suradnja na razini urbane aglomeracije Antwerpena ostaje do danas kompleksna, no vide se značajni pomaci u recentnim godinama.	Slaba razina teritorijalne integracije i suradnje sa susjednim administrativnim jedinicama. Postoji suradnja po pitanju prvenstveno prometa. Uspostavljen ured koji pomaže suradnji i koordinaciji pojedinačnih jedinica lokalne samouprave prilikom pripreme i provedbe zajedničkih projekata. Razvojna strategija Grada Beča ističe potrebu i namjeru jačanja suradnje s okolnim jedinicama lokalne samouprave.
Limassol	Stockholm
Metropolitansko područje Limassola obuhvaća Limassol i pet jedinica lokalne samouprave u okolici. Postoji određen stupanj suradnje po pitanju provedbe zajedničkih projekata.	Razvijena suradnja s jedinicama lokalne samouprave unutar metropolitanskog područja Stockholma.
Krakow	Bologna
Razvijena suradnja unutar urbane aglomeracije.	Zakonom na nacionalnoj razini definirana suradnja metropolitanskih gradova i okolnih jedinica lokalne samouprave. Izrađemna strategija: Piano Strategico Metropolitano 2.0 (2016)
Budimpešta	Dublin
Postoji određena razina suradnja između Budimpešte i jedinica lokalne samouprave unutar metropolitanskog područja. Suradnja je dugi niz godina bila slaba zbog nepostojanja adekvatnog zakonodavnog okvira i definirane nadležnosti.	Postoji suradnja na razini urbane aglomeracije. Regional Planning Guidelines for Greater Dublin Area 2010-2022. The Transport Strategy for the Greater Dublin area 2016-2035.
Glasgow	Kopenhagen
Postoji suradnja s okolnim jedinicama lokalne samouprave s aspekta provođenja projekata zajedničkog interesa (npr. prometna infrastruktura).	Razvijena suradnja na razini urbane aglomeracije: Greater Copenhagen – strategija regionalnog rasta i razvoja
Bratislava	Zagreb
Smart twin strategy – strategija pametnog razvoja povezana s onom grada Beča (zbog funkcionalne povezanosti gradova). Postoji suradnja s okolnim jedinicama lokalne samouprave: -Integrovaná územná stratégia rozvoja mestskej oblasti Bratislava -Integrovaná územná stratégia vidieckej oblasti	Postoji suradnja na razini urbane aglomeracije (u začecima). Strategija razvoja Urbane aglomeracije Zagreb za razdoblje do 2020. godine

4.4 Rezultati selekcijskog procesa

Sukladno analizi predloženih gradova prema definiranim kriterijima vrednovanja i odabira za detaljnu i sveobuhvatnu analizu razvojnih strategija i strateškog planiranja u gradovima odabrano je sljedećih pet gradova:

- I. **Beč (Austrija):** sukladno projektnom zadatku odabran od strane Gradskog ureda za strategijsko planiranje i razvoj Grada. Grad prvi po kriteriju kvalitete života što ukazuje na kvalitetan pristup strateškom planiranju i razvoju grada dugi niz godina. Upravo zbog navedenog kriterija smatra se kako grad Beč može predstavljati primjer dobre prakse u strateškom planiranju i usmjeravanju razvoja grada, što za posljedicu ima postojeću visoku kvalitetu života.
- II. **Krakow (Poljska):** grad demografskim i gospodarskim, kao i prostorno-funkcionalnim obilježjima vrlo sličan Zagrebu. Tradicija i razvoj pristupa strateškom planiranju u Poljskom slični su onima u Hrvatskoj. Rijeka koja dijeli grad na sjeverni i južni dio predstavlja određenu prepreku u povezivanju grada, pri čemu se javlja potencijal detaljnije analize izazova s kojima se grad susreće po tom aspektu, kao i primjenjenih rješenja i valorizacije rijeke (obala) u kontekstu razvoja grada.
- III. **Budimpešta (Mađarska):** u prostorno-funkcionalnom aspektu grad vrlo sličan Zagrebu, iako je demografski veći i gospodarski snažniji. Grad je odabran i kako bi se utvrdila detaljnost i usmjerenost razvojne strategije na administrativnoj razini grada s obzirom kako svaki gradski distrikt ima vlastitu razvojnu strategiju koja definira razvoj na užem prostornom obuhvatu.
- IV. **Bratislava (Slovačka):** prema osnovnim demografskim i gospodarskim, kao i prostorno-funkcionalnim obilježjima slična Zagrebu. Regulatorni okvir strateškog planiranja u državi uvelike je sličan onome u Hrvatskoj stoga se javlja mogućnost usporedbe na koji način je unutar sličnog regulatornog okvira definiran razvoj ovih gradova. Bratislava je zanimljiva i iz razloga što je u funkcionalnom smislu intenzivno povezana s prostorno bliskim Bečom kojemu se djelomično u planiranju razvoja prilagođava uvažavajući komplementarnost dva grada.



Sl. 1. Gradovi odabrani za dubinsku analizu i usporedbu u sklopu studije

- V. **Antwerpen (Belgija):** grad je prepoznat po projektima integriranog urbanog razvoja koji mogu biti kvalitetan temelj definiranju preporuka budućeg strateškog razvoja Grada Zagreba implementacijom upravo projekata integriranog karaktera. Uz navedeno grad je brojem stanovnika blizak Zagrebu, dok je važan čimbenik odabira Antwerpena vrlo zanimljiv pristup strateškom planiranju razvoja grada koji kombinira strateško planiranje s prostornim planiranjem, definirajući na tri hijerarhijske razine korake i smjernice za razvoj grada – od vizije grada (odnosno nekoliko aspekata kako bi grad trebao izgledati), preko utvrđivanja prostornih zona (područja) u gradu i njihovu buduću namjenu, do konkretnih programa i projekata (od kojih je veliki broj njih integriranog karaktera) u tim područjima kojima će se ostvariti zacrtana vizija i ciljevi. Smatramo kako bi zbog navedenih posebnosti i pristupa planiranju razvoja grada bilo poželjno detaljnije analizirati i usporediti sa Zagrebom upravo Antwerpen, na čijem primjeru je moguće utvrditi pojedine primjere dobre prakse u strateškom planiranju grada koje se potencijalno mogu primjeniti prilikom strateškog planiranja razvoja Zagreba.

5. Razvojni kontekst gradova

U poglavlju se odabranih pet gradova međusobno uspoređuju s Gradom Zagrebom kako bi se utvrdile sličnosti i razlike u društvenom, gospodarskom, prostornom i okolišnom aspektu razvoja. Ti su pokazatelji uvjetovali različite smjerove razvoja ovih gradova zbog čega se oni razlikuju i u svom planiranju, a posebno izradi i provedbi strateških razvojnih dokumenata.

5.1 Društvo

Beč

Prvi je odabrani grad Beč metropola u središtu Europe s dinamičnim porastom broja stanovnika. U gradu je 2017. godine zabilježeno 1.867.582 stanovnika (UN, 2018). Istodobno u njegovoj metropolitanskoj regiji živi 2.811.186 stanovnika (Eurostat, 2018). Prema dobnim je skupinama stanovništva vidljiv trend starenja stanovnika grada s obzirom da je udio starijih od 60 godina premašio udio mlađih od 19 godina. Prema Mercerovoj je analizi kvalitete života (2018) grad Beč proglašen najboljim gradom za život, a uočene su prednosti vezane uz zdravstvenu zaštitu, vodoopskrbu i zbrinjavanje otpada, kanalizacijski sustav, školstvo te javni prijevoz. Uz to se kao osjećaj sigurnosti ističe niska stopa kriminaliteta i politička stabilnost. Kao glavni nedostatak u gradu izdvojeno je zagađenje i smanjena kvaliteta zraka uzrokovana gustim automobilskim prometom. Upravo je promet u gradu Beču najveći sudionik u proizvodnji ugljikovog dioksida. Važna je odrednica grada i stupanj obrazovanja njegovih stanovnika, a posebno udio visokoobrazovanih koji u Beču iznosi 24,3 % (Statistik Austria, 2017). Upravo visokoobrazovano stanovništvo čini glavni potencijal razvoja grada i njegove konkurentnosti u odnosu na ostale europske gradove. U Beču je 2014. godine ukupno bilo registrirano 173.463 studenata na brojnim sveučilištima diljem grada (Eurostat, 2018).

Budimpešta

Brojem stanovnika približno sličan Beču je i grad Budimpešta. Prema podacima UN-a (2018) u Budimpešti je 2017. godine živjelo 1.756.056 stanovnika. Grad je u uskoj vezi sa svojom okolicom te čini razvijenu urbanu aglomeraciju u kojoj živi ukupno 2.587.904 stanovnika, dok u metropolitanskoj regiji živi 3.000.076 stanovnika (UN, 2018; Eurostat, 2018). I u Budimpešti je udio osoba starijih od 60 godina znatno premašio udio mlađih od 19 godina što je znak procesa senilizacije stanovništva i gubitka glavnog razvojnog potencijala grada, njegovih stanovnika. Budimpešta je obrazovno središte Mađarske, posebno značajno za visokoškolsko

obrazovanje. U gradu je 2016. godine zabilježeno 149.157 studenata visokoškolskih ustanova. Najveća je koncentracija takvih institucija u središnjem dijelu grada, u Budimu i Pešti. Glavni je grad Mađarske također i središte zdravstvenog sustava. Za grad je značajna razgranata mreža zdravstvenih ustanova koje moraju biti lako dostupne u najkraćem mogućem vremenu. Najviše je zdravstvenih institucija smješteno također u strogom centru grada i uz najvažnije prometnice. Osim toga, grad se ističe po velikom broju kulturnih ustanova poput muzeja, galerija, kazališta, kina i knjižnica te po organizaciji brojnih festivala (Budapest 2030, 2013).

Krakow

Krakow je brojem stanovnika znatno manji grad od Beča i Budimpešte. U 2017. godini ovdje je živjelo 755.471 stanovnika (UN, 2018). U njegovoj je metropolitanskoj regiji iste godine živjelo 1.472.784 stanovnika (Eurostat, 2018). Zabrinjavajuća je dobna struktura stanovnika ovog grada s obzirom da u znatno većem udjelu prevladava starije stanovništvo (60 i više godina) u odnosu na mlado (mlađe od 19 godina). Proces starenja stanovništva koji je zahvatio ovaj grad smanjuje razvojni potencijal samog grada kao i potencijal radno sposobnog stanovništva. Međutim, ono što predstavlja znatan potencijal za budući razvoj grada je viskoobrazovano stanovništvo. Ukupno je 2014. godine u Krakowu studiralo 133.740 ljudi (Eurostat, 2018). Krakow je ujedno vodeći sveučilišni centar u Poljskoj. U ukupnom broju stanovnika grada 33,7 % stanovnika ima visoku stručnu spremu i 3,5 % ih ima višu stručnu spremu. Ovi udjeli dokazuju kako je stanovništvo Krakowa znatno obrazovanije u odnosu na nacionalni prosjek gdje samo 17,9 % stanovnika ima visoku stručnu spremu (Poljska u brojkama, 2019).

Bratislava

Od svih odabranih gradova za analizu, Bratislava je brojem stanovnika najmanja. U njoj je 2017. godine živjelo 424.428 stanovnika (UN, 2018). Iste je godine u metropolitanskoj regiji Bratislave živjelo 641.892 stanovnika (Eurostat, 2018). Također je Bratislava jedini od odabranih gradova u kojem proces starenja stanovništva nije uzeo veliki zamah. Naime, udio mladog stanovništva (0-19 godina) je u Bratislavi veći od udjela starog stanovništva (60 i više godina). Stoga je mlađa populacija Bratislave glavni resurs i pokretač gospodarskog rasta ovog grada kako bi postao konkurentniji na europskoj razini. U Bratislavi je 2016. godine

visokoškolsko obrazovanje pohađalo 58.616 ljudi, dok je taj broj bio znatno veći 2014. godine (70.220 studenata) (Eurostat, 2018).

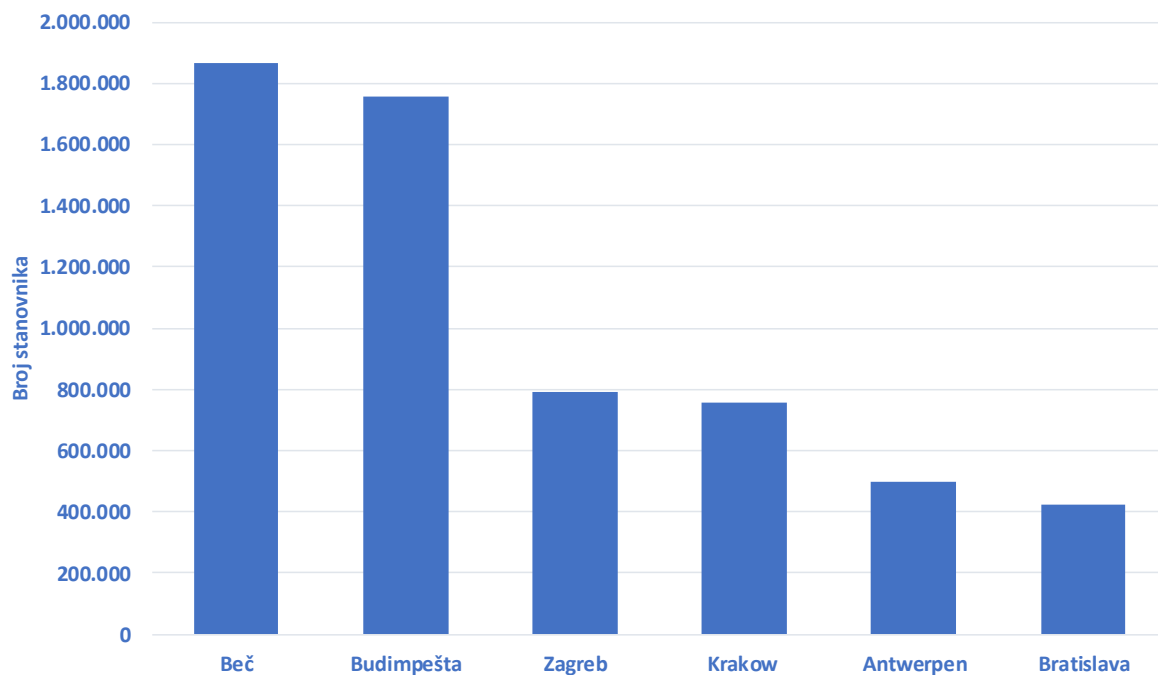
Antwerpen

Antwerpen je brojem stanovnika najveći grad u belgijskoj pokrajini Flandriji i čini jednu od 11 belgijskih provincija. Sam grad je 2015. godine imao 498.473 stanovnika, a njegova urbana aglomeracija 718.730 stanovnika (UN, 2018). Iste je godine u cijeloj metropolitanskoj regiji Antwerpena živjelo 1.030.055 stanovnika (Eurostat, 2018). Za buduću je razvoj grada bitno spomenuti dobnu strukturu stanovnika kao najvećeg potencijalnog pokretača razvoja. Naime, i u Antwerpenu je, kao i kod većine ostalih odabranih gradova, udio starijeg stanovništva (60 i više godina) premašio udio stanovništva mlađeg od 19 godina što predstavlja potencijalnu prijetnju za buduću razvoj grada. U Antwerpenu je 2016. godine zabilježeno 45.764 studenata što je najmanje u odnosu na preostale analizirane gradove.

Zagreb

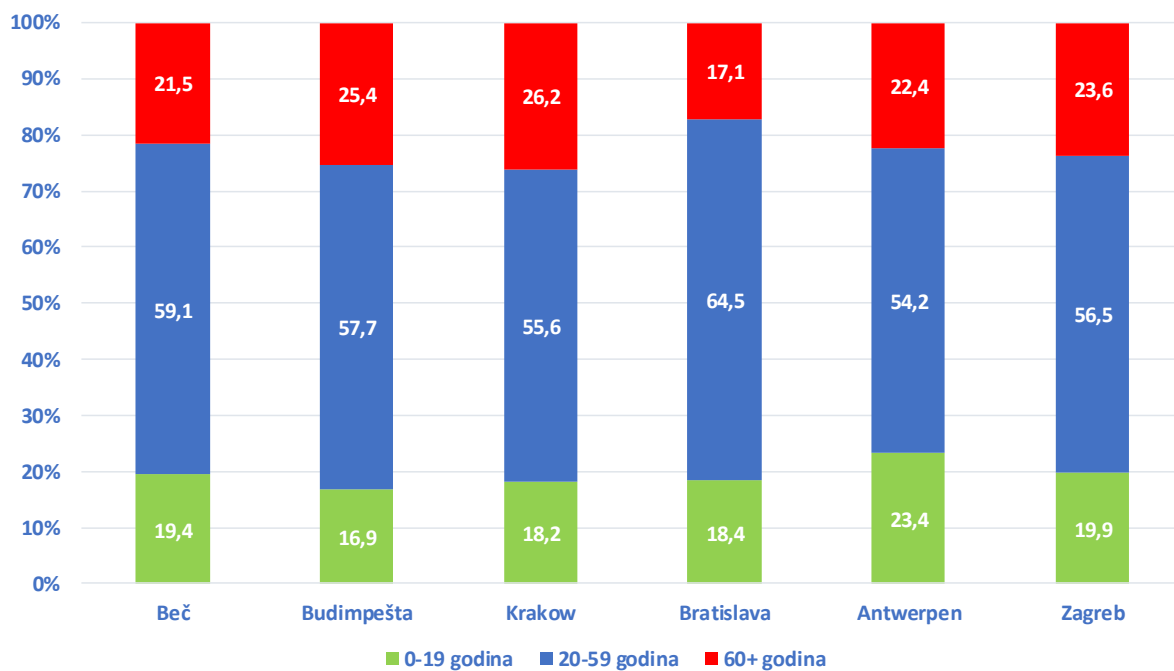
Zagreb je sa svojih 790.017 stanovnika iz 2011. godine najnaseljeniji hrvatski grad, a njegova metropolitanska regija je 2017. godine brojila 1.243.779 stanovnika (Državni zavod za statistiku, 2018; Eurostat, 2018). Prema podacima UN-a (2018) 2016. godine je u Gradu Zagrebu živjelo 801.349 stanovnika što znači da se za Grad Zagreb predviđa povećanje stanovništva u odnosu na posljednji provedeni popis iz 2011. godine kada je u gradu evidentirano 790.017 stanovnika (Državni zavod za statistiku, 2018). Promatrajući dobnu strukturu stanovništva Zagreba može se uočiti izrazita starost ukupne populacije, sa znatno većim udjelom starije populacije (60 i više godina) u odnosu na mlađu. Ti podaci, stoga, ukazuju na proces starenja stanovništva koji predstavlja prijetnju budućem gospodarskom i demografskom razvoju Zagreba. Pozitivan je pokazatelj u odnosu na nacionalni prosjek udio visokoobrazovanog stanovništva koji u Gradu Zagrebu iznosi 29 %. Međutim, takav udio ne začinuje s obzirom da je u glavnom gradu zaposlen najveći udio visokoobrazovane radne snage. Osim po broju stanovnika sa završenim fakultetskim obrazovanjem, Zagreb u Hrvatskoj prednjači po broju studenata kojih je 2016. godine bilo 74.266 (Eurostat, 2018).

Uspoređujući pet odabranih gradova s Gradom Zagrebom (Sl. 2.) vidljivo je kako dva odabrana grada, Beč i Budimpešta imaju veći broj stanovnika od Zagreba, dok su preostala tri grada, Krakow, Antwerpen i Bratislava, svojom populacijom manji od Zagreba.



Sl. 2. Broj stanovnika odabranih gradova

Izvor podataka: UN data, <http://data.un.org/Data.aspx?d=POP&f=tableCode%3A240>



Sl. 3. Dobna struktura stanovnika odabranih gradova

Izvor podataka: City population, <https://www.citypopulation.de/>

Prikazom dobne strukture stanovnika odabranih gradova (Sl. 3.) uočljiva je dominacija skupine stanovnika u dobi od 20-59 godina koja kao radna snaga predstavlja glavni potencijal i resurs za razvoj grada. Međutim, kod svih je gradova osim Bratislave zabrinjavajuće prevladavanje starije populacije (60+ godina) nad mlađom populacijom (0-19 godina). Najveći udio starije populacije u ukupnom broju stanovnika prisutan je u Krakowu gdje iznosi 26,2 %, dok je taj udio najmanji kod Bratislave (17,1 %). Kod svih je ostalih gradova, uključujući i Zagreb udio najstarije skupine stanovništva iznad 20,0 %.

Kada se uspoređuje obrazovna snaga analiziranih gradova prema broju studenata u pojedinom gradu može se zaključiti kako grad Beč ima najveći obrazovni potencijal, a slijede ga Budimpešta i Krakow. Najmanje studenata prema posljednjim dostupnim podacima imaju gradovi Antwerpen i Bratislava dok se u nešto povoljnijem položaju od njih nalazi Zagreb. Međutim, kada se promotri svaki grad posebno, vidljivo je kako svi imaju značajan udio studenata u odnosu na svoju populacijsku veličinu. Naime, u svim gradovima broj studenata doseže udio od oko 9 % u odnosu na ukupan broj stanovnika, a u Krakowu je taj udio najveći (17,7 %) te predstavlja obrazovni potencijal za budući razvoj grada i uvođenje novih, inovativnih rješenja.

5.2 Gospodarstvo

Beč

U gradu Beču negativan gospodarski pokazatelj je visoka stopa nezaposlenosti stanovništva koja je 2014. godine iznosila 10,2 %. Zabrinjavajuća je činjenica da ova stopa raste kontinuirano od 2008. godine (Eurostat, 2018). Zaposlenih je u Beču 2017. godine bilo 1.025.300 stanovnika, a najviše ih je radilo u samom središtu grada (Grad Beč - Statistika, 2018). Najveći je udio zaposlenih u uslugama za potrošače, javnom sektoru, industriji i u uslugama od općeg interesa (STEP 2025, 2014). Prosječna plaća po stanovniku iznosila je pritom 22.173 € godišnje (Grad Beč - Statistika, 2018).

Jedan od najvažnijih makroekonomskih pokazatelja, bruto domaći proizvod, u slučaju grada Beča odnosno provincije Beč iznosio je 90.111 milijuna € u 2016. godini. U odnosu na ostale austrijske provincije, BDP Beča činio je 25,5 % ukupnog BDP-a Austrije. Iste je godine BDP po stanovniku iznosio 48.600 € (Grad Beč – Bruto domaći proizvod, 2019). Kako je turizam jedna od glavnih odrednica velikih gradova potrebno je usporediti i njegov značaj u ukupnom gospodarskom razvoju grada, a prikazati će se pomoću broja turističkih dolazaka i noćenja.

Vezano uz to, u Beču je 2017. godine zabilježeno 7.099.233 dolazaka i 15.512.730 noćenja (Grad Beč - Statistika, 2018).

Budimpešta

Promatrajući ekonomske pokazatelje Budimpešte, bruto domaći proizvod je 2016. godine iznosio 40.730,8 milijuna €. Promatrajući ukupni BDP Mađarske, to je udio od 36,4 % (Središnji statistički ured Mađarske, 2018). Ukupno je zaposleno 44 % populacije, dok je nezaposlenog stanovništva 2011. godine bilo visokih 9,6 % (Budapest 2030, 2013). Stopa se nezaposlenosti u gradu Budimpešti znatno smanjila do 2017. godine kada je iznosila 2,9 % (Središnji statistički ured Mađarske, 2018). Slična je situacija i na razini metropolitanske regije Budimpešte gdje je 2011. godine stopa nezaposlenosti iznosila 9,0 % međutim, ta se stopa kao i slučaju grada znatno smanjila u razdoblju do 2017. godine kada je iznosila 2,7 % za cijelu metropolitansku regiju (Eurostat, 2018). Najviše je stanovnika zaposleno u uslužnim djelatnostima, odnosno tercijarnom sektoru, a znatno je manje zaposlenih u sekundarnom i primarnom sektoru. Grad se može pohvaliti iznimno dobrim turističkim pokazateljima i kontinuiranom trendu porasta broja turističkih dolazaka i noćenja. Prema tome je 2017. godine zabilježeno 4.273.146 turističkih dolazaka i 10.071.847 noćenja (Središnji statistički ured Mađarske, 2018).

Krakow

Krakow je po veličini drugi grad u Poljskoj zbog čega je u gospodarskom i demografskom smislu važan za nacionalni rast i razvoj. U gospodarskom je smislu za Krakow karakteristična vrlo niska stopa nezaposlenosti od 2,8 % iz 2017. godine (Krakow in Numbers, 2018). Međutim, Krakow karakterizira i vrlo nizak bruto domaći proizvod u odnosu na ostale analizirane gradove koji je 2015. godine iznosio 13.533 milijuna € odnosno 17.748,36 € po stanovniku (Krakow in Numbers, 2018). Od ukupnog je broja stanovnika zaposleno 215.800 stanovnika to jest 28,6 %, a zabilježen je rast zaposlenosti u svim sektorima, s naglaskom na trgovinu, industriju, administraciju i znanost. U Krakowu je 2016. godine zabilježeno 2.277.582 turističkih dolazaka i 4.999.278 noćenja (Statistical Yearbook of Krakow, 2017.; Statistički ured Krakow, 2018).

Bratislava

Prema podacima za NUTS 3 razinu odnosno regiju Bratislava, bruto domaći proizvod iznosi 22.819 milijuna € (Statistički ured Slovačke, 2018). Za metropolitansku je regiju Bratislave 2015. godine BDP iznosio 22.248 milijuna €. Najviše je zaposlenog stanovništva bilo evidentirano u trgovini i prometu, smještaju, administraciji, znanosti i tehničkim djelatnostima, edukaciji te industriji s prosječnom plaćom od 1.356 € 2016. godine (Statistički ured Slovačke, 2018). Zabilježena je stopa nezaposlenosti 2017. godine iznosila 3,1 %, a ista se smanjuje od 2009. godine (Statistički ured Slovačke, 2018). Važan gospodarski pokazatelj je i porast turističkih kretanja od 2008. godine. Tako je u Bratislavi 2017. godine zabilježeno 1.291.008 turističkih dolazaka i 2.719.733 noćenja gdje u obje kategorije prevladavaju strani turisti (Grad Bratislava - Statistika, 2018).

Antwerpen

Antwerpen se ubraja među najrazvijenije europske gradove. Provincija Antwerpen zabilježila je 2016. godine bruto domaći proizvod od 80.981 milijuna €, što iznosi 44.394 € po stanovniku (Grad u brojkama: baza podataka, 2018). Međutim, unatoč visokom BDP-u, stopa nezaposlenosti i dalje je visoka. Naime, u metropolitanskoj regiji stopa nezaposlenosti iznosi 7,2 % prema podacima iz 2017. godine dok je ista još nešto viša (7,8 %) za sam grad Antwerpen prema podacima iz 2016. godine (Eurostat, 2018; Grad u brojkama: baza podataka, 2018). Ta se stopa tek neznatno smanjila u odnosu na proteklih nekoliko godina. Stopa zaposlenosti je 2014. godine iznosila 58,5 %, a najviše je stanovnika bilo zaposleno u sektoru trgovine na veliko i malo, administracije, javne uprave i obrazovanja (Grad u brojkama: baza podataka, 2018). Grad se ističe i po kontinuiranom povećanju broja turističkih dolazaka i noćenja pa je tako u 2017. godini zabilježeno 1.079.203 dolazaka i 1.906.638 noćenja (Grad u brojkama: baza podataka, 2018).

Zagreb

Grad Zagreb je kako demografsko tako i gospodarsko središte Hrvatske s bruto domaćim proizvodom od 14.876 milijuna € u 2015. godini. U ukupnom BDP-u Republike Hrvatske, Grad Zagreb prednjači s udjelom od 33,4 % (Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada, 2018). U Gradu je zaposleno ukupno 322.256 stanovnika od kojih je najviše znanstvenika i stručnjaka te onih koji obavljaju administrativne poslove te uslužna i trgovačka zanimanja (Državni zavod za statistiku, 2018). Prema području djelatnosti je najviše stanovnika

zaposleno u trgovini na veliko i malo, u prerađivačkoj industriji, javnoj upravi i obrani, djelatnostima zdravstvene zaštite te u stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima (Državni zavod za statistiku, 2018). S druge strane, stopa nezaposlenosti u samom gradu je poprilično visoka i iznosi 6,4 % (Eurostat, 2018).

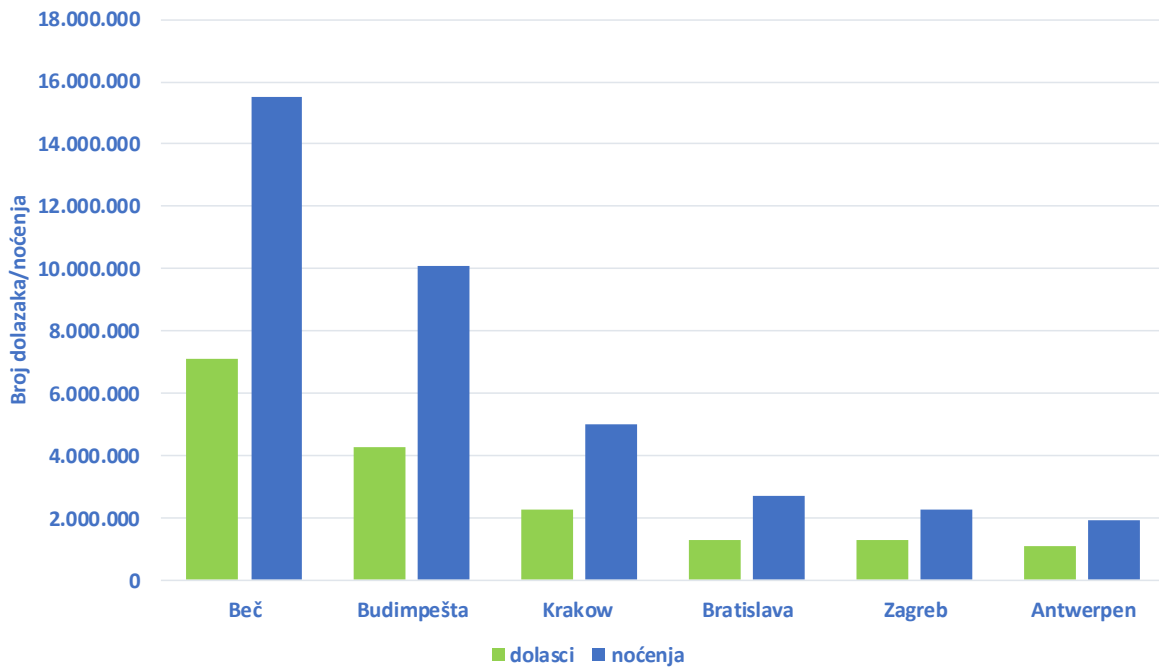
Vezano uz turistička kretanja, 2017. godine je u Zagrebu zabilježeno 1.286.087 turističkih dolazaka te 2.263.758 noćenja (Državni zavod za statistiku, 2018).

Tab. 1. Prikaz osnovnih gospodarskih pokazatelja prema posljednjim dostupnim podacima

Grad	BDP (milijuna €)	Stopa nezaposlenosti (%)
Beč	90.111	10,2
Budimpešta	40.731	2,9
Krakow	13.533	2,8
Bratislava	22.819	3,1
Antwerpen	80.981	7,8
Zagreb	14.876	6,4

Izvor podataka: Beč - Eurostat, 2018; Beč - Grad Beč – Bruto domaći proizvod, 2019; Budimpešta - Središnji statistički ured Mađarske, 2018; Krakow - Krakow in Numbers, 2018; Bratislava - Statistički ured Slovačke, 2018; Antwerpen - Grad u brojkama: baza podataka, 2018; Zagreb - Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada, 2018

Iz prikazane je tablice (Tab. 1.) vidljivo kako je u Krakowu i Zagrebu bruto domaći proizvod najniži u odnosu na ostale analizirane gradove. Iako je BDP u Beču daleko najviši u odnosu na ostale gradove, u istom je gradu i problem nezaposlenosti najizraženiji. Nakon Beča, najveću stopu nezaposlenosti imaju Antwerpen i Zagreb. Promatrajući turistička kretanja u gradovima, to jest broj dolazaka i noćenja, vidljivo je kako Beč prednjači ispred svih odabranih gradova, a slijede ga Budimpešta te Krakow. Znatno manje turističkih dolazaka i noćenja zabilježili su Bratislava i Zagreb, a najmanju turističku aktivnosti bilježi grad Antwerpen (Sl. 4.).



Sl. 4. Broj turističkih dolazaka i noćenja u odabranim gradovima

Izvor podataka: Beč - Grad Beč, 2018; Budimpešta - Središnji statistički ured Mađarske, 2018; Krakow - Statistički ured Krakow, 2018; Bratislava - Statistika 2017 – Bratislava; Antwerpen - Grad u brojkama: baza podataka – Antwerpen, 2018; Zagreb - Državni ured za statistiku, 2018.

5.3 Prostor

Beč

S obzirom na strateški položaj Beča u središtu Europe, izuzetno je važna njegova prometna povezanost. Grad je svim oblicima prometa - cestovnim, željezničkim i zračnim, povezan s ostalim dijelovima Austrije i cijele Europe. Beč je spojen na cestovni i željeznički paneuropski koridor IV koji se pruža od Dresdena preko Praga, Beča, Bratislave i Budimpešte do Ukrajine. Od važnijih pravaca europske mreže međunarodnih pravaca Beč se nalazi na pravcima E58 koji započinje u Beču i završava u Rusiji, E59 koji ide od Češke do Hrvatske, E60 od Francuske do Kirgistana i na pravcu E49 koji započinje u Njemačkoj, a završava u Beču.

U prometovanju gradom vrlo važnu ulogu ima sveobuhvatna mreža javnog prijevoza koja uključuje podzemnu željeznicu, tramvaj, autobus i željeznicu. Stoga je integralni unutargradski i međugradski javni prijevoz važna kvalitativna odrednica Beča. Pritom se podrazumijeva jedinstven sustav prijevoza putnika gdje za sve oblike javnog prijevoza vrijedi jedinstvena karta, a vozni su redovi usklađeni i međusobno prilagođeni. Kvalitetu takvog sustava dokazuje podatak da je 2012. godine čak 39 % stanovništva koristilo upravo javni prijevoz u kretanjima gradom, pješaćenje je kao oblik kretanja odabralo 28 % stanovnika,

bicikliranje 6 %, a automobilski je prijevoz kao glavni oblik putovanja gradom odabralo 27 % stanovnika (STEP 2025). Korištenje automobilskog prometa u Beču nastoji se smanjiti ispod 20 % do 2025. godine, a pritom će ostali oblici prometovanja gradom, javni prijevoz, biciklistički i pješački promet, iznositi oko 80 %.

Snažan proces urbanog razvoja uzrokovao je u Beču znatne promjene u morfološkoj i fizionomskoj strukturi grada. Beč se posljednjih godina razvio u poželjnu destinaciju. Dolazi do promjene središnjih struktura grada, stvaraju se nove zone kojima je potrebno prilagoditi i prometni sustav u gradu. Pritom glavnu ulogu ima prostorno planiranje kako bi se izbjeglo nekontrolirano i neplanirano širenje grada i očuvala kvaliteta života u gradu. Udio zelene površine važan je za kvalitetniji život u gradu, a on u Beču iznosi čak 49,6 % (Vienna City Administration, 2018).

Budimpešta

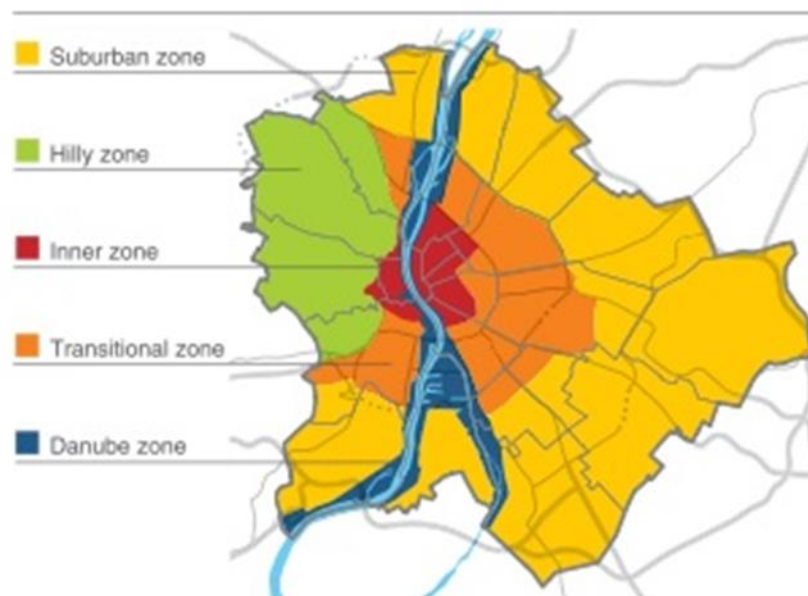
Grad Budimpešta se nalazi na prometnom raskrižju Europe, a upravo zbog svog strateškog položaja ima važnu ulogu na makroregionalnoj razini. Položaj Budimpešte ojačan je transeuropskom prometnom mrežom i to koridorima IV, V i VII. Koridor IV pruža se od Dresdena preko Beča, Bratislave i Budimpešte do Ukrajine. Koridor V ide od Venecije preko Trsta, Kopra, Ljubljane i Budimpešte do Ukrajine, a koridor VII je dunavski plovni put na kojem je Budimpešta jedna od glavnih luka.

U dugoročnom planu razvoja Budimpešte pod nazivom Budapest 2030 navodi se kako je Budimpešta križište autocesta London-Budimpešta-Istanbul-Bagdad (M1-M5) i Moskva-Kijev-Budimpešta-Trst (M3-M7). Stoga je promet u Budimpešti od međunarodnog značenja u svim svojim oblicima, od cestovnog, željezničkog i zračnog pa do riječnog prometa, pritom uključujući i putnički i teretni promet. Važna je i uloga Dunava u prometnom sustavu Budimpešte s obzirom da se upravo ovdje plovni putevi Dunava sijeku s tradicionalnim tržišnim koridorima koji vode iz zapadne Europe prema istoku i jugoistoku. Zahvaljujući važnoj prometnoj ulozi kao sjecišta trgovačkih i poslovnih puteva, Budimpešta ima snažan potencijal za daljnji ekonomski razvoj u smislu obrazovanja, istraživanja i razvoja, inovacija i moderne tehnologije.

Javni promet u prometovanju Budimpeštom igra važnu ulogu, a to dokazuje i podatak da u Budimpešti svakodnevno 45,9 % putovanja uključuje upravo javni promet. Međutim, udio motornih vozila u prometovanju gradom iznosi 38,6 % zbog čega predstavlja veliku prijetnju okolišu i smanjenju kvalitete zraka. Najvećim dijelom na smanjenje kvalitete zraka promet

utječe kroz ispuštanje štetnih plinova iz motornih vozila, ali i kroz stvaranje buke (Budapest 2030, 2013). Visok udio u korištenju automobilskeg prometa u gradu iziskuje potrebu za dodatnim parkirnim mjestima. Kako bi se spriječilo prometovanje automobilima u centru grada izgrađena su Park & Ride parkirališta koja potiču kombiniranje automobilskeg i javnog prijevoza.

Grad se prostorno može podijeliti na nekoliko zona sa specifičnim karakteristikama. To su unutrašnja zona, tranzicijska odnosno prijelazna zona, suburbana zona, brežuljkasta zona i zona uz Dunav. Važno je napomenuti i udio zelene infrastrukture u ukupnoj površini grada koji iznosi 28,2 % (Budapest 2030, 2013).



Sl. 5. Funkcionalne zone u prostornoj strukturi grada Budimpešte

Izvor: Budapest 2030, 2013

Krakow

Krakow se nalazi u središtu vojvodstva Mala Poljska (Malopolskie) te u blizini drugih važnih poljskih centara. Drugi je najveći grad u Poljskoj prema broju stanovika i površini. Krakow ima strateški položaj koji povezuje glavne turističke i tranzitne puteve. Gradom prolaze dva međunarodna prometna pravca E77 od Rusije do Mađarske i E40 od Francuske do Kirgistanu u Aziji. Osobito je važan položaj na prometnom koridoru koji povezuje gradove Kijev i Frankfurt te položaj na turističkoj ruti Tatre-Baltičko more. Njegov se prometni sustav sastoji od cestovne i željezničke mreže te sustava javnog prometa u obliku autobusa i tramvaja.

Važna je uloga pješačkog i biciklističkog prometa koji se u gradu integriraju s ostalim oblicima prometa pomoću razvijenog sustava Park & Ride, Kiss & Ride i Ride & Bike. U ukupnom prometovanju gradom udio javnog prijevoza iznosi 36,3 %, automobilskog prijevoza 33,7 % i biciklističkog prometa 7 %. Iako u gradu prevladava javni prijevoz, udio automobilskog prometa koji je i dalje visok nastoji se smanjiti u korist biciklističkog prometa. Stoga je cilj nove prometne politike Krakowa udio javnog, biciklističkog i pješačkog prometa u ukupnom prometovanju gradom povećati na 75 % (Izvješće o stanju grada 2017, 2018). Udio zelenih površina u ukupnoj površini grada Krakowa iznosi 14,8 % (Izvješće o stanju grada 2017, 2018).

Bratislava

Bratislava kao glavni grad ima jedinstvenu ulogu u prometnoj mreži Slovačke. Autocestovnim je i željezničkim linijama povezana sa susjednim državama i njihovim središtima. Od paneuropskih koridora Bratislavom prolazi koridor IV od Dresdena do Ukrajine te koridor V od Venecije do Ukrajine s ogrankom Va prema Bratislavi. Bratislavom također prolaze važni europski pravci E65 koji ide od Švedske preko Bratislave i Zagreba prema Jadranskom moru do Grčke te E75 koji ide od Barentsovog mora i Finske preko Mađarske, Srbije i Makedonije do Grčke. Upravo je prometno čvorište jedan od glavnih čimbenika razvoja Bratislave i cijele regije zbog čega je postala paneuropski multimodalni koridor. Osim nacionalnog i međunarodnog prometa, u Bratislavi je razvijen sustav javnog gradskog prometa koji uključuje međusobno komplementarne tramvajske i autobusne linije te linije trolejbusa. Glavni transportni problem u gradu predstavlja razvijena tradicija autobusnog prometa koja je nepovoljna s ekološkog gledišta i uvelike utječe na smanjenje kvalitete zraka u gradu (Program gospodarskog i društvenog razvoja Bratislave, 2010). Stoga je jedan od osnovnih prioriteta grada izrada transportnog rješenja na području Bratislave. Ono se temelji na 4 stupa od kojih se dva odnose na autmobilski promet, a dva na javni prijevoz te biciklistički i pješački promet.

Antwerpen

Antwerpen je dobro prometno povezan s nekoliko centara regionalnog, nacionalnog i međunarodnog značaja. Od međunarodnih europskih pravaca gradom prolaze pravci E34 od Belgije do Njemačke, E19 od Nizozemske do Francuske i E17 od Antwerpen do Beaune u Francuskoj. Područjem grada prolazi pet glavnih autocestovnih pravaca koji se pružaju prema

svim dijelovima Europe. Grad je također brzom željeznicom povezan s Amsterdamom, Lilleom i Parizom, a međunarodnim aerodromom sa svim svjetskim metropolama. Važno je napomenuti i značenje riječnog prometa u slučaju Antwerpena s obzirom da je upravo Antwerpen najveća belgijska luka kao i jedna od najvažnijih europskih riječnih luka. Upravo se zbog toga veliki dio strateških projekata i razvojnih planova odnosi na razvoj i unaprjeđenje luke kao odrednice grada Antwerpena. Dokaz tome nalazi se u razvojnoj strategiji Antwerpena gdje se čak dvije vizije grada na najvišoj razini politike razvoja odnose na razvoj Antwerpena kao grada na vodi i lučkog grada (Strateški plan prostorne strukture grada Antwerpena, 2006). Na regionalnoj i lokalnoj razini u Antwerpenu je riječ o razvijenom sustavu javnog prijevoza za čestim autobusnim i tramvajskim linijama. Zbog toga je značajan udio korištenja javnog prijevoza kao glavnog oblika prometovanja, a ističe se i korištenje biciklističkog prometa. U korištenju prijevoza prema podacima iz 2010. godine i dalje prevladava automobilski promet sa 41 %, a potom slijedi biciklistički promet s udjelom od 23 %. Udio pješačkog prometa od 20 % je također značajan, a najmanji se udio odnosi na javni prijevoz (16 %). Međutim, 2014. godine udio u korištenju biciklističkog prometa raste na 29,5 %, a udio automobilskog prometa se smanjuje. S ciljem kontinuiranog smanjenja korištenja automobilskog prijevoza izrađen je Masterplan 2020 čiji je cilj da u korištenju prometa javni, biciklistički i pješački promet čine minimalno 50 % svih putovanja do 2020. godine (Urban development in Antwerp, 2013). Zelene površine također značajno utječu na percepciju grada i kvalitetu života u njemu, a one u Antwerpenu obuhvaćaju 25,2 % ukupne gradske površine (Grad u brojkama – baza podataka, 2018).

Zagreb

Zagreb je zahvaljujući svom položaju na kontaktu srednje i istočne Europe važno čvorište europskih prometnih koridora. Pritom se ističe paneuropski koridor V koji se pruža od Venecije do Ukrajine, a čiji cestovni ogranak Vb prolazi od Rijeke preko Zagreba do Čakovca dok željeznički ogranak ide od Rijeke preko Zagreba i Koprivnice prema Mađarskoj. Od međunarodnog i nacionalnog su značenja autocestovni pravci koji imaju ishodište na Zagrebačkoj obilaznici, a nastavljaju prema graničnim prijelazima sa Slovenijom, Mađarskom i Srbijom. To su autoceste A2 (Zagreb-Macelj), A3 (Bregana-Zagreb-Lipovac) i A4 (Zagreb-Goričan). Zagreb je također dio europske mreže međunarodnih pravaca i to konkretno pravaca E65 od Švedske do Grčke, E70 od Španjolske do Gruzije, E59 od od Češke sa završetkom u Zagrebu te E71 od Slovačke do Splita.

Unutargradski promet je veoma gust s nedovoljnom propusnom moći, a javni prijevoz koji se obavlja tramvajima, autobusima, željeznicom i uspinjačom karakteriziraju male putne brzine i slaba učinkovitost. Zbog neadekvatnog je sustava javnog prometa velika gustoća automobilskeg prometa, a posebno u vrijeme vršnih sati. Pozitivna je odrednica prometnog sustava Grada Zagreba kontinuirano povećanje korištenja biciklističkog prometa te unapređenje biciklističke infrastrukture. Osim alternativnih oblika prometa u gradu, za njegovu je kvalitetu važan i udio javnih zelenih površina, a koji za Grad Zagreb iznosi svega 5,7 % od ukupne površine Grada. Međutim, ako ovome pribrojimo udio šuma u Gradu (28,7 %) kao i udio poljoprivrednog zemljišta (33,9 %) vidljivo je kako znatan udio površine Grada (68,3 %) otpada na zelene površine (Razvojna strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine, 2017).

Svi se proučavani gradovi, uključujući i Zagreb, nalaze na strateškom geografskom položaju koji im omogućuje izuzetnu prometnu povezanost s ostatakom europskog kontinenta i većim gradovima. Zbog toga je u svim gradovima velika pažnja posvećena prometnom povezivanju i izgrađenosti infrastrukture, a koja ih čini privlačnima za život i razvoj turističke aktivnosti. Posebno se značenje pridaje razvoju integralnog i intermodalnog prometa kako bi se naglasila važnost održivog razvoja i smanjila emisija štetnih plinova uzrokovana snažnom motorizacijom. Zbog toga je s ciljem povećanja kvalitete života u gradu važna funkcija javnog prometa te sustava integriranog i intermodalnog prometa poput Park & Ride i Ride & Bike i Bike & Park sustava.

5.4 Okoliš

Beč

Beč učinkovito radi na promociji održivog razvoja i korištenju obnovljivih izvora energije u svim aspektima života. Sukladno tome su izrađene energetske karte grada kojima je utvrđen potencijal za korištenje upravo obnovljivih izvora energije. Pritom su i zeleni prostori važna područja u gradu, a njihovom se zaštitom osigurava biološka raznolikost u urbanim sredinama. Za zaštitu i očuvanje okoliša te planiranje održivog razvoja zadužen je Odjel za zaštitu okoliša (MA 22). Kao zaštićeno područje prirode ističe se nacionalni park Donau-Auen (dio na području grada Beča) te prirodni rezervati, zaštićeni krajolici, područja ekološkog razvoja, spomenici prirode i drugi. Ukupno je na teritoriju grada zaštićeno 14.151 ha površine (Grad Beč – Zaštita okoliša, 2018). Zbog prepoznatog klimatskog utjecaja, grad Beč provodi Program

zaštite klime Beča 2010. do 2020. Također je napravljena studija za procjenu utjecaja od buke te studija o utjecaju kakvoće zraka u Beču (Grad Beč – Zaštita okoliša, 2018).

Budimpešta

Budimpešta je bogata prirodnim vrijednostima zaštićenim u nekoliko kategorija i pod višestrukim stupnjevima zaštite. Značajan je dio teritorija grada zaštićen ekološkom mrežom te su brojna područja zaštićene prirode nacionalnog, regionalnog i lokalnog značenja (Budapest 2030, 2013).

Budimpešta je grad u kojem koncentracija štetnih tvari u zraku često doseže granicu koja utječe na zdravlje. U usporedbi s drugim europskim gradovima, kvaliteta zraka je u Budimpešti znatno lošija. Onečišćenje zraka uglavnom je industrijskog podrijetla, ali i promet pritom igra važnu ulogu s obzirom da glavne prometnice prolaze središtem grada. Upravo zagađenje zraka i negativni klimatski učinci smanjuju povoljne uvjete protoka zraka u gradu. Osim problema kvalitete zraka, grad se suočava i s velikim razinama buke pa je izrađena strateška karta buke. Kao najveći proizvođač buke u grad utvrđen je promet, i to cestovni i željeznički (Budapest 2030, 2013).

Krakow

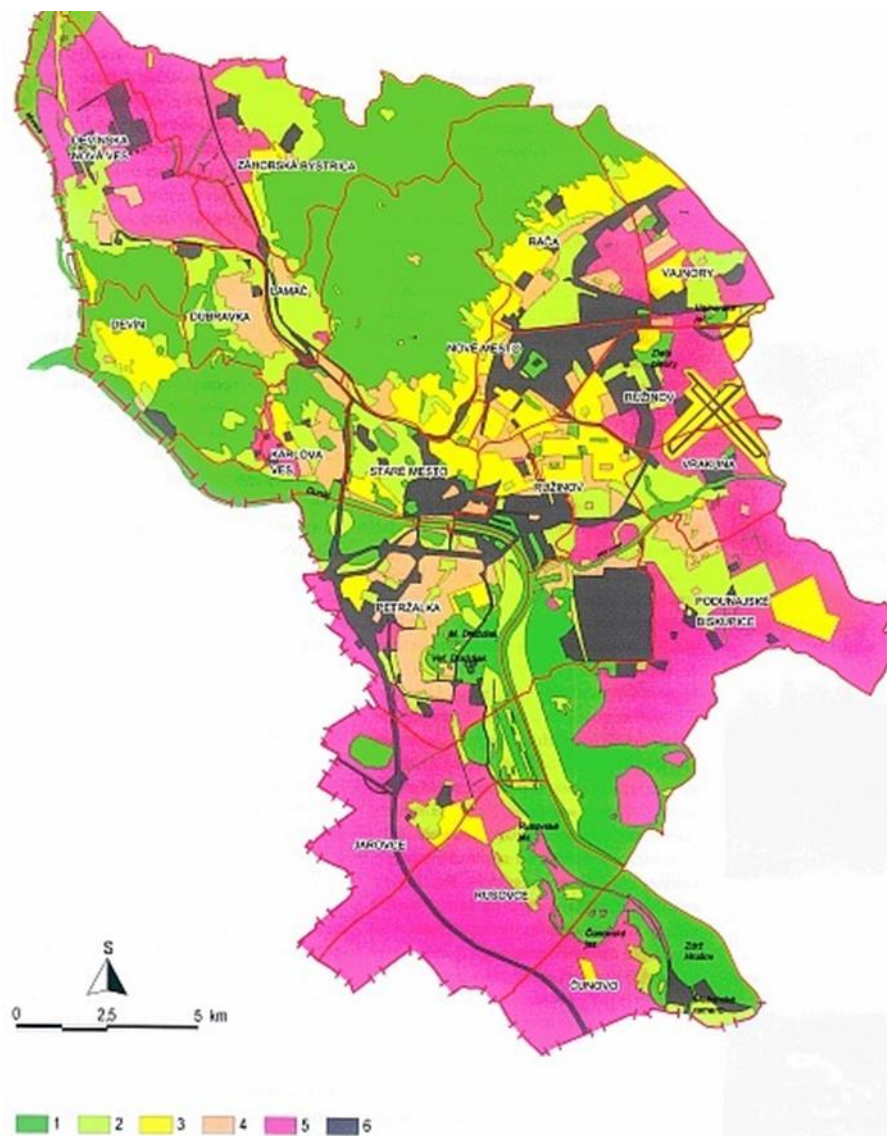
Za praćenje i provedbu mjera s ciljem očuvanja kvalitete okoliša na području Krakowa zadužen je Inspektorat za zaštitu okoliša osnovan na razini regije. Područje Grada Krakowa obuhvaća tri NATURA 2000 zaštićena područja, pet prirodnih rezervata te brojne druge oblike zaštite prirode poput krajobraznih parkova, ekoloških zemljišta, gradskih parkova, spomenika prirode i slično (Izvješće o stanju grada 2017, 2018).

Klimatski uvjeti u Krakowu uzrokovani su emisijom onečišćujućih tvari koje prekoračuju normativnu vrijednost za godišnji prosjek. Negativan utjecaj štetnih tvari u zraku posebno je izražen s obzirom na položaj Krakowa u dolini gdje često dolazi do temperaturne inverzije. U skladu s time donesen je 2017. godine Program smanjenja emisije štetnih plinova (Izvješće o stanju grada 2017, 2018).

Karta buke grada Krakowa izrađena je 2017. godine te uključuje buku uzrokovanu prometom i industrijsku buku. Pritom je evidentirano kako se u Krakowu razina buke na cestama kontinuirano povećava zbog čega je donesen Program zaštite okoliša od buke za grad Krakow za razdoblje 2014.-2018. godine (Izvješće o stanju grada 2017, 2018).

Bratislava

Područje Bratislave u ekološkom je smislu podijeljeno u 6 zona, odnosno velikih ekoloških područja nacionalne važnosti. One zauzimaju područje Malih Karpata, šire okolice Morave, a osobito područje Dunava. Transformacija tih područja može stvoriti značajne sukobe s prirodom i prekoračenje nosivosti prostora. Od zaštićenih prirodnih područja izdvajaju se područja zaštićenog krajolika, pojedinačna stabla, parkovi i područja zaštićena Ramsarskom konvencijom (Program gospodarskog i društvenog razvoja Bratislave, 2010).



Sl. 6. Ekološke zone u Bratislavi (1 - ekološki značajna površina, 2 - značajna površina, 3 - umjereno značajna površina, 4 – slabo značajan teritorij, 5 - vrlo slabo značajan teritorij, 6 - teritorij s minimalnim značenjem)

Izvor: Program gospodarskog i društvenog razvoja Bratislave, 2010.

S gledišta kvalitete zraka, područje grada svrstava se u srednje teško do teško zagađena područja, a najveći izvor onečišćenja su promet i industrija (Program gospodarskog i društvenog razvoja Bratislave, 2010). S obzirom da je mjerenjima ustanovljeno kako je na većini lokaliteta prekoračena maksimalna vrijednost buke, izrađen je Akcijski plan zaštite buke koji se temelji na strateškim kartama buke, a usmjeren je na rješavanje pitanja prekomjerne buke u vanjskom okruženju (Grad Bratislava – Strateški dokumenti, 2018).

Antwerpen

Gradu zbog snažnog utjecaja klimatskih promjena prijete opasnost od poplava, podizanja morske razine, oluja i ekstremno visokih temperatura zbog fenomena „toplinskog otoka“ iznad grada. S obzirom na veliku razinu onečišćenja u gradu, razvijena je mjera Greentool s ciljem investiranja u zelene površine i druge mjere koje smanjuju onečišćenje zraka (Adapting to Climate Change, 2017). S ciljem prilagodbe negativnim posljedicama klimatskih promjena u Antwerpenu izrađena je strategija Implementation of EU Commitments: Covenant of Mayors and Mayors Adapt, A Tailored Approach 2015-2020 (European Climate Adaptation Platform - Antwerpen, 2018). Kako bi se osiguralo povećanje kvalitete zraka u gradu, cijela je zona gradskog centra u Antwerpenu postala zona s niskom emisijom zagađenja zraka (*low emission zone*) (Grad Antwerpen, 2018).

Zagreb

U slučaju Zagreba je ustanovljeno smanjenje kvalitete zraka zbog čega su donešeni Akcijski plan za poboljšanje kvalitete zraka na području Grada Zagreba, Program mjerenja razine onečišćenosti zraka na području Grada Zagreba i Program zaštite zraka, ozonskog sloja, ublažavanja klimatskih promjena i prilagodbe klimatskim promjenama u Gradu Zagrebu. Uz to je s ciljem promocije održivog razvoja izrađena studija Mogućnosti korištenja obnovljivih izvora energije u Gradu Zagrebu kao i Akcijski plan energetske učinkovitosti Grada Zagreba za razdoblje 2017.-2019. te Akcijski plan energetske održivosti Grada Zagreba (SEAP), dugoročni programski dokument do 2020. Svi navedeni dokumentima imaju za cilj smanjenje emisije CO₂ do 2020. za 21 % u odnosu na 2008. godinu.

Buka je također prepoznata kao važan problem u gradu pa je stoga izrađena strateška karta buke koja služi kao osnova za izradu akcijskog plana upravljanja bukom. Navedeni je Akcijski plan upravljanja bukom u Gradu Zagrebu do 2023. godine usvojen krajem 2018. godine. Uz to je prepoznat utjecaj klimatskih promjena pa su u skladu s time donesene i mjere djelovanja.

U svim je analiziranim gradovima prepoznata opasnost od posljedica klimatskih promjena te su u skladu s time doneseni određeni programi i strategije. Izdvaja se problem buke u gradu zbog čega su u svim analiziranim gradovima izrađene strateške karte buke. Na temelju istih je za Krakow donesen Program zaštite okoliša od buke 2014.-2018., za Bratislavu Akcijski plan zaštite buke, a za Zagreb Akcijski plan upravljanja bukom do 2023. godine. Problem od utjecaja klimatskih promjena prepoznali su Beč, Antwerpen i Zagreb koji su sukladno tome izradili strategije i programe zaštite. Također važan problem u svim analiziranim gradovima predstavlja onečišćenje zraka temeljem čega su doneseni dokumenti Studija o utjecaju kakvoće zraka u Beču, Program smanjenja emisije štetnih plinova za Krakow te Program mjerenja razine onečišćenosti zraka i Program zaštite zraka, ozonskog sloja, ublažavanja klimatskih promjena i prilagodbe klimatskim promjenama u slučaju Grada Zagreba. Na taj se način gradovi nastoje prilagoditi negativnim utjecajima klimatskih promjena i smanjiti njihov učinak. Također je u strategijama razvoja svih analiziranih gradova prepoznat problem prekomjernog zagađenja uzrokovanog najvećim dijelom industrijom i prometom. S obzirom da je kvaliteta zraka jedan od osnovnih uvjeta kvalitetnog života u gradu, proučavani su gradovi u skladu s time donijeli strategije i planove smanjenja onečišćenja i povećanja kvalitete zraka. Kroz različite se oblike prometa poput biciklističkog i pješačkog te promocije korištenja javnog prijevoza nastoji osigurati održiv razvoj grada.

6. Komparativna analiza izrade i provedbe razvojnih strategija

U nastavku će se analizirati osnovne odrednice razvojnih strategija odabranih gradova poput regulatornog okvira izrade razvojnih strategija, procesa izrade istih, strukture samih razvojnih strategija, hijerarhije strateškog okvira i strateškog razvojnog usmjerenja gradova. Zatim će se identificirati i odabrati strateški projekti među kojima se osobito ističu projekti integriranog urbanog razvoja. Kao posljednje će se u ovom poglavlju analizirati provedba i praćenje provedbe razvojnih strategija.

6.1 Regulatorni okvir izrade razvojnih strategija

Antwerpen

Prvi je zakon o urbanističkom planiranju (*Spatial Planning Act*) u Belgiji stupio na snagu 1962. godine i predstavljao je osnovu za izradu nacionalnih razvojnih planova (*Nationaal Plan*), subregionalnih (*Gewestplannen*), regionalnih (*Streekplannen*) te općih i specifičnih općinskih planova (Coppens, 2018). Nakon osamdesetih godina 20. stoljeća i državne reforme, svaka od tri belgijske regije razvija za sebe zakone i politike prostornog i regionalnog razvoja. Tako je u Flandriji, kojoj pripada Antwerpen, strateškim planom prostornog uređenja predviđena izrada razvojnih planova za sva urbana područja u regiji (Van den Broeck, 2004). Sredinom 1990-ih godina postignuta je prekretnica u urbanističkom razvoju Antwerpena. Novi je zakon oformljen 1999. godine s planiranim sustavom koji se temelji na strukturnom planiranju na tri razine - regionalnoj, pokrajinskoj i općinskoj (Coppens, 2018). Nakon odobrenja Strukturnog plana iz 1997. godine započinje nova era prostornog planiranja u Flandriji. Strukturno je planiranje postalo institucionaliziran model planiranja za 308 općina 5 provincija i cijelu regiju Flandriju.

Na razini regije kao institucionalno tijelo nadležno za provedbu strateškog prostornog planiranja djeluje Pokrajinska komisija za prostorno planiranje i Općinski odbor za prostorno planiranje. Na razini grada Antwerpena oformljen je Odjel za urbanistički razvoj i prostorno uređenje koji predstavlja nadležnu instituciju za strateško planiranje.

Temeljni okvir strateškog planiranja u Gradu Antwerpenu predstavlja Strateški plan prostorne strukture grada (*Strategic Spatial Structure Plan, 2006*). U njemu je postavljen niz prostornih intervencija namijenjenih postizanju kombiniranog socio-ekonomskog i fizičkog razvoja grada, s naglaskom na promicanju održivog razvoja i uključenosti brojnih dionika. Potom je

uspostavljeno nekoliko samostalnih tijela s dugoročnim budžetom i mandatom, s ciljem poticanja suradnje između privatnog sektora i gradskih ureda.

Beč

U slučaju Beča glavni je zakon vezan uz prostorno i strateško planiranje grada Zakon o gradskom razvoju, urbanizmu i izgradnji u Beču – Građevinski propisi za Beč (br.25/2009, br.27/2016). Prema navedenom zakonu planovi prostornog planiranja i prostorni planovi služe održivom razvoju urbanog područja.

Sustav austrijskog strateškog planiranja bazira se na tri razine - nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj. Na nacionalnoj je razini temeljni strateški dokument Koncept prostornog razvoja Austrije (OREK, 2011). Na regionalnoj razini zatim postoje strateški planovi pokrajina, a jedna od 9 austrijskih pokrajina je grad Beč.



Sl. 7. Pokrajine u Austriji

Navedeni razvojni koncepti imaju snažan prostorni karakter te daju smjernice i okvir za budući prostorni razvoj Beča i njegove okolice. Na temelju i u skladu s tim dokumentima izrađen je Strateški plan Beča (STEP 2025) s razvojnom vizijom u periodu do 2025. godine (ESPON, 2017). Institucije nadležne za prostorno i strateško planiranje u Beču su Općinski odjel za urbani razvoj i urbanističko planiranje (*Stadtentwicklung und Stadtplanung*), Uslužni centar urbanog razvoja (*Servicestelle Stadtentwicklung*) te institucija *The City of Vienna (Administrative Group for Housing, Housing Construction and Urban Renewal & Administrative Group for Urban*

Planning, Traffic & Transport, Climate Protection, Energy and Public Participation). Nadležni odjel za poslove prostornog i strateškog planiranja je navedeni općinski odjel za urbani razvoj i urbanističko planiranje koji se skraćeno naziva MA 18. Ovaj je odjel zadužen za izradu prostornih i strateških planova i koncepata u području prostornog planiranja i mobilnosti. Također su osnovna institucija za donošenje odluka vezanih uz politiku urbanog razvoja na području grada Beča.

Bratislava

Ključni aspekt pristupa razvoju Bratislave je nužnost strateškog planiranja i konceptualnog razmišljanja pri odlučivanju o budućnosti grada. U skladu s time donešeni su zakoni koji reguliraju strateško planiranje, izradu strateških dokumenata i programa razvoja. Osnovno institucionalno tijelo Bratislave koje je zaduženo za izradu, provođenje, izvještavanje i praćenje provedbe razvojnih strategija je Odjel za strategije i projekte u sklopu Magistrata glavnog grada Bratislave (Grad Bratislava, 2018). U Slovačkoj je termin strateškog planiranja nepoznanica sve do 21. stoljeća kada se počinju razvijati prvi zakoni koji potiču takav način planiranja. U skladu s time donesen je Zakon o regionalnom razvoju (*Regional Development Support Act*) (br. 539/2008, 309/2014, 378/2016, 58/2018). Ovim je zakonom definirana hijerarhija razvojnih dokumenata te institucionalni i administrativni okvir provedbe istih. Prema njemu su jedinice lokalne i područne samouprave zadužene za izradu i implementaciju projekata regionalne i lokalne razine (Buček, 2007). Zakon o općinama pak definira nadležnost jedinica lokalne samouprave uključujući i lokalno strateško planiranje razvoja. Temeljni je strateški dokument za Grad Bratislavu, Program gospodarskog i društvenog razvoja Bratislave, donešen u skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju. Navedenim se zakonom strategije regionalnog razvoja Republike Slovačke predstavljaju kao glavni dokumenti regionalnog razvoja. U istu se kategoriju ubrajaju i razvojni programi viših teritorijalnih jedinica te zajednički programi općinskog razvoja (Rentkova, 2013). Ostali zakoni vezani uz strateško planiranje i planiranje grada općenito su Zakon o urbanističkom planiranju (br.50/1976) i Zakon o ekološkom planiranju (br.24/2006) (Dobručka, 2007).

Budimpešta

Zakon na kojem se temelji strateško planiranje u Mađarskoj i Budimpešti je Zakon o regionalnom razvoju i prostornom planiranju iz 1996. godine s izmjenama i dopunama iz 2013. godine. Uz to je Vlada na lokalnoj razini donijela Uredbu o konceptu razvoja naselja,

integriranoj strategiji razvoja naselja i alatima za planiranje naselja, kao i neke posebne pravne institucije za planiranje naselja te Uredbu o sadržajnim zahtjevima koncepta prostornog razvoja, programa prostornog razvoja i plana prostornog uređenja, kao i detaljna pravila za njihovu prilagodbu, razradu, pomirenje, prihvaćanje i objavljivanje. Prema Rezoluciji Vlade i teritorijalne koordinacije resursa 2014.-2020. sve su županije u Mađarskoj dužne pripremiti koncept i program regionalnog razvoja na temelju već spomenutog Zakona o regionalnom razvoju i prostornom planiranju. Prema tome je izrađen Koncept razvoja Grada Budimpešte kao dokument kojim se nastoje obnoviti urbana područja i gradska struktura, razviti mogućnosti za daljnji održivi razvoj grada te zaštititi teritorijalne vrijednosti.

Krakow

Temeljne regulacije o prostornom planiranju i razvoju na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini u Poljskoj sadržane su unutar Zakona o prostornom uređenju i razvitku (2003) i Zakona o gradnji (1994). Zakon o prostornom uređenju i razvitku raspoređuje odgovornosti planiranja prostornog razvoja između centralne vlade i lokalnih vlasti na razini provincije i općine. Vlada pokrajine je odgovorna za izradu i donošenje provincijskog plana korištenja zemljišta i razvojnog plana, a općinsko je vijeće zaduženo za usvajanje lokalnog razvojnog plana. Zakon o prostornom uređenju i razvitku definira postupak izrade lokalnih razvojnih planova kao i njihov sadržaj i potreban opseg. U 21. stoljeću strukturni su fondovi prislili Poljsku na novu plansku metodologiju zbog čega je definiran Zakon o implementaciji razvojne politike (2006), (Journal of Laws of 2006 No. 227, stavka 1658). (Heczko-Hylowa, 2010).

Za strateško je planiranje u Krakowu zadužen Odjel za razvoj grada koji djeluje u sklopu Sveučilišta Nikola Kopernik. Jedan od njegovih segmenata je Odjel za strateško planiranje i analizu koje prati razvoj, prikuplja podatke, provodi analize te koordinira razne programe i aktivnosti, a sve s ciljem strateškog planiranja razvoja grada (Grad Krakow, 2018). Također, unutar grada djeluje Odjel za strategije, planiranje i nadzor ulaganja (*Department of Strategy, Planning and Investment Monitoring*) koje je glavno i odgovorno tijelo za pitanja vezana uz trenutnu strategiju razvoja Krakowa. Gradska vlada u Krakowu zadužena je za otvoreno vladanje u kojem se potiče konzultacija sa javnosti vezano uz planiranje aktivnosti i donošenje rješenja za prisutne probleme u gradu.

Po principu decentralizacije koji je u Poljskoj nastupio krajem 20. stoljeća, glavne su ovlasti prostornog planiranja prebačene na same općine i gradove. Tako je za prostorno planiranje u Krakowu zadužen Odjel za prostorno planiranje (*Department of Spatial Planning*) koji izrađuje studiju o uvjetima i smjerovima prostornog razvoja općine odnosno grada. To je obvezni

strateški dokument koji je ključni dio strategije razvoja grada, a ima važnu ulogu u izradi lokalnih planova prostornog razvoja i planskih odluka. Na razini grada izrađuje se Plan lokalnog prostornog razvoja koji uređuje prostorno planiranje u gradu. Takve planove donosi Gradsko vijeće te moraju biti uklađeni s prethodno navedenom studijom. Za područja koja nisu obuhvaćena lokalnim prostornim planovima općinska vlast izrađuje odluku o građevinskim i razvojnim uvjetima.

Zagreb

Sukladno Zakonu o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN 123/2017) utvrđen je sustav strateškog planiranja Republike Hrvatske i upravljanje javnim politikama. Njime je utvrđen sustav pripreme, izrade, provedbe, izvješćivanja, praćenja provedbe i učinaka, te vrednovanja akata strateškog planiranja za oblikovanje i provedbu javnih politika koje sukladno svojim nadležnostima, donose i provode javna tijela. Zakonom su definirane vrste akata strateškog planiranja prema prostornom obuhvatu. S obzirom na predmet interesa komparativne analize, važno je napomenuti kako su utvrđeni akti strateškog planiranja od značaja za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave. Oni obuhvaćaju planove razvoja i provedbene programe jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Također, utvrđen je i definiran institucionalni okvir sustava strateškog planiranja i upravljanja razvojem u Republici Hrvatskoj, a čine ga: Sabor, Vlada, središnja tijela državne uprave, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, Ured predsjednika Vlade Republike Hrvatske, Koordinacijsko tijelo, koordinatori za strateško planiranje središnjih tijela državne uprave, regionalni i lokalni koordinatori te druga javna tijela koja imaju obveze i odgovornosti sukladno Zakonu. Sukladno prethodno navedenom Zakonu, Vlada Republike Hrvatske definirala je i donijela Uredbu o smjernicama za izradu akata strateškog planiranja od nacionalnog značaja i od značaja za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (NN 89/2018). Njome se propisuje obvezni sadržaj te postupci izrade, izvještavanja, praćenja i vrednovanja akata strateškog planiranja od nacionalnog značaja i od značaja za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Na području Grada Zagreba je do 2019. godine aktivnosti i poslove koji se odnose na stratejsko planiranje provodio Gradski ured za stratejsko planiranje i razvoj Grada. Međutim, Odlukom o izmjenama i dopunama Odluke o ustrojstvu i djelokrugu gradskih upravnih tijela Gradski ured za stratejsko planiranje i razvoj Grada zadužen je za predlaganje, pripremu i izradu stratejskih odluka i planova o razvoju Grada te poslove nositelja izrade Strategije razvoja Urbane aglomeracije Zagreb (Službeni glasnik Grada

Zagreba, 2019). Također, Gradski ured predlaže partnerske projekte s drugim regijama i subjektima, surađuje sa znanstvenim institucijama u svrhu razrade koncepcije razvoja Grada, utvrđuje strategijski interes Grada Zagreba u vezi sa strateškim i drugim razvojnim projektima, provodi poslove statistike, te druge poslove koji su mu stavljeni u nadležnost. Unutar Gradskog ureda za strategijsko planiranje i razvoj Grada djeluju četiri sektora zadužena za provedbu aktivnosti i poslova ureda, a to su: Sektor za strateško planiranje regionalnog razvoja, Sektor za prostorno i urbanističko planiranje, Sektor za strategijske informacije i istraživanja te Sektor za razvoj Grada.

Osim spomenutog Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske, za strategijsko je planiranje važan i Zakon o regionalnom razvoju (NN, 147/14, 123/17, 118/18). Njime se uređuju ciljevi i načela upravljanja regionalnim razvojem Republike Hrvatske, planski dokumenti politike regionalnog razvoja kao i tijela nadležna za upravljanje regionalnim razvojem. Pritom se planskim dokumentima regionalnog razvoja smatraju Strategija razvoja Republike Hrvatske, županijska razvojna strategija odnosno strategija razvoja Grada Zagreba i strategija razvoja urbanog područja. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o regionalnom razvoju (NN 123/17) utvrđeno je kako su jedinice područne (regionalne) samouprave odnosno Grad Zagreb nositelj planiranja razvoja za svoje područje te je istovremeno ukinuta mogućnost obavljanja regionalnog koordinatora u okviru upravnog tijela. Istim Zakonom propisano je kako je regionalni koordinator javna ustanova. Sukladno tome osniva se regionalna razvojna agencija kao javna ustanova koja djeluje kao regionalni koordinator. Tako je 2019. godine donesena Odluka kojom Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj Grada prestaje biti regionalni koordinator već to postaje novoosnovana javna ustanova Razvojna agencija Zagreb za koordinaciju i poticanje regionalnog razvoja (Agencija za regionalni razvoj Republike Hrvatske, 2019).

Uspoređujući odabrane europske gradove može se zaključiti kako je institucionalni okvir strateškog planiranja u svim gradovima sličan. Naime, u većini je slučajeva osnovan odjel unutar gradske uprave koji je zadužen između ostalog i za poslove strateškog planiranja. U Antwerpenu djeluje Odjel za urbanistički razvoj i prostorno uređenje, u Beču je osnovan Općinski odjel za prostorno uređenje i korištenje zemljišta, u Bratislavi Odjel za strategije i projekte, a u Krakowu Odjel za razvoj grada koji djeluje u sklopu sveučilišta. Razlika je u slučaju Grada Zagreba gdje je Grad Zagreb nositelj planiranja razvoja za svoje područje, a za poslove koordinacije i poticanja regionalnog razvoja zadužena je javna ustanova Razvojna agencija Zagreb.

U većini je gradova riječ o gradskim odjelima čija je funkcija općenito urbanističko i prostorno planiranje dok se samo u slučaju Bratislave radi o specijaliziranom odjelu za strategijsko planiranje i izradu razvojnih strategija. Pritom se Grad Zagreb ističe po novoosnovanoj Razvojnoj agenciji Zagreb koja kao javna ustanova ne djeluje u ustrojstvu Grada već kao nezavisna ustanova odnosno pravna osoba. Na taj se način javna ustanova specijalizira za obavljanje poslova vezanih uz regionalni razvoj i izradu razvojnih strategija te pritom djeluje objektivno i bez nadležnosti Grada.

U Beču, Antwerpenu i Krakowu su zakoni vezani uz strategijsko planiranje općeniti te vrijede za prostorno planiranje, građevinske radove i urbanističko planiranje, a samo u Zagrebu i Bratislavi postoje specijalizirani zakoni vezani uz planiranje regionalnog razvoja i strateško planiranje. U Budimpešti strateško i regionalno planiranje jest prepoznato i odvojeno, ali je u zakonskoj regulativi obuhvaćeno jednim zakonom o regionalnom i prostornom planiranju.

6.2 Proces izrade razvojnih strategija

Antwerpen

Razvojna se strategija prema Antwerpena - Strateški plan prostorne strukture (2006) – smatra kombinaciju strateškog razvoja i prostornog planiranja te pruža dugoročnu viziju prostornog razvoja određenog područja grada. Takvi se planovi prostorne strukture na regionalnoj razini Flandrije izrađuju za područje Flamanske regije, za pokrajine na teritoriju regije te za određene općine. Pri izradi plana nadležno tijelo određuje plan dokumenta i obvezujuće komponente. Najčešće se planovi sastoje od tri glavna dijela – uvodnog, strateškog okvira i informativnog dijela odnosno analize stanja. Osobito je važno kod izrade svih dijelova strategije uključiti različite dionike, odnosno relevantna tijela i institucije s kojima se održavaju konzultacije. Nakon izrađenog nacrt strategije slijedi javna rasprava na kojoj se dionici i zainteresirana javnost pozivaju na iznošenje primjedbi i prijedloga vezanih uz nacrt strategije. Iste se dostavljaju nadležnom tijelu za izradu i provedbu strategije, gradu Antwerpenu. Nakon pristiglih prijedloga i izrađene završne verzije strategije gradonačelnik i flamanska vlada donose odluku o objavi navedene strategije (Flamanski kodeks prostornog planiranja, 2009).

Beč

Prema Zakonu o gradskom razvoju, urbanizmu i izgradnji u Beču (br.25/2009, br.27/2016) za prostorne i razvojne planove se donosi i izvješće o okolišu te studija utjecaja na okoliš, a rješenje se objavljuje u Službenom glasniku Grada Beča. Prilikom donošenja prostornih i razvojnih planova potrebno je razmotriti planove i mjere koje provodi Federacija te susjedne regije i općine kako bi isti bili međusobno usklađeni. Razvojni planovi moraju biti u skladu s Zakonom o procjeni utjecaja na okoliš (br.697/1993, br.14/2005) i Zakonom o zaštiti prirode (br.31/2013). Prijedlozi za izmjenu prostornog ili razvojnog plana podnose se Savjetodavnom vijeću za prostorno uređenje i urbanizam na ocjenu prije podnošenja zahtjeva općinskom vijeću. Nakon toga se u Službenom glasniku Grada Beča objavljuje vrijeme i mjesto za javnu raspravu te se o istom obavještavaju službeni upravni odbori općine i regije. Stanovništvo područja je također obaviješteno o pokretanju javne rasprave kako bi iznijeli svoje prijedloge i komentare. Potom gradsko vijeće izvještava javnost o dostavljenom nacrtu, idejama planiranja i primljenim, odnosno uvažanim primjedbama. Strategiju potom nakon svih izmjena i prijedloga odobrava Gradsko vijeće Grada Beča.

Bratislava

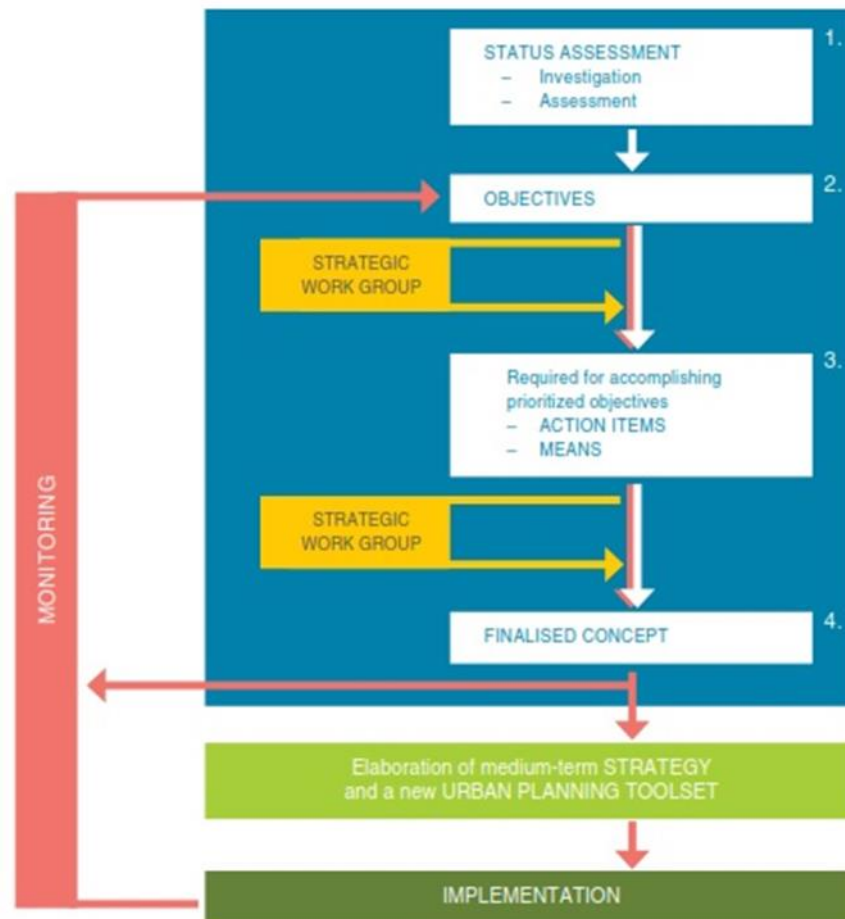
Zakonom o regionalnom razvoju iz 2008. godine predviđa se podrška regionalnom razvoju kroz izradu nacionalne strategije regionalnog razvoja, razvojnog programa teritorijalne jedinice komparabilne s županijskom razinom, općinskog razvojnog programa i zajedničkog programa razvoja više općina. Prema administrativnom obuhvatu grada Bratislave, detaljno će se proučiti izrada općinskog razvojnog programa. To su prvenstveno srednjoročni razvojni dokumenti usklađeni s ciljevima i prioritetima definiranim u strategijama višeg reda. Razvoj općinskog razvojnog programa osigurava općina odnosno grad uz provedbu partnerstva. Izrada strategije razvoja grada uključuje nekoliko zasebnih dijelova. To je analitički dio koji podrazumijeva sveobuhvatnu procjenu i analizu trenutačne situacije te procjenu budućeg razvoja na temelju utvrđenih potencijalnih rizika i prijetnji. Drugi je dio strateški okvir za razvoj grada koji uzima u obzir njegove unutarnje specifičnosti. U navedenom se dijelu definiraju glavni ciljevi, prioriteti i mjere kojima se nastoji postići uravnotežen i održiv razvoj teritorija. U trećem, programskom dijelu, navodi se popis mjera i aktivnosti kojima se osigurava provedba razvojnog programa. U sljedećem se dijelu opisuju pojedinačne aktivnosti ovisno o njihovom institucionalnom okviru u obliku partnerstva i organizacijske strukture za provedbu. Posljednji se dio strategije odnosi na financijski plan u kojem je iznesena financijska procjena pojedinih mjera i aktivnosti te institucionalni i organizacijski aspekt provedbe razvojnog programa. Nakon izrade nacrtu razvojne strategije, isti se predlaže na odobravanje i obradu te se nakon javne rasprave i iznesenih prijedloga daje na usvajanje nadležnom tijelu državne razine (Zakon o regionalnom razvoju, br. 539/2008, 309/2014, 378/2016, 58/2018).

Proces izrade temeljnog strateškog dokumenta na razini Grada Bratislave, Programa gospodarskog i socijalnog razvoja, uključivao je nekoliko etapa. Prva etapa podrazumijeva prikupljanje podataka, relevantnih dokumenata i njihovu analizu. U sljedećoj se fazi počinju definirati aktivnosti glavnih planerskih skupina i uspostavljati strateška usmjerenja razvoja. U trećoj se fazi prema definiranim smjerovima razvoja formuliraju mjere provedbe, a u konačnici se provodi završna obrada te pregovaranje o dokumentu, odnosno provođenje javne rasprave.

Budimpešta

Prema Zakonu o regionalnom razvoju i prostornom planiranju, smjernice regionalne razvojne politike, ciljeva i dugoročnih prioriteta definiraju se na nacionalnoj razini. Prilikom izrade razvojnih strategija vlada mora koordinirati, poticati i biti kooperativna s relevantnim

dionicima koji sudjeluju u izradi. Pritom je potrebno uključiti poslovni, civilni i javni sektor te ostalu zainteresiranu javnost. Strategijom razvoja postavljeni su ciljevi i očekivanja razvoja, njihovo financiranje, provođenje i održavanje (Razvojna koncepcija Budimpešte, 2011). Proces izrade razvojne strategije u Mađarskoj se sastoji od nekoliko faza, a prva od njih je pripremna. Pritom se analiziraju sve prethodne strategije i njihov učinak kako bi se u početnoj fazi mogla definirati načela i uvjeti za izradu nove strategije. . Potom se izrađuje analiza i procjena stanja na temelju koje se definiraju ciljevi i razvijaju strateški pravci te se izrađuje strateški okvir. Pritom je važno uskladiti strategiju s postojećim strategijama i programima više razine uz prilagodbu ciljeva na teritorijalnoj razini. Za postizanje ciljeva definiraju se prioritete, mjere i akcije na temelju održanog sastanka radne skupine. Prije izrade finalne verzije strategije održava se još jedan sastanak radne skupine. Potom se definira skup alata potrebnih za provedbu kao i način provedbe strategije. U posljednjoj fazi izrade strategije definira se planirani vremenski raspored aktivnosti, institucionalni okvir, glavni razvojni resursi i predviđeni rezultati provedbe. Po izrađenom nacrtu, strategija se predaje na usvajanje (Regionalis Politika, 2018; Budapest 2030, 2013).



Sl. 8. Proces izrade razvojne strategije grada Budimpešte

Izvor: Budapest 2030, 2013

Krakow

U poljskom sustavu korištenja zemljišta i izrade razvojnih planova važnu ulogu ima odobravanje istih, kao alat kojim se provode regionalne i nacionalne politike na lokalnoj razini. Stoga je lokalno tijelo odgovorno za izradu nacrtu studije za koju mora zatražiti odobrenje od strane provincijske vlasti kako bi se utvrdilo da je izrađeni nacrt u skladu s razvojnim planom na razini provincije odnosno jedinice višeg reda. Prilikom donošenja razvojnog plana lokalne razine potrebno je konzultirati i zatražiti odobrenje od strane regionalnih konzervatorskih ureda, odjela javnog prometa, vojnih tijela i slično (Izdebski i dr., 2007).

Izrada razvojne strategije Krakowa (*Krakow development strategy: This is where I want to live. Krakow 2030*) obuhvaća nekoliko faza. Kao prva faza podrazumijeva se evaluacija prethodne razvojne strategije, zatim se usvajaju pretpostavke za novu strategiju prilikom čega odlučujuću ulogu ima gradonačelnik Krakowa. Nakon toga slijedi proces definiranja vizije

razvoja i misije budućeg razvoja Krakowa kroz sastanke različitih dionika uz nadležnost lokalne uprave. Sljedeća faza podrazumijeva analizu trenutnog stanja u prostoru, pritom uzimajući u obzir demografsko i gospodarsko stanje, sadržaje u prostoru te analizu cijele metropolitanske regije. Na temelju prikupljenih podataka potom se izrađuje SWOT analiza. Nakon analize dolazi do planiranja radova, aktivnosti i osmišljavanje strateškog plana. Potom se izrađuje studija utjecaja na okoliš, a posljednja faza podrazumijeva komunikacijski proces putem radionica, anketa i slično. Posljednja se faza provodi nakon izrađenog nacrtu Strategije kada se lokalno stanovništvo i relevantni dionici obavještavaju o javnoj raspravi na kojoj se isti pozivaju na iznošenje primjedbi i prijedloga prema izrađenom nacrtu. Naposljetku se završna verzija Strategije daje na usvajanje Gradskom vijeću (Grad Krakow, 2018). U cijelom procesu izrade Strategije sudjeluju predstavnici grada i vanjski stručnjaci koji međusobno surađuju.

Prema Zakonu o prostornom uređenju i razvitku, proces izrade lokalnih planova ima dva značajna elementa, sudjelovanje građana putem iznošenja prijedloga i primjedbi na rješenja usvojena planom te razmjenu stavova tijekom javnih rasprava (Pluta, 2016). Lokalno stanovništvo pritom sudjeluje kroz planiranje na svim razinama, kroz radionice, debate, istraživanja i organizirane događaje (Grad Krakow, 2018).

Zagreb

Prema članku 4 Ustava Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14) vlast se u Hrvatskoj dijeli na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu, a koja je definirana Zakonom o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (NN 123/17). Istim se zakonom Grad Zagreb, kao glavni grad Hrvatske, izdvaja kao posebna i jedinstvena, teritorijalna i upravna cjelina, dok se člankom 129. stavak 3. Ustava RH glavnom gradu Zagrebu utvrđuje položaj županije (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14). Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14, 123/17, 118/18) člankom 13 propisuje svim županijama obvezu izrade županijske razvojne strategije. Ovim se dokumentom detaljnije utvrđuju ciljevi i prioriteti regionalnog razvoja te načini njihova postizanja. Županijsku razvojnu strategiju donosi jedinica područne (regionalne) samouprave ili u slučaju Strategije razvoja Grada Zagreba, Grad Zagreb, u skladu s načelom partnerstva i suradnje nakon prethodno pribavljenog mišljenja partnerskog vijeća. Za izradu Strategija razvoja Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU [MRRFEU] donijelo je dokument Smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe (2015). Kod izrade Strategije razvoja

Grada Zagreba potrebno je slijediti Upute koje propisuju da navedena strategija mora sadržavati detaljnju analizu stanja koja ukazuje na gospodarske, demografske, socijalne i prostorno-ekološke probleme s kojima se Grad suočava. U slijedećem se koraku izrađuje SWOT analiza na temelju prethodno provedene analize stanja. Zatim strategija treba sadržavati strateški prikaz pristupa razvoju unutar jasno određenog vremenskog razdoblja s utvrđenom hijerarhijom ciljeva, prioriteta i mjera. Slijedeći korak podrazumijeva identifikaciju i prijedlog pristupa razvoju slabije razvijenih područja i područja s razvojnim posebnostima te definiranje rezultata i relevantnih pokazatelja koje je potrebno koristiti kod praćenja provedbe strategije (MRRFEU, 2015).

Nakon izrađenog nacrtu razvojne strategije zainteresirana se javnost poziva na javnu raspravu na kojoj sudjeluje iznošenjem vlastitih ideja, prijedloga i komentara. Uz to, kao dodatak strategiji izrađuje se strateška procjena utjecaja na okoliš kako bi se prilikom planiranja vodilo računa o Zakonu o zaštiti okoliša (NN, 80/13, 78/15). Strateška procjena utjecaja na okoliš je postupak kojim se procjenjuju učinci na okoliš do kojih može doći zbog provedbe plana ili programa. Odluku o pokretanju izrade ovog dokumenta donosi tijelo nadležno za izradu plana ili programa, u ovom slučaju Grad Zagreb. Važno je u izradu ovog dokumenta krenuti na vrijeme i to paralelno s izradom razvojne strategije kako bi se Strateška procjena utjecaja na okoliš mogla uvrstiti u samu strategiju (MRRFEU, 2015). Strateška procjena utjecaja na okoliš se u slučaju Razvojne strategije Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine provela na temelju mišljenja Ministarstva zaštite okoliša i prirode. Potom je Rješenjem Ministarstva utvrđeno kako je Razvojna strategija Grada Zagreba prihvatljiva za ekološku mrežu. Na temelju istog je gradonačelnik Grada Zagreba donio Zaključak o započinjanju i provođenju postupka strateške procjene utjecaja Razvojne strategije na okoliš. Tim su dokumentom utvrđene radnje koje će se provesti kao i redosljed njihova provođenja. Također su navedena nadležna tijela i pravne osobe koje će sudjelovati u postupku strateške procjene utjecaja na okoliš. S ciljem informiranja javnosti na mrežnoj stranici Grada Zagreba objavljena je Informacija o izradi strateške studije o procjeni utjecaja na okoliš Razvojne strategije, a na temelju koje je javnost pozvana na iznošenje mišljenja i prijedloga vezanih uz definiranje sadržaja Strateške studije. Održana je javna rasprava i na temelju zaprimljenih komentara donesen je Zaključak o sadržaju Strateške studije. U posljednjoj je fazi izrade Strateške studije i nakon održanih javnih rasprava upućen Zahtjev za davanje mišljenja o provedenom postupku strateške procjene utjecaja na okoliš relevantnim nadležnim tijelima koja su dostavila Mišljenje o strateškoj procjeni. Isto je bilo temelj za izradu Nacrta konačnog prijedloga Razvojne strategije Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine (Razvojna strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine, 2017).

Prilikom procesa izrade razvojnih strategija na razini grada ili županije u svim se gradovima ističe važnost usklađenosti iste sa strategijama jedinica višeg reda. Zagreb se u ovoj analizi ističe po postojanju regulatornog dokumenta kojim se regulira izrada razvojnih strategija od nacionalne do lokalne razine dok u slučaju ostalih gradova slični dokumenti treutačno nisu izrađeni. Međutim, kod izrade razvojnih strategija kod svih se gradova ističe slična struktura i sam proces izrade. Također se kod svih gradova naglasak stavlja na multidisciplinarnan pristup i uključenost različitih dionika, a posebno javnosti i lokalnog stanovništva kroz javni uvid i javne rasprave. Kao najvažniji korak kod izrade strategije navodi se definiranje strateškog okvira koji je temelj za kasnije definiranje akcijskog i financijskog plana.

6.3 Analiza strateškog razvojnog usmjerenja gradova

6.3.1 Struktura razvojnih strategija

Antwerpen

Strateški dokument kojim se usmjerava razvoj grada Antwerpena nosi naziv *Strateški plan prostorne strukture* (eng. *Strategic Spatial Structure Plan*, 2006). Navedeni dokument predstavlja kombinaciju strateškog i prostornog planiranja te stavlja veliki naglasak na prostorno orijentirane projekte integriranog urbanog razvoja kojima se kombinira fizički i socioekonomski razvoj grada. Bitno je istaknuti kako je dokument donešen 2006. godine te se novi planira donijeti tijekom 2019. godine. U prvom je dijelu navedenog dokumenta opisan razvoj strateškog planiranja te strateški plan prostornog uređenja kao glavni strateški dokument za Antwerpen. Potom su u sljedećem poglavlju opisani programi orijentirani na sam prostorni razvoj grada, a pritom su ujedno prikazani strateški projekti za sam grad. Nakon prikaza i opisa strateških projekata koji se namjeravaju provesti u budućnosti na temelju ovog strateškog razvojnog programa opisani su master planovi najvažnijih područja u gradu kao i planovi razvoja javnih gradskih površina te javnih ustanova..

Beč

Strateški razvojni dokument Grada Beča je *STEP 2025* (2014). Za razliku od većine razvojnih strategija gradova, ona za Beč ne sadrži analizu stanja grada s osnovnim demografskim, gospodarskim i drugim važnim prostornim pokazateljima. U početnom je dijelu strategije ukratko opisan tijek razvoja i planiranja u Beču s naglaskom na glavnim razvojnim pravcima. U ovom je poglavlju ukratko opisano demografsko i ekonomsko stanje u gradu, ali nije provedena detaljna analiza. Potom se identificiraju glavne prednosti i potencijali kao i nedostaci grada kako bi se definirali strateški ciljevi i prioriteti. U drugom, trećem i četvrtom poglavlju strategije se jasnije definiraju strateški ciljevi i navode mjere kojima se ti ciljevi nastoje postići kroz budući razvoj Grada. Stoga je osnovni cilj ovog dokumenta pružiti informacije i smjernice o strateškom okviru razvoja Beča.

Bratislava

Temeljni strateški dokument razvoja grada je Program gospodarskog i društvenog razvoja Bratislave u razdoblju 2010-2020 (2010) čiji je naručitelj Glavni grad SR Bratislava.

Navedena se strategija razvoja sastoji od nekoliko glavnih dijelova, a važan dio dokumenta predstavljaju prilozi. Nakon kratkog uvodnog dijela dokument započinje strateškom vizijom Bratislave i ciljevima koji će težiti ostvarenju zacrtane vizije. Potom slijedi definiranje strateških tema, odnosno smjerova razvoja sukladno određenoj viziji i strateškim ciljevima. Nadalje su kao sljedeća poglavlja izdvojeni sustav upravljanja implementacijom ovog dokumenta, određivanje mjera prema prioritetima, akcijski planovi i prilozi. U posljednjem dijelu dokumenta slijede prilozi koji sadrže analizu stanja. Pritom su u prilozima kroz poglavlja izdvojena socioekonomska analiza, SWOT analiza, metodologija izrade Programa gospodarskog i socijalnog razvoja Bratislave te popis glavne planerske skupine. Dakle, u ovom se slučaju analiza stanja izrađuje, ali se navodi kao prilog te nije istaknuta kao osnovni već kao dodatni dio razvojne strategije.

Budimpešta

Razvojna strategija Grada Budimpešte pod naslovom *Budapest 2030* (2013) dugoročni je koncept urbanog razvoja. U uvodnom dijelu strategije navode se principi prikupljanja podataka i procjene stanja, opisuje postupak identificiranja ciljeva i definiranja aktivnosti implementacije te postupak odobrenja same strategije. U sljedećem je poglavlju predstavljena detaljna analiza stanja s naglaskom na razvojni okvir koji je temelj izrade strategije, društveni aspekt razvoja grada, razvojne karakteristike, prirodne vrijednosti, prometni sustav i okolišni uvjeti. Potom je prikazana vizija budućeg razvoja Budimpešte kroz sve prethodno analizirane aspekte. Na temelju toga su definirani strateški ciljevi koji su u sljedećem poglavlju detaljno razrađeni i potkrijepljeni detaljnim mjerama i aktivnostima kojima se potiče njihovo ostvarenje. Posljednje poglavlje strategije podrazumijeva praćenje i evaluaciju provedbe strategija prema kompleksnim ciljevima uz prikaz indikatora kojima će se pratiti njihovo ostvarenje tijekom perioda trajanja provedbe strategije.

Analizirana strategija dugoročnog razvoja i definirani razvojni ciljevi bili su temelj za izradu strategije srednjoročnog razvoja Budimpešte pod nazivom *ITS Budapest strategija 2020* (2016). Cilj ove strategije je srednjoročni razvoj grada sukladno definiranim ciljevima i mjerama. Kako bi se iste mogle definirati u prvoj je fazi izrađena analiza stanja i proveden proces ocjenjivanja. Potom su u strateškoj fazi definirani srednjoročni ciljevi i njihov kontekst, intervencije koje omogućuju njihovu provedbu, izrađen je program protiv segregacije, definirane su unutarnje i vanjske veze poveznice sa strategijom kao i glavni rizici za njezinu implementaciju. Na kraju slijedi prikaz alata potrebnih za implementaciju strategije i provođenje praćenja iste (*ITS Budapest strategija 2020*, 2016).

Krakow

Razvojna strategija Krakowa pod nazivom *This is where I want to live. Krakow 2030* (2018) je također specifična po svom sadržaju. Naime, strategija ne sadrži analizu stanja u prostoru već se u kratkim crtama navode i opisuju najosnovniji trendovi razvoja koji su prisutni u gradu. Na temelju njih se potom izrađuje vizija razvoja grada i strateški ciljevi razvoja definirani prema sektorskim područjima i prema relevantnim dionicima. Nakon toga je detaljno opisan sam proces izrade strategije od 2013. godine kada je započela prva etapa izrade pa do 2018. godine kada je cijeli dokument usvojen i objavljen. U sljedećem je dijelu prikazana SWOT analiza najvažnijih razvojnih procesa i trendova. Nakon SWOT analize slijedi akcijski plan s opisanim aktivnostima, strateškim programima i dokumentima koji te aktivnosti promiču te konkretnim strateškim projektima. Posljednji se dio razvojne strategije Krakowa odnosi na financijski okvir te tablicu s glavnim indikatorima za postizanje strateških ciljeva. Pritom se uspoređuju podaci iz 2016. godine s planiranim rezultatima za 2030. godinu.

Zagreb

Razvojna strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine (2017) izrađena je od strane Gradskog ureda za strategijsko planiranje i razvoj Grada te je donesena 2017. godine. Nakon uvodnih napomena sadržajno slijedi detaljna analiza stanja i to kroz poglavlja identitet, društvo, gospodarstvo, prostor, okoliš i upravljanje razvojem. Sljedeće poglavlje podrazumijeva rezultate provedbe prethodnih strategija, a nakon toga slijedi detaljna SWOT analiza prema prethodno analiziranim poglavljima. Na temelju prepoznatih razvojnih problema i potencijala izrađen je strateški okvir u kojem se ističe vizija i strateški ciljevi koji vode ka ostvarenju te vizije. Na temelju ciljeva definirani su razvojni prioriteti i konkretnije mjere provedbe. Za sve je definirane mjere prikazan i popis indikativnih aktivnosti te su tablično prikazani pokazatelji ishoda istih s izračunom do 2020. godine. U sljedećem je poglavlju opisana politika županije prema teritorijalnom i urbanom razvoju u Hrvatskoj s naglaskom na Grad Zagreb. Potom je kao dio strategije opisana i provedba same strategije u kojoj se podrazumijevaju financijski i institucionalni okvir te strateški projekti Grada Zagreba. Uz to je vezano sljedeće poglavlje koje se odnosi na praćenje i vrednovanje same provedbe strategije i ostvarenja predviđenih mjera i ciljeva. Kroz sljedećih se nekoliko posljednjih poglavlja opisuju županijsko partnerstvo i horizontalna načela, a strategija završava izvješćem o provedenom prethodnom vrednovanju i izvješćem o strateškoj procjeni utjecaja na okoliš.

Strategija razvoja Grada Zagreba se prema svojoj strukturi razlikuje u odnosu na ostale analizirane gradove, a strukturno joj je najbližnja razvojna strategija Budimpešte. Obje navedene strategije sadrže u svom početnom dijelu analizu stanja u prostoru s naglaskom na demografski, ekonomski, prostorni i okolišni aspekt razvoja. U slučaju Zagreba nakon analize stanja slijedi SWOT analiza dok u slučaju Budimpešte SWOT analize nema. U drugom se dijelu obje strategije navodi vizija razvoja i definira strateški okvir. Kod Bratislave je sadržaj također sličan u odnosu na Zagreb, s razlikom da analiza stanja i SWOT analiza nisu uvrštene u prvi dio strategije već se isti prilažu na samom kraju strategije. Razvojna strategija Krakowa se razlikuje u odnosu na zagrebačku strategiju jer ne sadrži analizu stanja već samo kratku SWOT analizu nakon koje slijedi prikaz strateškog okvira. Bečka razvojna strategija također ne sadrži analizu stanja ni SWOT analizu već se na temelju identificiranih prednosti i nedostataka u prostoru definiraju vizija i ciljevi razvoja s detaljnim mjerama i aktivnostima. Potpuno različita od zagrebačke strategije je strategija razvoja Antwerpena u kojoj nema analize stanja i SWOT analize, ali ni definiranog strateškog okvira kao kod svih ostalih gradova već se strategija temelji na prikazu strateških projekata i master planova najvažnijih područja u gradu.

6.3.2 Hijerarhija strateškog okvira

Antwerpen

Strateški plan prostorne strukture grada Antwerpena (2006) prema sadržaju i načinu definiranja razvoja grada značajno se razlikuje od klasičnih strateškoplanskih dokumenata kakve se prepoznaju u okviru zakonodavnog okvira Republike Hrvatske. Sukladno navedenom, i sama „hijerarhijska struktura“ dijela dokumenta kojim se definira usmjerenje razvoja grada razlikuje se od u Hrvatskoj općepoznatih razina ciljeva-prioriteta-mjera. Strateški plan prostorne strukture grada Antwerpena definira tri vrste politike na tri različite razine razvoja grada:

- generička (opća) politika razvoja – definira opće smjernice (viziju) razvoja na razini cijelog grada;
- specifična (usmjerena) politika razvoja – konkretizira opće smjernice (viziju) razvoja grada na razini koherentnih područja unutar grada koja karakteriziraju ista ili slična obilježja (potrebe i potencijali);
- aktivna politika razvoja – odnosi se na provedbu konkretnih projekata u gradu.

Strateški plan prostorne strukture Antwerpena u sklopu generičke (opće) politike razvoja na najvišoj, gradskoj razini, definira sedam smjernica, odnosno određenih oblika vizija, kojima se

definiiraju osnovni segmenti grada koji se žele razviti, odnosno koji bi trebali biti sastavni dio kolektivne slike stanovnika i posjetitelja o gradu. To su: grad na vodi (water city), ekološki grad (eco city), lučki grad (port city), grad željeznice (railway city), porozni grad (porous city), sela i metropolis (villages and metropolis), megagrad (mega city).

Na razini specifične (usmjerene) politike razvoja Strateški plan prostorne strukture definira pet strateških područja unutar grada koja predstavljaju osnovu za realizaciju modela održivog urbanog razvoja. Navedena područja su velika područja namijenjena prostorno orijentiranim strateškim programima i konkretnim projektima koji mogu doprinijeti postupnom i sveobuhvatnom razvoju područja u pitanju. Navedenih pet područja se definiraju kao; Hard Spine, Soft Spine, Green Singel, Lively Canal i Lower Network & Urban Centres.

Na najnižoj razini, onoj aktivne politike razvoja, nalaze se projekti čiji su nositelji različiti akteri u gradu. Projekti su usklađeni s općom i specifičnom politikom, a najčešće se mogu svrstati u jednu od četiri kategorije: život, javni prostori, javne ustanove i mobilnost.

Beč

U strateškom razvojnom dokumentu za Grad Beč *STEP 2025* definirana su tri strateška cilja za koje je potom određeno nekoliko detaljnijih i specifičnih ciljeva.

Pritom se ciljevi i specijalizirane teme odnose na:

- razvoj visoke kvalitete urbane strukture i kompleksan urbani život
 - izgrađeni grad (the built city)
 - prostor za urbani rast (space for urban growth)
 - centri i neiskorištena područja (centres and underused areas)
- rast i društvo znanja koji transformiraju metropolitansku regiju
 - poslovni, znanstveni i istraživački centar (a business, science and research hub)
 - metropolitanska regija (the metropolitan region)
- umrežen grad kroz dugoročna i održiva rješenja
 - različiti oblici mobilnosti u gradu do 2025. godine (diversified mobility in 2025)
 - otvoreni prostori: zeleni i urbani (open spaces: green and urban)
 - društvena infrastruktura (social infrastructure).

Za njihovu su implementaciju definirani prioriteti i instrumenti provedbe. Svi su prioriteti detaljno analizirani na temelju čega su definirane akcije i mjere njihove provedbe. Ukupno je

strategijom definirano osam specifičnih ciljeva vezano uz tri strateška cilja. Svaki je cilj vrlo detaljno obrađen i analiziran te su definirane mogućnosti njihova ostvarenja putem različitih mjera i aktivnosti.

Bratislava

U Programu gospodarsko-socijalnog razvoja Bratislave prvotno se ističe vizija razvoja grada. Na temelju vizije je definirano šest strateških tema razvoja odnosno globalnih ciljeva, a za svaki od njih određeno je nekoliko strateških ciljeva.

Strateške teme razvoja su:

- Bratislava- nadregionalni centar
- ekonomija temeljena na znanju
- kvaliteta života i ljudski potencijali
- kvaliteta okoliša i urbani prostor
- promet i tehnička infrastruktura
- upravljanje prostorom.

Za njihovu su implementaciju predviđeni prioriteti, mjere i aktivnosti koji su detaljno opisani za svaki od definiranih strateških ciljeva.

Budimpešta

Kako bi se odredila razvojna vizija Grada Budimpešte prepoznati su izazovi s kojima se grad trenutno suočava odnosno s kojima će se suočavati u budućnosti. To su regionalni, okolišni, ekonomski i društveni izazovi. Na temelju njih je definirano 17 specifičnih ciljeva unutar 4 kompleksna cilja. Navedeni su specifični ciljevi inicijative urbanog razvoja, partnerstvo - zajedničko planiranje budućnosti u regiji i zemlji, kompaktna Budimpešta, jačanje međunarodne i europske uloge Budimpešte, zdravi okolišni uvjeti, zaštita klime i učinkovita potrošnja energije, očuvanje vrijednosti i razvoj jedinstvenog urbanog karaktera, suživot s Dunavom, učinkovita i uravnotežena urbana struktura - jedinstveni grad, ciljana područja urbanog razvoja – brownfield lokaliteti, inteligentna mobilnost, ekonomski razvoj temeljen na znanju i zelenoj osnovi, samoodrživi sustav upravljanja gradom, očuvanje i razvoj kulturne raznolikosti, optimizacija ljudskih usluga, fleksibilna stambena kultura prilagođena potrebama te uključivo, podržavajuće i aktivno društvo. Svaki je od 17 specifičnih ciljeva

detaljno opisan pomoću zadataka i instrumenata kojima se predviđa njihovo ostvarenje, a navedeni su i potencijalni opći alati provedbe svakog od ciljeva.

Krakow

U strateškom razvojnom dokumentu Grada Krakowa je nakon utvrđenih razvojnih trendova definirana vizija razvoja grada u budućnosti. Na temelju vizije je definirano šest strateških ciljeva za koje su određene aktivnosti i akcije koje se planiraju te konkretni strateški programi i projekti kojima će se navedene aktivnosti implementirati. Ti su strateški ciljevi otvorena i skladna metropola od međunarodne važnosti u poljima inovacije, znanosti, gospodarstva i kulture, razvoj grada baziran na ekonomiji znanja, kreativna i moderna metropola koja koristi svoj kulturni potencijal, grad pogodan za život, jaka lokalna zajednica koju čine stanovnici Krakowa te metropola kojom se vlada na moderan način. Navedeni su strateški razvojni ciljevi definirani kroz određen proces koji podrazumijeva nekoliko faza. U početku je analiziran utjecaj prethodne razvojne strategije, potom se usvajaju pretpostavke za novu strategiju, usvajaju se ideje pametnog grada sa šest čimbenika te se uz pomoć SWOT analize utvrđuju prioritetna područja.

Zagreb

Temelj za definiranje strateškog usmjerenja predstavlja vizija razvoja koja za Grad Zagreb podrazumijeva razvoj grada kao urbanog inkubatora održivih koncepata, poduzetništva i novih vrijednosti. Ista se ostvaruje sinergijskim djelovanjem šest definiranih strateških ciljeva. To su konkurentno gospodarstvo, razvoj ljudskih potencijala, zaštita okoliša i održivo gospodarenje prirodnim resursima i energijom, unapređivanje prostornih kvaliteta i funkcija grada, unapređivanje kvalitete življenja i unapređivanje sustava upravljanja razvojem. Za svaki je cilj određeno nekoliko razvojnih prioriteta koji se nastoje ostvariti definiranim mjerama od kojih svaka sadrži popis indikativnih aktivnosti koje su potrebne za ostvarenje iste.

Kod svih se analiziranih gradova osim Krakowa ističe trostruka hijerarhija strateškog okvira (Tab. 2.). U slučaju Zagreba, Beča i Krakowa na vrhu te hijerarhije definirani su strateški ciljevi. Kod Zagreba iza njih slijede prioriteti pa mjere i aktivnosti, u Beču nakon strateških ciljeva slijede specifični ciljevi pa potom prioriteti, mjere i aktivnosti dok kod Krakowa nakon ciljeva odmah slijede detaljne aktivnosti i akcije. U Bratislavi su na početku definirane strateške teme to jest globalni ciljevi iza kojih slijede strateški ciljevi pa zatim prioriteti, mjere i aktivnosti, a

u slučaju Budimpešte nakon prvotno definiranih kompleksnih ciljeva slijede specifični ciljevi i potom instrumenti njihove provedbe.

U slučaju Zagreba za svaku su mjeru na općenitoj razini definirane indikativne aktivnosti. Međutim, one ne predstavljaju konkretne projekte ili programe kojima bi se određena mjera postigla. S druge strane, na primjeru razvojne strategije Krakowa je vidljivo kako su za sve aktivnosti koje su definirane u sklopu određenog prioriteta navedeni i konkretni strateški projekti i programi te regionalna i lokalna politika u sklopu koje će se ostvariti određeni prioritet i cilj. Na taj je način akcijski plan detaljniji i daje konkretne smjernice za budući razvoj. Također, u slučaju dugoročnog razvojnog programa Budimpešte za svaki se cilj i prioritet predlažu konkretna rješenja razvoja. Strateški okvir u slučaju Bratislave sličan je onom u razvojnoj strategiji Grada Zagreba, ali su za Bratislavu u akcijskom planu detaljnije opisani svi prioriteti pomoću konkretnih projekata. Takvim se detaljnim i konkretnim akcijskim planom unutar strateškog okvira razvojne strategije izbjegava generalizacija, a cilj je definirati strateški okvir koji nije primjenjiv na bilo koji prostor sa sličnim problemima već je definiran prema specifičnostima svakog pojedinog prostora.

Tab. 2. Prikaz hijerarhije strateškog razvojnog usmjerenja u strategijama odabranih gradova

Grad	Politika razvoja	Strateški cilj	Strateška tema	Kompleksni cilj	Specifični cilj	Prioritet	Mjera	Aktivnost
Antwerpen	+	-	-	-	-	-	-	-
Beč	-	+	-	-	+	+	+	+
Bratislava	-	+	+	-	-	+	+	+
Budimpešta	-	-	-	+	+	-	-	+
Krakow	-	+	-	-	-	+	-	+
Zagreb	-	+	-	-	-	+	+	+

6.3.3 Strateško razvojno usmjerenje

Antwerpen

Strateški plan prostorne strukture (2006) ne definira konkretne razvojne ciljeve kao što je to slučaj u dokumentima strateškog razvoja u Republici Hrvatskoj, već utvrđuje nekoliko „vizija“ Antwerpena koje djeluju kao smjernice za razvoj grada te ukazuju na to kakav bi grad trebao biti, odnosno po kojim elementima bi trebao biti prepoznat u svijesti stanovnika i posjetitelja

grada. Navedene vizije definiraju se na najvišoj razini politike razvoja, generičkoj (općoj) politici razvoja cijelog grada Antwerpena, te glase:

- grad na vodi (water city): osnovni cilj je intenziviranje povezanosti grada s rijekom Schelde koja teče kroz njega (razvojem prometa na njoj, njenih obala, mostova preko rijeke i sl.);
- ekološki grad (eco city): obuhvaća otvorene prostore i infrastrukturu u funkciji ekološkog razvoja. Osnovni cilj je razviti i održati strukturu urbanih parkova u gradu te prirodi omogućiti nesmetan razvoj u okviru granica grada;
- lučki grad (port city): odnosi se na značaj morske luke za razvoj grada u prošlosti i sadašnjosti. Dva su osnovna cilja: 1) unaprijediti dostupnost morske luke i razviti logističku infrastrukturu, 2) jačanje povezanosti grada i morske luke;
- željeznički grad (railway city): odnosi se na grad koji je lako dostupan i iz kojeg su ostale destinacije lako dostupne. Naglasak je stavljen na proširenje tramvajske infrastrukture u gradu te na dovršetak razvoja biciklističkih staza i ruta;
- porozni grad (porous city): osnovni cilj je optimizacija prostora i pametno iskorištavanje nekorištenih i napuštenih prostora u gradu;
- sela i metropolis (villages and metropolis): odnosi se na Antwerpen kao policentrični metropolis te uključuje prostorne i društvene odnose između pojedinih naselja i četvrti u okviru grada;
- megagrad (mega city): ne odnosi se isključivo na sam Antwerpen, već na stratešku lokaciju grada u jednom od najgušće izgrađenih i naseljenih dijelova Europe, te na poziciju grada u sklopu različitih modela razvijenih područja Europe (flamanski dijamant, delta Rajna-Scheld, linija brzog vlaka itd.). Navedeni položaj grada mora se manifestirati kroz međunarodne aktivnosti i funkcije smještene na prikladnim lokacijama (npr. područje oko željezničkog kolodvora).

Zanimljivo je za primjetiti kako se u Strateškom planu prostorne strukture Antwerpena ne stavlja značajan naglasak na razvoj gospodarstva, već na ona područja u kojima sam grad može konkretno intervenirati provedbom infrastrukturnih projekata te time doprinijeti povećanju kvalitete života stanovništva i posredno gospodarskom razvoju grada.

Na nižoj razini od navedene Strateški plan prostorne strukture (2006) naglasak stavlja na prostorni aspekt razvoja, pri čemu izdvaja i definira pet strateških područja (prostora) unutar Antwerpena: Hard Spine, Soft Spine, Green Singel, Lively Canal, Lower Network and Urban Centres.

Beč

Strateški okvir dokumenta STEP 2025 se uglavnom orijentira na ukupan razvoj grada i upravljanje razvojem te se potiče razvoj kvalitetne urbane strukture kao i integrirani razvoj grada i njegove metropolitanske regije. Uz to je razvoj usmjeren na povezivanje grada odnosno izgradnju zelene prometne i druge gradske infrastrukture kako bi se stvorili uvjeti za održiv razvoj grada. Definirani je strateški okvir u slučaju Beča usmjeren prema razvoju urbane strukture i infrastrukture dok određena tematska područja poput socijalnog i gospodarskog razvoja nisu detaljno obrađena i elaborirana strateškim okvirom. U strateškom cilju vezanom uz ukupan razvoj grada naglasak je na prostornom planiranju grada i njegovom fizičkom uređenju te se sukladno tome izrađuju akcijski planovi. Pritom se ističe važnost fizičke transformacije zapuštenih i nerazvijenih dijelova grada, stvaranja funkcionalnih zona unutar grada i povezivanja različitih dijelova grada održivim rješenjima.

Za ukupan su urbani razvoj definirani sljedeći ciljevi:

- grad koji živi (a liveable city): cilj urbane ekspanzije je stvoriti susjedne, međusobno povezane gradove umjesto planiranja budućeg susjedstva po pojedinačnim zemljištima
- snažan razvoj infrastrukturnih sadržaja kao javna odgovornost (robust infrastructure facilities as a public responsibility): grad se obvezuje osigurati visoku kvalitetu urbane infrastrukture uz davanje prednosti javnom, pješačkom i biciklističkom prijevozu kao ekološki najprihvatljivijim oblicima mobilnosti
- grad u razvoju – grad koji uči (a developing city – a learning city): Beč želi biti grad koji kontinuirano uči uz razvoj novih institucija, procesa i struktura koji su važni za razvoj grada i prilagođeni novim izazovima kako bi se osigurao kontinuitet kvalitete
- grad mogućnosti i prosperiteta (a city of opportunities and prosperity): Beč je grad pun mogućnosti za ostvarivanje novih ideja i uključivanja u poduzetništvo, a zadaća urbanog planiranja je osigurati bogatstvo odgovarajućih lokacija za buduća poduzeća.

Bratislava

Definirane strateške teme i globalni ciljevi razvoja su u slučaju Bratislave međusobno povezani, a uključuju i ekonomske i socijalne aspekte razvoja grada. Pritom je razvoj usmjeren na jačanje Bratislave kao nadregionalnog centra, razvoj ekonomije bazirane na znanju, poboljšanje kvalitete života i kvalitete okoliša, unaprjeđenje prometne i druge infrastrukture



u gradu te unaprjeđenje sustava upravljanja gradom. Upravo je posljednje navedeno karakterističko za Bratislavu jer se gradska uprava sastoji od nekoliko razina te je prepoznata važnost racionalizacije i uključivanja građana u proces upravljanja. Stoga se definiram strateškim okvirom unutar dokumenta Program gospodarskog i društvenog razvoja Bratislave potiče cjelokupan razvoj grada na temelju ključnih razvojnih tematskih područja.

Iako su sve odabrane strateške teme povezane i međuovisne, one su ipak drugačijeg karaktera. Naime, teme „Bratislava – nadregionalni centar“, „Ekonomija znanja“ i „Kvaliteta života i okoliša“ su vertikalne teme na kojima grad razvija svoju konkurentnost. S druge strane teme „Unaprjeđenje prometne i druge infrastrukture“ i „Unaprjeđenje sustava upravljanja gradom“ su horizontalne teme uobičajene za sve veće gradove.

Budimpešta

U strateškom razvojnom dokumentu za Grad Budimpeštu većina se specifičnih ciljeva odnosi na ukupan razvoj grada koji podrazumijeva jačanje konkurentnosti na nacionalnoj i međunarodnoj razini, razvoj urbanih struktura i održivo korištenje gradskih površina, samoodrživ sustav upravljanja gradom te zaštitu okoliša i energetska učinkovitost. Osim toga je naglasak također na stambenoj kulturi prilagođenoj potrebama te uključivom i aktivnom društvu koje djeluje kao podrška cjelokupnom razvoju grada.

Međutim, važno je da se svi specifični ciljevi provode prema principu tri horizontalna načela - živost, održivost i jednake šanse.

Na temelju integriranog pristupa i u skladu s navedenim horizontalnim načelima, definirani su ukupni ciljevi ovog koncepta razvoja:

- Budimpešta je snažan član europske mreže gradova
- Razvoj održivog gospodarstva koje se temelji na znanju i vrijednosti
- Razvoj harmoničnog i raznolikog urbanog okruženja
- Poboľšanje kvalitete života u gradu uz harmoničan suživot.

Krakow

Strategijom razvoja Krakowa fokus je stavljen na područje inovacije, znanosti, ekonomije i kulture. Međutim, iako su određena područja razvoja vizijom naglašena, ovom se strategijom



promiče sveobuhvatan razvoj Grada. Prvotno je bitan razvoj grada kako bi bio konkurentan u nacionalnom i međunarodnom smislu, a potom se potiču i ostali aspekti razvoja poput međusobne suradnje različitih sektora, podizanja kvalitete javnih prostora, revitalizacije urbanih područja, održivog okoliša i održivog prometnog sustava, socijalne kohezije i visoke razine participacije svih stanovnika te kvalitetnog strateškog upravljanja gradom.

Strategijom su definirana područja razvoja koja se nastoje unaprijediti:

- Poduzetništvo temeljeno na kreativnosti
- Najnaprednije poslovne usluge koje zahtijevaju visoko kvalificirano osoblje
- Industrija slobodnog vremena
- Znanstveni i didaktički centar koji je konkurentan na međunarodnoj razini te razvoj istraživačke i laboratorijske infrastrukture
- Poboljšanje kvalitete života
- Ispunjenje simboličkih funkcija, vrednovanje baštine i nacionalnog identiteta te stvaranje slike o Krakowu kao prepoznatljivom poljskom gradu
- Stvaranje suvremene umjetničke kulture u lokalnom okruženju.

Primjetno je kako su prioritetna područja vezana uz razvoj i unaprjeđenje poslovne klime i ekonomije temeljene na znanju. Osim ekonomije koja je nužna za kvalitetan razvoj grada, ovom se strategijom želi naglasiti i potreba za stvaranjem kvalitetnog životnog okruženja kako bi sadašnjim i budućim stanovnicima grad bio privlačan za život.

Zagreb

Strateški okvir u slučaju Strategije razvoja Grada Zagreba je sveobuhvatan i općenit te je usmjeren na cjelokupan razvoj prostora Grada. Vizija Grada Zagreba kao urbanog inkubatora ostvaruje se primjenom poduzetničkog pristupa koji u kreativnom procesu traži nove ideje i teži stvaranju novih vrijednosti. Svaki je od šest strateških ciljeva orijentiran na određeni aspekt života u gradu, od gospodarstva, preko ljudskih potencijala, zaštite okoliša i održivog gospodarenja energijom, unapređivanja prostornih kvaliteta, funkcije grada i kvalitete života u gradu do unapređivanja sustava upravljanja razvojem.

Analizirajući strateško razvojno usmjerenje odabranih gradova uočljiva je sličnost sa Zagrebom. Naime, u slučaju Zagreba, Krakowa, Bratislave i Budimpešte strateški okvir teži



cjelokupnom razvoju grada bez naglašenih određenih razvojnih područja. U slučaju Budimpešte je u cjelokupnom razvoju naglasak stavljen na jačanje međunarodne konkurentnosti. Međutim, kod Beča određena tematska razvojna područja poput gospodarstva ili socijalnog razvoja nisu detaljno obrađena već se kroz strateški okvir potiče ukupan i održiv razvoj grada i njegove metropolitanske regije. Kroz definirane vizije razvoja analiziranih gradova vidljivo je kako su svi gradovi orijentirani na valorizaciju tradicijskih vrijednosti i poticanje održivog razvoja kao i jačanje vlastite konkurentnosti na nacionalnoj, a osobito na međunarodnoj razini.

Tab. 3. Vizije razvoja analiziranih razvojnih strategija

Grad	Vizija razvoja
Antwerpen	Sedam „vizija grada: 1) grad na vodi, 2) ekološki grad, 3) lučki grad, 4) željeznički grad, 5) porozni grad, 6) sela i metropolis, 7) megagrad
Beč	Održiv i prosperitetan grad pogodan za život
Bratislava	Bratislava ima ambiciju razvijati se kao moderna i konkurentna europska metropola koja stvara atraktivno okruženje za posjetitelje, studente i investitore te povoljne uvjete za pun i skladan život građanima svih generacija.
Budimpešta	Vodeće gospodarsko, inovacijsko i kulturno središte srednje i istočne Europe, predvodnik u znanju i kreativnoj ekonomiji, uz istovremenu implementaciju modela održivog gospodarskog razvoja. Budimpešta služi kao most između regija okruženja i civilizacija te predstavlja idealnu točku za susret različitih kultura, ekonomija i ljudi. Fleksibilan grad s jedinstvenim karakterom koji nudi visoku kvalitetu života i jednake prilike svim stanovnicima.
Krakow	Krakow - moderna metropola sa živahnom kulturom, otvoren, bogat, siguran i prijateljski grad ponosan na svoju povijesnu baštinu
Zagreb	Grad Zagreb – urbani inkubator održivih koncepata, poduzetništva i novih vrijednosti

6.4 Identifikacija i odabir strateških projekata

Antwerpen

Strateški plan prostorne strukture (2006) definira nekoliko strateških područja (prostora) unutar grada koja su utvrđena na temelju koherentnosti prostorne strukture, odnosno sličnosti u obilježjima prostora. U sklopu navedenih strateških područja grada definirani su programi čija će implementacija doprinijeti društvenom, gospodarskom i fizičkom razvoju navedenih područja, te posredno cjelokupnog grada, a unutar programa se nalaze konkretni projekti. Navedeni projekti odabrani su prema kriteriju njihova značenja u doprinosu razvoja šireg područja i unaprjeđenju kvalitete života u gradu. Fokus provedbe projekata bio je u sklopu četiri prostorno orijentiranih programa, onih željezničkog kolodvora Antwerpena, gatova rijeke Schelde, otočića (het Eilandje) i zelenog pojasa (Green Singel).

Program područja željezničkog kolodvora Antwerpena dio je strateškog područja Hard Spine. Grad Antwerpen želi preobraziti navedeno susjedstvo u područje koje će prihvaćati međunarodne posjetitelje, pri čemu je naglasak stavljen na uređenje javnih prostora.

Program gatova na rijeci Schelde također je dio strateškog područja Hard Spine. Obnova i razvoj gratova odvija se u suradnji grada Antwerpena i poduzeća W&Z (eng. Waterways and Sea Channel) koje je zaduženo za realizaciju Sigma plana za zaštitu od poplave belgijskog dijela estuarija rijeke Schelde. Obnova ima tri cilja: modifikacija zida za zaštitu od poplaca, obnova javnih prostora te stabilizacija starog zida gatova.

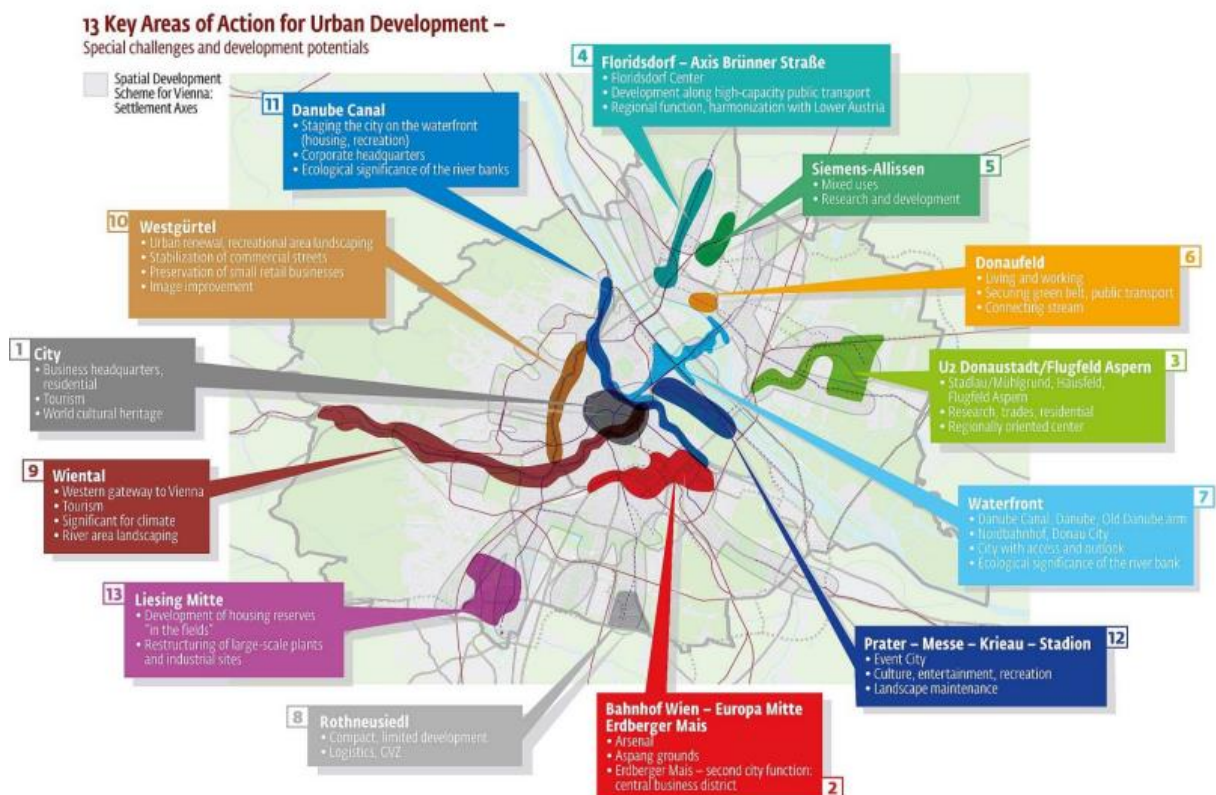
Het Eilandje (otočić) program je dio strateškog područja Hard Spine, a grad ga želi preobraziti u dinamično područje na vodi koje će predstavljati mješavinu javnih prostora te gospodarskih i stambenih prostora.

Green Singel je strateško područje koje se prostire u dužini od 13 km te može imati važnu ulogu u povećanju kvalitete života u gradu te razvoju sudjednog strateškog područja Soft Spine. grad Sntwerpen želi preobraziti Green Singel u lako dostupno područje koje povezuje središte grada s okolicom, kao i pet velikih parkova koji se nalaze na gradskoj periferiji.

Beč

Pregledom strateškog razvojnog dokumenta Beča, Urbanog razvojnog plana STEP 2025, te sukladno potvrdi dobivenoj u okviru odgovora na upitnik od strane Grada Beča – odjela za urbani i regionalni razvoj (MA18), zaključuje se kako STEP2025 ne sadrži popis strateških projekata. Ipak, bitno je u ovom kontekstu istaknuti kako STEP 2025 navodi takozvane

„strateške zone“ koje obuhvaćaju ona područja u gradu koja trebaju služiti kao pokretači koncentrirane urbane preobrazbe Beča. Kako navodi STEP 2025 (2014) instrument „Strateške zone urbanog razvoja“ nastavit će se koristiti nakon što je prvotno predstavljen i uspješno proveden u STEP-u 2005. Kako se navodi, deset godina ciljanog i usmjerenog upravljanja strateškim zonama rezultiralo je razvojem tih područja u željenom smjeru (primjerice, razvoj Dunavskog kanala u zonu odmora i urbane rekreacije). Strateške zone su područja od velikog značaja za cijeli grad Beč, pri čemu ih obilježavaju veliki razvojni potencijali i/ili specifični izazovi koji uvjetuju potrebu za kompleksnim aktivnostima koordinacije i usuglašavanja želja velikog broja aktera, posebice onih iz privatnog i javnog sektora, odnosno interesnih skupina. STEP 2005 utvrdio je ukupno 13 strateških zona koje su zadržane i u STEP-u 2025, a bitno je istaknuti kako se odluke o definiranju strateških zona donose od strane gradskog vijeća grada Beča ovisno o razvojnim procesima i potrebama pojedinih područja grada te neovisno o STEP-u.



Sl. 9. Strateške zone STEP-a 2005 i 2025

Izvor: Grad Beč, 2013

Zanimljivo je istaknuti kako svaka strateška zona ima vlastitog koordinatora za razvoj koji ima široku slobodu djelovanja i važnu ulogu u međusobnom povezivanju različitih razvojnih dionika, primjerice prilikom realizacije projekata koji se prostiru na području dva ili više gradskih distrikata. Osim navedene, uloga koordinatora strateških zona je pružati potrebne informacije svih zainteresiranim dionicima, poticati ih na djelovanje u skladu s vizijom razvoja područja, moderirati i usmjeravati procese (djelovanje dionika), međusobno povezivati različite dionike i umrežavati ih, definirati preporuke za buduće aktivnosti, inicirati izradu planskih dokumenata ključnih za razvoj strateške zone te naglašavati prioritete razvoja.

Bratislava

Razvojna strategija Bratislave (Program gospodarskog i društvenog razvoja 2010.-2020.) ne sadrži popis projekata, no prioritizira razvojne mjere sukladno definiranoj metodologiji. Prethodno samoj implementaciji strategije, u postupku izrade iste korištenjem multikriterijske analize razvojne mjere podijeljene su na one koje je nužno prve provesti (određena vrsta „strateških“ mjera), te ostale čija provedba nije hitna. Kriteriji korišteni u postupku multikriterijske analize su sljedeći:

- doprinos ostvarenju cilja;
- povezanost s ostalim mjerama;
- trajanje provedbe;
- suradnja javnog, privatnog i civilnog sektora u provedbi projekta;
- mogućnost vanjskog financiranja (EU izvori i sl.)
- izvodljivost projekta (ovaj kriterij ima dvostruku težinu u odnosu na ostale)

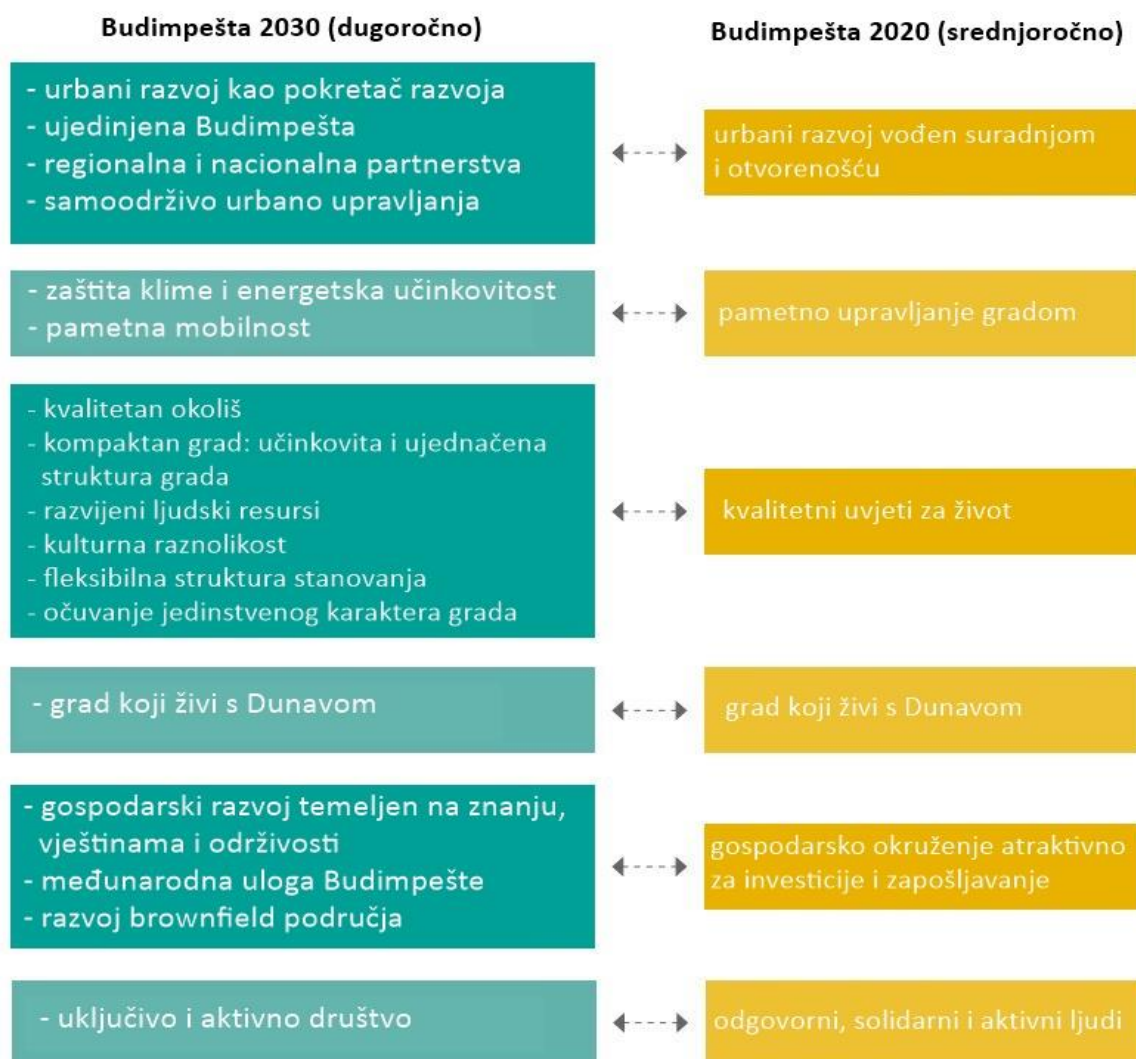
Temeljem navedene analize svakoj mjeri dodaje se kvantitativna vrijednost u obliku postotka, pri čemu se za nekoliko onih s najvišim postotkom pod svakim razvojnim prioritetom navodi kako se moraju provesti u prvoj fazi provedbe strategije (u razdoblju 2010.-2014. g.). Uz to što bi se navedene mjere trebale provesti tijekom prve faze provedbe strategije, one istovremeno služe kao sredstvo identifikacije ostalih mjera čija bi se provedba do kraja vremenskog razdoblja trajanja strategija trebala barem inicirati. U strategiji je utvrđen sljedeći broj strateških mjera prema razvojnim ciljevima:

- Bratislava – nadregionalni centar: 12 strateških mjera
- gospodarstvo temeljeno na znanju: 8 strateških mjera
- kvaliteta života i ljudskih potencijala: 8 strateških mjera
- kvaliteta okoliša i urbanog prostora: 12 strateških mjera

- prometna i tehnička infrastruktura: 8 strateških mjera
- upravljanje gradom: 8 strateških mjera.

Budimpešta

Dugoročna razvojna strategija Budimpešte – Budapest 2030 – sadrži strateške ciljeve, prioritete i potencijalne mjere njihova ostvarenja, te ne definira niti navodi popis strateških projekata. Bitno je stoga spomenuti Strategiju integriranog urbanog razvoja Budimpešte do 2020. godine (ITS Budapest strategija 2020 – integrált településfejlesztési stratégia, 2016) koja je u skladu s dugoročnom razvojnom strategijom do 2030. godine, a čija je uloga utvrditi srednjoročne ciljeve razvoja grada Budimpešte za razdoblje do 5 godina.



Sl. 10. Povezanost ciljeva razvojnih strategija Budimpešta 2030 i Budimpešta 2020

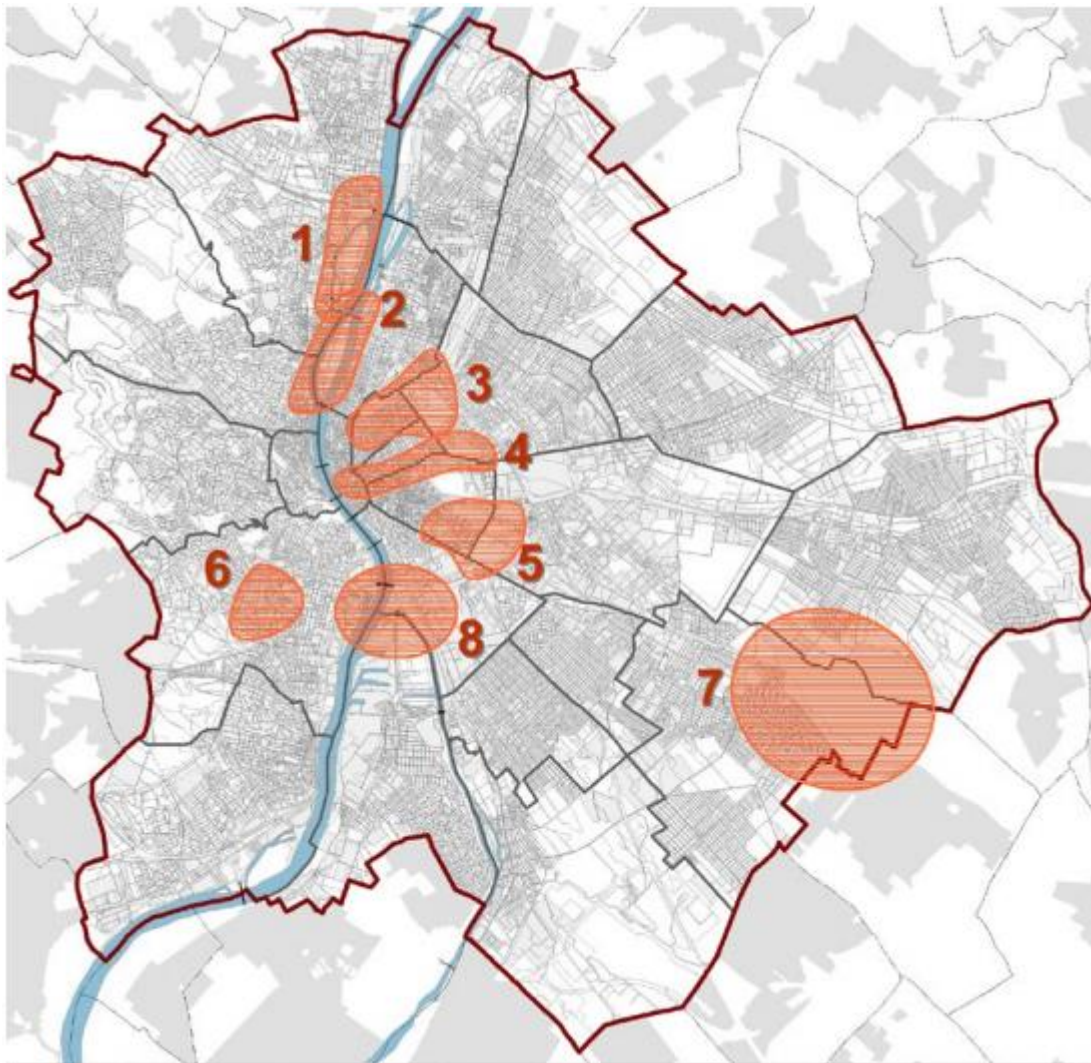
Izvor: Integrated Urban Development Strategy – Budapest 2020 (sažetak na engleskom), 2015

Strategija integriranog urbanog razvoja Budimpešte do 2020. godine je utvrdila ukupno šest razvojnih ciljeva unutar kojih identificira razvojne projekte koji će doprinijeti njihovom ostvarenju:

- Urbani razvoj vođen suradnjom i otvorenošću: 5 razvojnih projekata
- Gospodarsko okruženje atraktivno za investicije i zapošljavanje: ukupno 11 razvojnih projekata
- Pametno upravljanje gradom: ukupno 53 razvojna projekta
- Raznolik, zeleni urbani okoliš koji štiti prirodne vrijednosti: ukupno 28 razvojnih projekata
- Otvoreni, solidarni i aktivni stanovnici: ukupno 6 razvojnih projekata
- Grad koji živi s Dunavom: ukupno 11 razvojnih projekata

Ono što je bitno istaknuti osim navedenih projekata je utvrđivanje ključnih (strateških) područja djelovanja i sukladno navedenom definiranje strateških projekata srednjoročne razvojne strategije Budimpešte. Područja djelovanja utvrđuju se s prostornog aspekta, a predstavljaju fizički koherentna područja na kojima se razvojni projekti stvaraju i pripremaju sustavno i planski. Budimpešta 2020 definirala je ukupno osam područja djelovanja:

- Otok Obuda (Gázgyár – Óbudaisziget Akcióterület)
- Fina2017 – otok Margaret (Fina2017 – Margitsziget Akcióterület)
- Varosliget (Nyugati Térsége –Városliget Akcióterület)
- Nova gornja ulica (Budapest Új Főtere És Sugárútja Akcióterület)
- Nepliget (Népliget Akcióterület)
- Kelenfold (Kelenföld Akcióterület)
- Gospodarska zona Ferihegy (Ferihegyi Gazdasági Övezet Akcióterület)
- Južna Budimpešta (Budapest Dél Akcióterület)



Sl. 11. Strateška područja djelovanja razvojne strategije Budimpešta 2020

Izvor: ITS Budapest strategija 2020, 2016

Strategija je za svako od navedenih područja djelovanja izdvojila po jedan strateški projekt koji će dati najznačajniji doprinos razvoju svakog područja te će ujedno predstavljati osnovni preduvjet za daljnju provedbu razvojnih projekata na tom području.

- Otok Obuda: sanacija starih plinskih postrojenja u svrhu mogućnosti prenamjene prostora za nove funkcije;
- Fina2017 – otok Margaret: projekt integriranog razvoja otoka uz stvaranje kulturnih, IT, rekreacijskih, sportskih sadržaja i zelenih površina;
- Varosliget: uređenje zoološkog vrsta i botačnikog vrta;
- Nova gornja ulica: sveobuhvatna renovacija gradske skupštine uz renovaciju zgrade, trga, izgradnju podzemne garaže i razvoj uslužnih djelatnosti;

- Nepliget: razvoj parka Nepliget u svrhu stvaranja prostora za odmor, kulturna i sportska događanja;
- Kelenfold: razvoj intermodalnog čvorišta Kelenfold u svrhu unaprjeđenja mobilnosti (uključuje autobusnu stanicu za lokalni i međugradski prijevoz, park&ride i bike&rike infrastrukturu);
- Gospodarska zona Ferihegy: obnova brze ceste i okolice;
- Južna Budimpešta: izrada dokumentacije i planova za Olimpijski park (bitno je istaknuti da je navedeni projekt sadržan u okviru strategije Budimpešta 2020 koja je izrađena 2016. godine, no u međuvremenu je grad odustao od kandidature za domaćina Olimpijskih igara 2024. godine. Unatoč tome što trenutno nisu dostupne informacije o izmjenama strategije Budimpešta 2020, može se pretpostaviti kako se navedeni projekt više ne smatra strateškim, odnosno kako se vrlo vjerojatno od njega odustalo.)

Krakow

Strategija Grada Krakowa – Krakow 2030 – sadrži niz strateških projekata i strateških programa u okviru svakog od ukupno 18 specifičnih ciljeva. Sveukupno su u razvojnoj strategiji navedena 93 strateška projekta te 77 strateških programa prema specifičnim ciljevima kako slijedi:

- SC1.1 – Krakow – čvor u mreži metropolisa Poljske, Europe i svijeta: 5 strateških projekata orijentiranih na unaprjeđenje nacionalne i međunarodne prometne povezanosti (zračna luka, željeznica i sl.) te 3 strateška programa;
- SC1.2. – Koordinirano korištenje potencijala krakowskog metropolitanskog područja (KMA): 8 strateških projekata i 7 strateških programa;
- SC2.1 – Suradnja znanosti, gospodarstva i lokalne vlasti: 5 strateških projekata i 5 strateških programa;
- SC2.2. – Poticanje inovacije u poduzećima: 3 strateška projekta i 1 strateški program;
- SC2.3. – Obrazovni sustav prilagođen potrebama gospodarstva temeljenog na znanju: 3 strateška projekta i 3 strateška programa;
- SC3.1. – Krakow – europski grad kulture: 7 strateških projekata i 4 strateška programa;
- SC3.2. – Razvijena kulturna osviještenost stanovnika Krakowa: 6 strateških projekata i 2 strateška programa;
- SC4.1. – Lako dostupan zajednički javni prostor visoke kvalitete: 6 strateških projekata i 4 strateška programa;

- SC4.2. – Revitalizirana urbana područja: 12 strateških projekata i 9 strateških programa;
- SC4.3. – Održivi okoliš: 4 strateška projekta i 7 strateških programa;
- SC4.4. – Prometni sustav koji je lako dostupan, učinkovit i ekološki: 8 strateških projekata i 4 strateška programa;
- SC4.5. – Visok stupanj sigurnosti u Krakowu: 3 strateška projekta i 5 strateških programa;
- SC4.6. – Zajednička implementacija ideje zdravog i aktivnog života: 10 strateških projekata i 4 strateška programa;
- SC5.1. – Visok stupanj društvene uključenosti stanovnika: 2 strateška projekta i 6 strateških programa;
- SC5.2. – Jak civilni sektor: bez strateških projekata, 2 strateška programa;
- SC5.3. – Društvena kohezija: 3 strateška projekta i 8 strateških programa;
- SC6.1. – Prijateljska i učinkovita gradska administracija: 3 strateška projekta i 1 strateški program;
- SC6.2. – Visoka kvaliteta upravljanja gradom: 5 strateških projekata i 2 strateška programa.

Prema podacima dobivenima u sklopu odgovora na upitnik upućen Gradu Krakowu – odjelu za razvoj grada, strateški projekti utvrđuju se na temelju njihove relevantnosti za ostvarenje strateških ciljeva. Isto tako, strateški projekti imaju prioritet u provedbi prilikom realizacije razvojne strategije, dok se s financijskog aspekta najčešće realiziraju sredstvima samog grada Krakowa te sredstvima EU fondova.

Zagreb

Identifikacija i odabir strateških projekata u sklopu Razvojne strategije Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine (2017) definirani su Smjernicama za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe (MRRFEU, 2015) koje navode kako je identifikacija županijskih strateških projekata posljednja karika u logičkom slijedu izrade strategije te kao takva mora biti u skladu s identificiranim razvojnim prioritetima i mjerama. Strateške projekte odabire Grad Zagreb kao nositelj izrade razvojne strategije uz suglasnost Partnerskog vijeća, pri čemu se odabir strateških projekata temelji na značaju istih u doprinosu cjelokupnom razvoju Grada Zagreba, odnosno širokom utjecaju projekata na ostvarenje definiranih mjera, prioriteta, te posredno razvojnih ciljeva strategije. Smjernice sadrže i tablični predložak prema kojem je potrebno navesti pet do deset najvažnijih, odnosno

strateških projekata, koji moraju biti podijeljeni prema razvojnim prioritetima i mjerama za koje su relevantni (MRRFEU, 2015).

Strateški projekti u razvojnoj strategiji moraju sadržavati sljedeće segmente i pojašnjenja:

- naziv projekta;
- naziv nositelja projekta i partnera;
- cilj koji se projektom namjerava postići;
- indikativni popis aktivnosti;
- ciljano područje provedbe projekta (jedinice lokalne samouprave koje projekt obuhvaća);
- tip projekta (infrastrukturni ili „soft“ projekt);
- pripremljenost projekta i ishodovana dokumentacija (projekti neposredne realizacije, realizacije u srednjoročnom planskom razdoblju, projekti realizacije u dugoročnom planskom razdoblju);
- indikativni proračun projekta (vrijednost);
- izvor financiranja (MRRFEU, 2015).

Bitno je istaknuti kako značajnu ulogu ima stupanj spremnosti projekta za provedbu, pa su tako projekti neposredne realizacije oni koji su spremni za provedbu odmah nakon prihvaćanja razvojne strategije, odnosno koji imaju važeću projektnu dokumentaciju te popratnu dokumentaciju (građevinske dozvole, studije utjecaja na okoliš itd.), usklađeni su s prostorno-planskom dokumentacijom, imaju riješeno imovinsko-pravno pitanje, te su eventualno izrađene dodatne studije (studija izvodljivosti i sl.). projekti realizacije u srednjoročnom planskom razdoblju su oni koji će biti spremni za provedbu u razdoblju 1-3 godine nakon donošenja razvojne strategije, dok su projekti realizacije u dugoročnom planskom razdoblju oni čija proveda može započeti za više od 3 godine nakon donošenja razvojne strategije (MRRFEU, 2015).

Razvojna strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine (2017) navodi ukupno 15 strateških projekata:

R.Br.	Naziv projekta (proc. vrijednost)	Povezana mjera	Tip projekta	Pripremljenost
1	Blok Badel – revitalizacija donjogradskog bloka (100.000.000,00 HRK)	4.2.1: Očuvanje, obnova i održivo korištenje kulturne baštine	Infrastrukturni	2 (srednjoročno)
2	Gredelj – novo gradsko središte (346.326.000,00 HRK)	4.2.1: Očuvanje, obnova i održivo korištenje kulturne baštine	Infrastrukturni	3 (dugoročno)

3	Kongresni centar (u postupku procjene vrijednosti)	1.2.3: Unapređivanje turističke ponude	Infrastrukturni	3 (dugoročno)
4	Paromlin (u postupku procjene vrijednosti)	4.2.1: Očuvanje, obnova i održivo korištenje kulturne baštine	Infrastrukturni	2 (srednjoročno)
5	Zagrebački velesajam (u postupku procjene vrijednosti)	4.2.1: Očuvanje, obnova i održivo korištenje kulturne baštine	Infrastrukturni	3 (dugoročno)
6	Sesvete – uređenje središta – projekt Plavo-zelene Sesvete (2.200.000,00 HRK)	4.2.4: Povećanje kvalitete postojećih i uređenje javnih gradskih prostora	Infrastrukturni	3 (dugoročno)
7	Sveučilišna bolnica Blato – završetak ili prenamjena (u postupku procjene vrijednosti)	4.2.4: Povećanje kvalitete postojećih i uređenje javnih gradskih prostora	Infrastrukturni	3 (dugoročno)
8	Terme Blato (375.000.000,00 HRK)	1.2.3: Unapređivanje turističke ponude	Infrastrukturni	3 (dugoročno)
9	Zagrepčanka – prenamjena napuštene industrije (u postupku procjene vrijednosti)	4.2.1: Očuvanje, obnova i održivo korištenje kulturne baštine	Infrastrukturni	3 (dugoročno)
10	Prenamjena bivše vojne bolnice u Vlaškoj ulici (20.000.000,00 HRK)	4.2.4: Povećanje kvalitete postojećih i uređenje javnih gradskih prostora	Infrastrukturni	1 (neposredno)
11	Sveučilišni kampus Borongaj (6.375.000.000,00 HRK)	2.1.1: Potpora prostornom i funkcijskom razvoju Sveučilišta u Zagrebu	Infrastrukturni	1 (neposredno)
12	Pješačko-biciklistički jarunski most (u postupku procjene vrijednosti)	4.4.6: Unapređivanje biciklističkog prometa	Infrastrukturni	2 (srednjoročno)
13	Tračnička veza grad – Zračna luka Zagreb (150.000.000,00 HRK)	4.4.3: Unapređivanje javnog putničkog prometa	Infrastrukturni	1 (neposredno)
14	Žičara Sljeme (250.000.000,00 HRK)	4.4.3: Unapređivanje javnog putničkog prometa	Infrastrukturni	1 (neposredno)
15	Integrirani prijevoz putnika na području Grada Zagreba, Zagrebačke i Krapinsko-zagorske županije (1.140.000.000,00 HRK)	4.6.2: Razvoj integriranog javnog prijevoza	Infrastrukturni	3 (dugoročno)

Izvor podataka: Razvojna strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine (2017)

Od ukupno 21 razvojnih prioriteta Razvojne strategije Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine (2017), strateški projekti identificirani su u okviru njih pet:

- Razvojni prioritet 1.2. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju, inovacijama i kvaliteti ponude roba i usluga: dva strateška projekta (13,3 % ukupnog broja strateških projekata);
- Razvojni prioritet 2.1. Zagreb – grad znanja i sveučilišni grad: jedan strateški projekt (6,7 % ukupnog broja strateških projekata);
- Razvojni prioritet 4.2. Unapređivanje naseljenih dijelova Grada: osam strateških projekata (53,3 % ukupnog broja strateških projekata);
- Razvojni prioritet 4.4. Unapređivanje prometnih sustava; tri strateška projekta (20,0 % ukupnog broja strateških projekata);
- Razvojni prioritet 4.6. Unapređivanje regionalne prometne povezanosti: jedan strateški projekt (6,7 % ukupnog broja strateških projekata).

Iz navedenog je primjetno kako od ukupnog šest razvojnih ciljeva, njih tri, odnosno polovica ukupnog broja, sadrže projekte koji su identificirani kao strateški. Svi navedeni strateški projekti su infrastrukturnog tipa, a prema spremnosti u projekte neposredne realizacije (oznaka 1) spadaju njih četiri (26,7 %), u projekte srednjoročne realizacije njih tri (20,0 %), dok najveći broj – njih osam (53,3 %) – spada u projekte dugoročne realizacije. Bitno je istaknuti kako su strateški projekti Grada Zagreba obilježjima slični onima uspoređivanih europskih gradova. Strateški projekti su s obzirom na značaj najčešće veliki infrastrukturni projekti, pri čemu oni često uključuju obnovu, odnosno revitalizaciju pojedinih dijelova grada.

Brojem strateških projekata Razvojna strategija Grada Zagreba do 2020. godine može se smjestiti na središnju poziciju (rang) prilikom usporedbe s brojem strateških projekata u ostalim analiziranim gradovima. I dok je u Zagrebu utvrđeno ukupno 15 strateških projekata, razvojna strategija Krakova pod strateškim projektima navodi njih ukupno 93, dok je istovremeno navedeno 77 strateških programa. Dakako, treba imati na umu kako je navedena strategija donesena za razdoblje mnogo duže od one Grada Zagreba, do 2030. godine. Isto tako, iako ne sadrži popis strateških projekata, Program gospodarskog i društvenog razvoja Bratislave sadrži popis od ukupno 56 strateških mjera. S druge strane, STEP 2025 grada Beča sadrži popis 13 identificiranih strateških zona u kojima je nužno prioritizirati provedbu projekata, dok strategija Budimpešta 2020 sadrži popis od osam strateških projekata u osam identificiranih glavnih područja djelovanja. Strateški plan prostorne strukture Antwerpena ne sadrži popis strateških projekata, no definira svega četiri strateška područja (zone) djelovanja u gradu unutar kojih je realizacija projekata prioritet. Razvojna strategija Grada Zagreba prema tipu projekta sadrži četiri projekta razvoja prometne infrastrukture, dok su preostali projekti oni urbane obnove. Naglasak na urbanoj obnovi primjetan je u strategijama Antwerpena i Beča koje poseban naglasak stavljaju na određena „strateška“ područja (zone) djelovanja

unutar grada, dok je strategija Budimpešte prema tipu strateških projekata najbližnja onoj Zagreba te sadrži dva projekta razvoja prometne infrastrukture, dok su ostali projekti oni urbane obnove. Razvojne strategije Bratislave i Krakowa s obzirom na veliki broj strateških projekata, odnosno strateških mjera u slučaju Bratislave, sadrže projekte različitih obilježja i tipova koji ne obuhvaćaju isključivo infrastrukturne projekte. S obzirom na sve navedeno, može se zaključiti kako je broj od 15 strateških projekata Grada Zagreba optimalan, pri čemu je bitno istaknuti kako bi njihova realizacija bila realnija ukoliko bi se razvojna strategija donijela za nešto duže razdoblje provedbe strategije, primjerice 10 godina, što je i maksimalno razdoblje razvojnih strategija lokalne i područne (regionalne) razine utvrđeno novim Zakonom o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN 123/17).

6.4.1 Projekti integriranog urbanog razvoja

U poglavlju će se prikazati nekoliko odabranih projekata integriranog urbanog razvoja iz pojedinih europskih gradova koji su odabrani za usporedbu sa Zagrebom. Prikazani projekti integriranog urbanog razvoja odabrani su temeljem detaljnosti dostupnih podataka te prema njihovom značaju, odnosno doprinosu razvoju društvenih, gospodarskih, prostornih i okolišnih elemenata grada.

Antwerpen

Grad Antwerpen izuzetan je primjer dobre prakse uzevši u obzir dugu tradiciju provođenja integriranih urbanih projekata te povezivanja prostornog i sektorskog planiranja kako tijekom izrade strateškog razvojnog dokumenta, tako i utvrđivanja najznačajnijih projekata koji će doprinijeti razvoju grada. Sredinom 1990-ih godina došlo je do prekretnice u sektoru strateškog planiranja razvoja Grada Antwerpena. Upravo u to vrijeme Europska unija, čija je članica Belgija, počela je pridavati više pozornosti problematici urbanog razvoja te su se sukladno tome počela izdvajati zasebna sredstva na EU razini namijenjena razvoju urbanih područja. Potaknuti navedenim pristupom, na razini same Belgije, kao i njenih pokrajina, definirali su se i uspostavili ciljani programi usmjereni razvoju urbanih područja u državi, kroz koje su gradovi na raspolaganju imali i financijska sredstva u okviru pripadajućeg fonda. Gradske vlasti Antwerpena iskoristile su priliku te se započelo s pripremom i postepenom realizacijom projekata urbanog razvoja na području grada, prvenstveno u sjevernim četvrtima te u blizini glavnog željezničkog kolodvora čije područje je bilo pogođeno egzodusom

lokalnog stanovništva velikih razmjera, nekontroliranoj imigraciji te prenamjeni stambenih objekata u objekte za povremeno stanovanje (apartmane i sl.).

Provedba integriranih projekata na području Antwerpena započela je tek početkom druge polovice 1990-ih godina. Naime, do tada se u pripremi i provođenju projekata i strateških dokumenata primjenjivao prvenstveno društveni pristup koji je naglasak stavljao na potrebe unaprjeđenje društvenih aspekata života u gradu, odnosno razvoja socijalnih i javnih usluga. Tek od 1996. g. kada je grad uspostavio takozvani Welstand odbor došlo je do pojave integriranog pristupa u razvoju grada. Navedeni odbor bio je zadužen za kvalitetu rastućeg broja gradskih projekata i prostornih planova te za njihovu međusobnu povezanost. Navedene godine, 1996., revidiran je postupak planiranja razvoja za gradsko područje Eilandje, što je dovelo do razvoja master plana za navedeno područje tijekom 2002. g. Prethodno navedenom, gradske vlasti su inicirale ambiciozan i sveobuhvatan proces planiranja i konzultacija vezan uz revitalizaciju napuštene željeznice na području Spoor Noord. Istovremeno je od strane grada razvijena integrirana politika koja je za cilj imala rješavanje problema s rastućim kriminalom i nesisurnošću na javnim površinama i prostorima uz istovremeno rješavanje pitanja egzodusa stanovnika i rasta povremenog stanovanja kao dominantnog oblika stanovanja na tom području. Na temelju navedene integrirane politike započelo se s kupnjom, obnovom i redizajniranjem napuštenih objekata te stavljanjem istih u funkciju društva, čime je započeo proces integriranog urbanog razvoja koji je u obzir uzimao prostornu, društvenu i gospodarsku komponentu (Urban development in Antwerp, 2013).

Projekt Park Spoor Noord - Antwerpen

Park Spoor Noord je projekt koji se nalazi na strateškom području Soft Spine grada Antwerpena. Od ukupne površine od 24 ha, 18 ha je u razdoblju 2005.-2009. godine pretvoreno u javni park od strane grada, dok su preostalih 6 ha obnovile belgijske željeznice (Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen – NMBS). 2000. godine NMBS je prestao koristiti veliko područje u svom vlasništvu na sjeveru Antwerpena. Kako se ovo veliko područje više nije koristilo od strane NMBS-a, bilo je potrebno naći novu namjenu za isto kako ne bi ostalo vrijedan neiskorišten resurs unutar granica grada. Istraživanja provedena od strane grada su pokazala kako lokalnom stanovništvu nedostaje zelenila, svjetla i otvorenih prostora, s obzirom na gustu izgrađenost stambenih prostora u neposrednoj blizini Spoor Norda. Nakon provedenog detaljnog istraživanja i konzultacija sa svim zainteresiranim dionicima, grad je donio odluku o prenamjeni napuštenog željezničkog područja u veliki park. Bitno je istaknuti kako je navedeno zahtijevalo i modifikaciju Flamanskog plana zoniranja u kojem je ovo

područje bilo kategorizirano kao zona za urbani razvoj još od 1998. godine (Urban development in Antwerp, 2013).

Nastavno na navedeno, grad Antwerpen i NMBS su sklopili dogovor prema kojem je područje Spoor Noorda podijeljeno u različite zone. Pritom je površina od 18 ha trebala postati veliki park koji sadrži prostore za sport, rekreaciju i kulturne sadržaje, dok je NMBS-u od strane grada dopušteno razvijati preostalih 6 ha smještenih u krajnjem zapadnom dijelu Spoor Noorda.



Sl. 12. Zapadni dio područja Spoor Noord prije prenamjene

Izvor: Databank Publieke Ruimte, 2019



Sl. 13. Istočni dio područja Spoor Noord prije prenamjene

Izvor: Databank Publieke Ruimte, 2019

Prenamjenom je planirano da ovo područje ne postane klasični park gdje dominiraju zelenilo i priroda, već da predstavlja model između zelenog parka i trga okolnih susjedstava. Dizajn parka se temelji na postojećem obliku i obilježjima terena, a duž cijelog parka, u dužini gotovo 1,6 km, proteže se šetnica i biciklistička staza širine 10 do 20 metara koja predstavlja „kralježnicu“ parka. U istočnom dijelu parka uređena je i urbana plaža s malim umjetnim jezerom gdje se stanovnici okolnih područja mogu osvježiti tijekom ljetnih mjeseci.



Sl. 14. Park Spoor Nord nakon preuređenja – urbana plaža

Izvor: Databank Publieke Ruimte, 2019

Na području samog parka nalazi se i nekoliko zgrada i ostalih objekata koji su imali različite funkcije za željeznicu, koje su uređenjem cijelog parka prenamijenjene u različite društvene svrhe. Velika zgrada hangara „Parkloods” smještena je u središnjem dijelu parka te je tijekom uređenja parka prenamijenjen u multifunkcionalni kompleks s prostorom za izložbe, uredima, prostorima za bavljenje sportom te sportskim centrom.

Hangar „Platforma” jedna je od najstarijih željezničkih zgrada u Belgiji. Desetljećima je služila kao mjesto održavanja lokomotiva i vagona. Ovaj prostor je u sklopu parka očuvan kao natkriveni otvoreni prostor bez specifične funkcije, te su nakon njegova otvorenja u njemu održana različita društvena događanja.



Sl. 15. Park Spoor Noord nakon preuređenja

Izvor: Oppla, 2019

Zgrada željeznice koja je prethodno služila za edukaciju zaposlenika željeznice preuređena je te sada ima nekoliko funkcija: edukacija o umjetnosti, dječji vrtić i prostor za okupljanje mladih. Vodeni tornjevi koji se nalaze u kranjem istočnom dijelu parka su izgrađeni još 1898. godine sa svrhom osiguravanja dostupnosti vode parnim lokomotivama. Ovi objekti su u sklopu provedbe projekta restaurirani te predstavljaju kulturnu baštinu u sklopu parka.

Zapadni dio parka otvoren je javnosti tijekom 2008. godine, dok je godinu kasnije otvoren i istočni dio. Grad je u suradnji s lokalnim stanovništvom izradio plan upravljanja parkom koji sadrži smjernice i preporuke vezane uz raspored čišćenja, održavanja objekata i sadržaja u sklopu parka, zelenih i vodenih površina, te očuvanje sigurnosti u parku. Predstavnici okolnih susjedstava i policija su razvili dogovor po pitanju njihove prisutnosti u parku u svrhu očuvanja razine sigurnosti. Plan upravljanja parkom Spoor Noord ažurira se i dopunjuje kontinuirano na godišnjoj razini. Aktivnosti i događanja koja se odvijaju u parku pomno se prate, pri čemu koordinator programa potiče i pruža podršku razvoju ujednačene mješavine

događanja u parku: velikih događanja, manifestacija, ljetnog bara, programa za djecu i mlade tijekom ljetnih praznika i sl.



Sl. 16. Dio parka nakon preuređenja

Izvor: Databank Publieke Ruimte, 2019

Prije prenamjene, područje Spoor Noord predstavljalo je s aspekta korištenja zemljišta monofunkcionalno područje koje je postalo relikv industrijske prošlosti te je ujedno predstavljalo veliku barijeru između susjednih četvrti koje se nalaze oko njega (Stuivenberg, Seefhoek i Dam). Projekt parka Spoor Noord bio je dugoročnog karaktera, pri čemu su aktivnosti detaljnog i sveobuhvatnog istraživanja, planiranja, priprema i prenamjene trajale sedam godina (od 2002. do 2009. godine). Zbog kompleksnosti i sveobuhvatnosti projekta, grad se odlučio na strategiju provedbe koja se vodila pristupom „malim koracima naprijed“. Razlog za navedeno je nemogućnost financiranja provedbe cijelog projekta iz jednog izvora financiranja, te su prilikom realizacije korištena sredstva različitih izvora (gradska, nacionalna, EU i dr.). Bitno je istaknuti kako su u svrhu poboljšanja rezultata projekta korištena tri različita izvora evaluacije projekta: mišljenje javnosti, vanjska evaluacija od strane financijskih institucija te istraživanja provedena od strane sveučilišta.

Projekt parka Spoor Noord predstavlja dobar primjer integriranog pristupa provedbe urbanih projekata. On kombinira fizičku prenamjenu prostora u javni prostor koji ima široke društvene funkcije (sportske, kulturne, rekreacijske, prometne i dr.) čime se značajno poboljšava kvaliteta života u širem okolnom području.

Beč

Na području grada Beča kontinuirano se provode projektni integriranog urbanog razvoja kroz koje se društveno, gospodarski i fizički razvijaju pojedini dijelovi grada. Izgradnja nove četvrti u Sonnwendviertelu i zona oko nekadašnje sjeverne željezničke postaje su neki od projekata koji su trenutno u fazi realizacije. Oba navedena projekta predstavljaju integrirani pristup razvoju gradskog područja, pri čemu obuhvaćaju uređenje zelenog središta s mnoštvom sportsko-rekreacijskih sadržaja, te stambenih i poslovnih zgrada smještenih uz rubne dijelove. Na području projekta zone oko sjeverne željezničke postaje u samom središtu iste je očuvana priroda s mnoštvom biljaka i životinja koje se u pravilu ne nalaze u središtima gradova, a koja se razvila kroz dugi niz godina tijekom kojih se navedeno područje nije koristilo.



Sl. 17. Prikaz koncepta korištenja napuštenog područja oko željezničke stanice kao parka u središtu grada

Izvor: Nordbahnhofviertel, 2019

Zgrade koje su nekoć imale funkciju u sklopu rada željeznice su očuvane i prenamijenjene u različite društvene svrhe dostupne okolnom stanovništvu. Jedan od navedenih primjera je bivša dvorana željezničke tvrtke (Nordbahnhof) koja je od 2017. godine prenamijenjena u obrazovni centar za održivi urbani razvoj u kojem se eksperimentira i razvijaju idje vezane za društveni, ekološki i ekonomski održivi razvoj šireg područja četvrti (Nordbahnhof, 2019).



Sl. 18. Dvorana Nordbahnhof nakon obnove

Izvor: Nordbahnhof, 2019.

Budimpešta

U razdoblju 2005.-2011. godine u Budimpešti se odvijala realizacija do tada najvećeg projekta integriranog urbanog razvoja u gradu – projekta četvrti Magdolna. Magdolna je bila jedna od društveno izuzetno depriviranih četvrti grada Budimpešte, pri čemu je smještena u blizini samog središta grada gdje je društvena segregacija bila kontinuirani proces potican doseljavanjem osoba niskog socioekonomskog statusa. Bitno je istaknuti i kako na području četvrti živi značajan broj Roma, pri čemu oni čine oko 30 % od ukupno 12.000 stanovnika. Osnovni problemi koji su karakterizirali četvrt Magdolna su visoka nezaposlenost, niska obrazovanost, loši stambeni uvjeti, niska razina sigurnosti i visoka stopa kriminala. Kako bi se

grad suočio s navedenim izazovima i potaknuo razvoj ove četvrti, osmišljen je projekt čiji je opći cilj bio prebraziti četvrt u društveno, gospodarski i okolišno održivo područje grada, potaknuti kvalitetniji suživot različitih društvenih skupina, odnosno stvoriti atraktivnu multikulturnu zajednicu. S aspekta gospodarskog razvoja četvrti, ciljevi su uključivali smanjenje nezaposlenosti i poticanje razvoja gospodarskih aktivnosti s naglaskom na lokalnu trgovinu (Europska komisija, 2019).



Sl. 19. Prikaz dijela gradske četvrti Magdolna

Izvor: Alfoldy Gyorgy, 2019

Projekt je proveden u dvije faze, pri čemu se prva odvijala u razdoblju 2005.-2008. godine, a druga u razdoblju 2009.-2011. godine. Provedba prve faze financirana je sredstvima distrikta i grada Budimpešte, s ukupnom vrijednošću od 2,7 milijuna eura, a uključivala je sljedeće aktivnosti:

- Društveni aspekt:
 - uspostava i izgradnja društvenog centra
 - uspostava udruženja lokalnih stanovnika
 - podrška aktivnostima civilnog sektora, pri čemu su po povlaštenim cijenama najma dodijeljeni prostori za djelovanje šest udruga kako bi se potaknule njihove aktivnosti u četvrti
 - provedba obrazovnih programa u lokalnim školama

- provedba programa javne sigurnosti koja je uključiva i uspostavu lokalne radne skupine i razradu strategije
- Gospodarski aspekt:
 - provedba pilot projekta zapošljavanja marginaliziranih osoba
- Okolišni aspekt:
 - obnova četiri stambena objekta u vlasništvu grada s aktivnim uključivanjem stanovnika u proces
 - provedba projekta GreenKeys koji uključuje obnovu lokalnog trga uz uključivanje lokalne zajednice u proces planiranja

Provedba druge faze financiranja je najvećim dijelom EU sredstvima (EFRR) kroz Regionalni operativni program Središnja Mađarska, s ukupnom vrijednošću od 7,2 milijuna eura. Ova faza obuhvatila je sljedeće aktivnosti:

- Fizičke aktivnosti:
 - obnova cjelokupnih stambenih blokova
 - obnova lokalne škole, uključujući postavljanje novih prozora u svrhu uštede energije, micanje svih barijera za osobe s poteškoćama u kretanju te uređenje prostora za sport u podrumu škole
 - uređenje niza javnih prostora, uključujući dovršetak uređenja trga, uspostavu i uređenje pješačkih zona (ulica) te uređenje dva igrališta na to data praznim prostorima
 - unaprjeđenje sigurnosti kroz postavljanje sigurnosnih kamera oko stambenih objekata (zgrada)
- Soft aktivnosti:
 - provedba programa osposobljavanja i zapošljavanja lokalnog stanovništva
 - nezaposlene osobe su osposobljavane i trenirane sukladno osobnim potrebama
 - sastanci osoba koje traže posao su održavani na tjednoj bazi te su ujedno organizirana događanja na kojima se nezaposlene osobe i poslodavci mogu upoznati. Navedene aktivnosti provedene su u bliskoj suradnji s uredom za zapošljavanje
 - jačanje obrazovnih i društvenih usluga u zajednici
 - razvijen je program namijenjen obiteljima u teškim životnim uvjetima kako bi se spriječila potreba smještanja djece u udomiteljske obitelji
 - program savjetovanja za alkoholičare i korisnike droga je proveden

- razvijen je i proveden niz specijaliziranih treninga i edukacija za učitelje i učenike u četiri osnovne škole, s naglaskom na metode rješavanja konflikata povezanih sa društvenom segregacijom
- proveden je veliki broj periodičnih i povremenih programa za djecu i mlade u lokalnim školama i društvenom centru
- unaprjeđenje sigurnosti
 - razvijen je program nadzora lokalnih ulica patroliranjem socijalnih radnika
 - razvijen je program patrole policije u zajednici
 - razvijen je program javnog zapošljavanja (radova) – čišćenja ulica – za beskućnike koji su za smještaj mogli koristiti lokalne hostele
 - u lokalnim školama su održavana predavanja o prevenciji zločina od strane udruga i predstavnika javnog sektora
 - razvijen je program periodičnog održavanja večeri stolnog tenisa
- Aktivnosti usmjerene na razvoj gospodarstva:
 - iznajmljivanje pet praznih poslovnih prostora u gradskom vlasništvu novim poduzećima u četvrti.

Očekivani utjecaji ovako sveobuhvatnog projekta integriranog karaktera uključuju unaprjeđenje mogućnosti za poboljšanje kvalitete života osoba u nepovoljnom položaju, jačanje kohezije među stanovnicima različitih skupina u četvrti, unaprjeđenje mogućnosti djece i mladih za obrazovanjem, društvenim uključivanjem i prevladavanjem nepovoljne situacije, doprinos zapošljavanju lokalnih stanovnika, povećanje kvalitete stambenih prostora i uvjeta na javnim prostorima u četvrti (Europska komisija, 2019).



Sl. 20. Stanje stambenih objekata u četvrti Magdolna prije provedbe projekta

Izvor: Alföldy György, 2019

Krakow

Na području grada Krakowa jedan od najznačajnijih projekata integriranog urbanog razvoja je „Nowa Huta budućnosti“, pri čemu on predstavlja gotovo revolucionarni koncept za revitalizaciju istočnog dijela grada. Projekt je usmjeren na sveobuhvatnu revitalizaciju postindustrijskih područja u istočnom dijelu četvrti Nowa Huta, uzimajući u obzir postojeću i potrebnu infrastrukturu te urbane i društvene funkcije ovog područja. Projekt je ujedno usmjeren na upravljanje područjem i njegov razvoj s ciljem povećanja njegove atraktivnosti za investitore, lokalnu zajednicu i posjetitelje. Područje se prostire na površini od ukupno 584,83 ha na kojem je ukupno 650 zemljišnih čestica u vlasništvu niza različitih dionka.



Sl. 21. Prostorni obuhvat projekta „Nowa Huta budućnosti“

Izvor: Grad Krakow, 2018

Sveobuhvatan koncept društvenog i gospodarskog razvoja ovog područja, a posredno time i cijelog istočnog dijela grada Krakowa, uključuje razvoj četiri glavne komponente projekta koje će kroz sinergijsko djelovanje učiniti područje atraktivnim stanovnicima i investitorima. Navedene komponente su: znanstveno-tehnološki park Branice, logistički centar – zona

gospodarske aktivnosti, Blonia 2.0. – centar za odvijanje velikih kulturnih događanja, te Przlasek Rusiecki – područje za rekreaciju i zabavne aktivnosti s pripadajućim turističkim sadržajima (Grad Krakow, 2018).

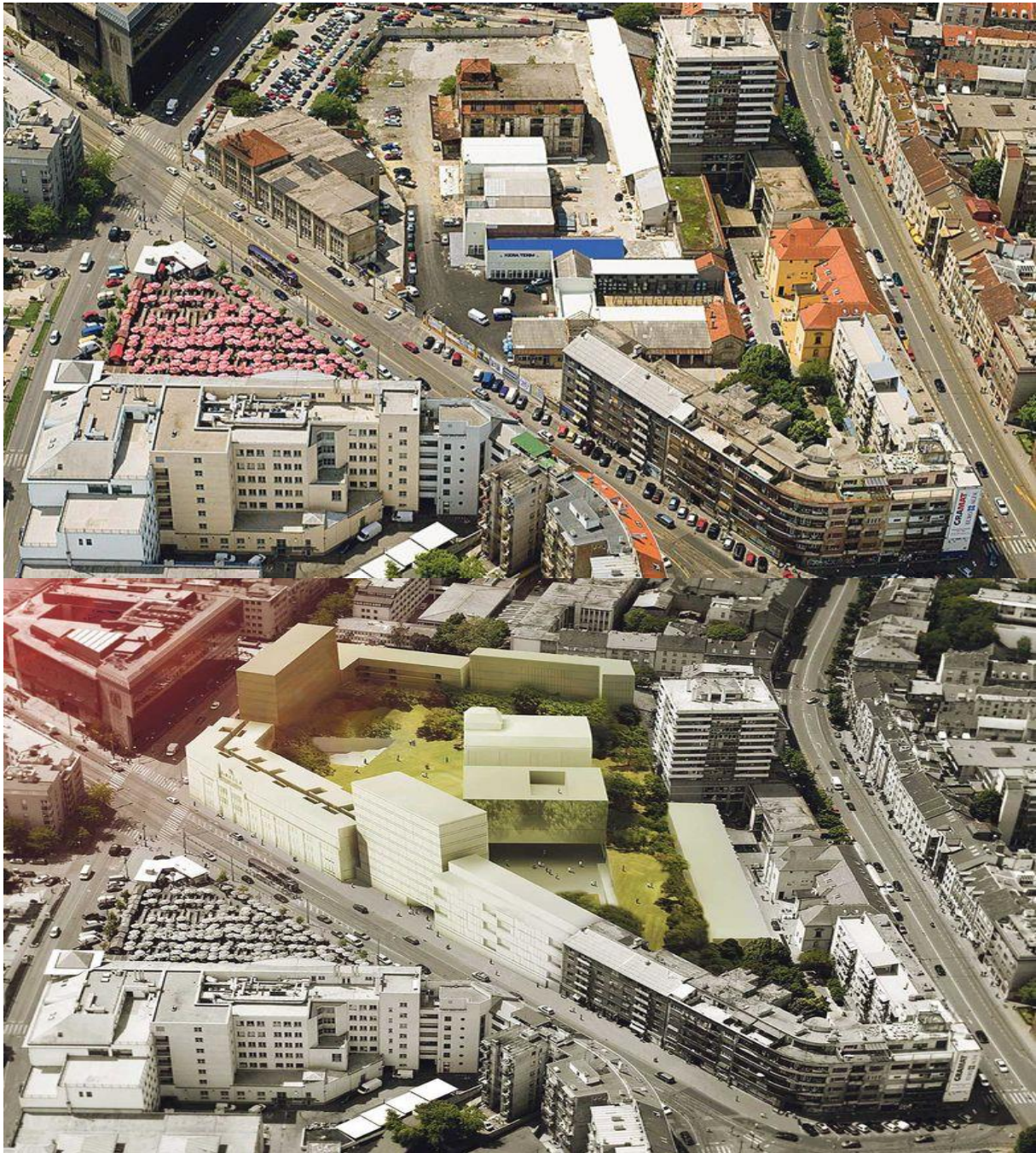
Osim razvoja navedenih komponenata, u sklopu projekta će se unaprijediti i prometni sustav koji će omogućiti brzo i sigurno odvijanje prometa te dostupnost svih lokacija na projektom području. Tehničke karakteristike glavne ulice koja prolazi središtem projektog područja (Igolomska ul.) će se unaprijediti, izgradit će se kružna cesta oko projektog područja koja će izmjestiti znatan dio tranzitnog prometa iz samog projektog područja, izgradit će se i označiti biciklističke staze sa svrhom poticanja korištenja bicikala kao prijevoznog sredstva, te će se unaprijediti sustav javnog prijevoza sa svrhom osiguravanja lake dostupnosti projektog područja iz središta grada i obratno (Grad Krakow, 2018).

Zagreb

Na području Grada Zagreba provedeno je nekoliko projekata urbane obnove koji imaju karakter integriranih projekata kroz koje je unaprijeđeno stanje nekoliko aspekata područja, poput gospodarstva kroz uređenje poslovnih prostora, unaprijeđenja stanovanja kroz gradnju i uređenje stambenih prostora, te uređenje javnih površina. Primjeri ovakvih projekata su uređenje centra Ban i centra Cvjetni kojima su revitalizirana područja u samom središtu grada. Bitno je istaknuti kako Grad Zagreb planira daljnju provedbu projekata integriranog urbanog razvoja, pri čemu se ističu blok Badel – revitalizacija donjogradskog bloka, vrijednosti 100 milijuna kuna, te Gredelj – novo gradsko središte, vrijednosti oko 346.326.000,00 kuna. Navedeni projekti svrstani su među strateške projekte Razvojne strategije Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine.

Dobar primjer projekta integriranog urbanog razvoja je gradski projekt „Blok Badel“ kojim će se urediti i revitalizirati prostor cijelog gradskog bloka površine od oko tri hektara, koji je na sjeveru omeđen glavnom gradskom ulicom, Vlaškom ulicom, Trgom Eugena Kvaternika i Ulicom Pavla Šubića na istoku, Martićevom ulicom na jugu te Ulicom Marijana Derenčina na zapadu. Natječajnim programom za gradski projekt Blok Badel određeno je uže područje zahvata površine od oko dva hektara, na kojem se predviđaju nove javne, društvene, stambene, trgovačke i poslovne namjene. Bitno je istaknuti kako se na navedenom području nalazi nekoliko zgrada koje su zaštićeno kulturno dobro, ponajviše elementi industrijske kulturne baštine s obzirom da se radi o području nekadašnje tvornice Badela. Prijedlog o realizaciji projekta prihvaćen je na Gradskoj skupštini Grada Zagreba krajem 2018. godine, prilikom čega su sredstva za provođenje Odluke o realizaciji gradskog projekta Blok Badel

osigurana u proračunu Grada Zagreba. Navedeni blok jedini je u tom dijelu Grada Zagreba koji nije uređen i obnovljen, stoga će se provedbom projekta na kvalitetan i učinkovit način iskoristiti postojeći prostor kako bi se za lokalno stanovništvo razvili novi društveni i javni sadržaji, dok će se istovremeno sagraditi stambeni i poslovni prostori kojima će se omogućiti razvoj gospodarstva na ovom području uz osiguravanje novih stambenih prostora za stanovništvo.



Sl. 22. Postojeće stanje bloka Badel i prikaz mogućeg koncepta uređenja

Izvor: Jutarnji list, 2018

6.5 Provedba i praćenje provedbe razvojnih strategija

6.5.1 Provedba

Antwerpen

Strateški plan prostorne strukture Antwerpena pruža jasnu viziju razvoja grada i načine ostvarenje iste. Po usvajanju navedenog dokumenta grad Antwerpen je započeo proces uspostave sustava koji će omogućiti kvalitetnu realizaciju razvojne strategije, što je uključivalo restrukturiranje institucija i ustanova kroz što su se uspostavile autonomne agencije s političkom i praktičnom moći za usmjeravanje razvoja grada. Važna karakteristika u provedbi Strateškog plana prostorne strukture Antwerpena su jasni i realni vremenski rokovi za ostvarenje zacrtanih ciljeva koji su u skladu s modelom „sporog urbanizma“ (slow urbanism⁶) te stabilni dugoročni proračuni i pragmatični pristup iskorištavanju stručnosti i investicija iz privatnog sektora. Strateški plan prostorne strukture Antwerpena je jasno razumljiv svim članovima zajednice i predstavlja konsenzus oko smjera razvoja grada koji je usmjeren na unaprjeđenje istog, bez nepovoljnih utjecaja razmišljanja s aspekta kratkih vremenskih razdoblja razvoja u okviru političke scene (Academy of Urbanism, 2018). Navedeno je dovelo do upravljanja razvojem grada kroz prethodno spomenuti model „sporog urbanizma“ koji promiče pristup usmjeren na strpljivo postizanje kvalitetnih rezultata, naspram težnje za kvantitetom ili brzim no nekvalitetnim rezultatima. Istovremeno je ovim pristupom ostvaren integrirani pristup razvoju grada koji kombinira fizičke i socioekonomske intervencije u svrhu promicanja i unaprjeđenja lokalnih koristi i društvene kohezije. Kvalitetno upravljanje razvojem praćenjem smjernica Strateškog plana prostornih struktura posljedica je i inteligentnog pristupa grada pri čemu se adekvatno koriste strateška zemljišta i prostori, kao i nadležnosti i kontrola u prostornom razvoju grada (Academy of Urbanism, 2018).

Kako je prethodno spomenuto, Antwerpen je za potrebe provedbe Strateškog plana prostorne strukture u potpunosti reorganiziran, pri čemu je uspostavljeno nekoliko autonomnih tijela (agencija) koje su imale dugoročne proračune i mandate. Njihova svrha je raditi zajedno s privatnim sektorom kao i gradskim tijelima na svim aspektima vezanima uz provedbu strateškog plana, odnosno projekata kojima se on realizira. Nakon što se definiraju strateške

⁶ Spori urbanizam je oblik urbanizma koji naglasak stavlja na razvoj usporenim tempom tijekom razdoblja ekonomske stagnacije. Pritom je veći naglasak stavljen na urbani dizajn u aspektima ekologije, proizvodnje hrane, društvene kohezije i upravljanja vodom na javnim prostorima. Važan aspekt je razvoj četvrti i susjedstava prilikom čega stanovnici imaju mogućnosti utjecati na razvoj grada (Roggema, 2015).

odluke vezane uz ciljeve koje moraju ostvariti, navedena novoosnovana tijela imaju potpunu autonomiju s aspekta načine realizacije navedenih ciljeva. Grad Antwerpen donio je stratešku odluku kako neće pokušati sudjelovati u vođenju cjelokupnog razvoja grada, već će u određenoj mjeri djelovati kao dionik razvoja kroz značajna zemljišta koja grad posjeduje i kojima upravlja. Navedeno omogućuje gradu snažan utjecaj prilikom definiranja dizajna u sklopu pojedinog projekta/programa te omogućuje osiguravanje visokih standarada dizajna, zadovoljavanja ekoloških potreba, održivosti i slično (Academy of Urbanism, 2018).

Glavni dionici koji sudjeluju u provedbi Strateškog plana prostorne strukture Antwerpena su gradski ured za urbani razvoj (Stadsontwikkeling) i gradski ured za održavanje javnih zgrada i prostora (Patrimoniumonderhoud), autonomne agencije Stadsplanning (planiranje grada) i VESPA (samostalno poduzeće za urbane projekte i nekretnine), te glavni gradski arhitekt. Bitno je istaknuti kako sva gradska poduzeća djeluju sa svrhom prostorne i društvene preobrazbe preporučene Strateškim planom prostorne strukture Antwerpena, bilo izravno provedbom projekata ili posredno pružanjem podrške u provedbi istih. Bitno je navesti kako je agencija za planiranje grada (Stadsplanning Antwerpen) osnovana 2009. godine te je bila zadužena za pripremu i provedbu strateških programa i projekata u okviru Strateškog plana prostorne strukture. Krajem 2013. godine agencija je ukinuta, a svi strateški projekti i programi prebačeni su u nadležnost agencije VESPA, zadužene za nekretnine i urbane projekte.

Beč

Urbani razvojni plan Beča – STEP 2025, s vremenskog aspekta odnosi se na razdoblje od 10 godina, pri čemu definira ciljeve, smjernice i kriterije kvalitete. STEP 2025 ne sadrži akcijski plan niti konkretne korake provedbe, već predstavlja osnovne smjernice na razini grada kojih se svaki prostorni koncept ili plan na nižoj razini mora pridržavati (Grad Beč. 2018). Na ovaj način STEP 2025 služi kao vodilja razvoja grada Beča putem karata i politika prostornog razvoja grada. Pritom se svaki lokalni plan urbanog razvoja ili projekt mora pridržavati smjernica navedenih u STEP-u.

STEP 2025 potiče izradu različitih sektorskih strategija/planova (*njem. Fachkonzepte*) koji se odnose na cijeli grad, kao što su strategije mobilnosti, zelenih i javnih prostora, gospodarstva, visokogradnje i dr. Navedene strategije detaljiziraju i konkretnije elaboriraju STEP 2025 pri čemu moraju obuhvatiti i pridržavati se smjernice definiranih u njemu. Druga vrsta dokumenta koji moraju biti u skladu sa STEP-om su lokalni planovi razvoja na razini nižoj od gradske koji se izrađuju kada za njih postoji potreba. Navedeni dokumenti moraju biti u skladu sa smjericama STEP-a, kao i prethodno spomenutih sektorskih strategija. Najniža razina

planskih dokumenata su planovi zoniranja kojima se reguliraju konkretni projekti izgradnje, pri čemu isti moraju biti u skladu sa smjernicama i okvirom razvoja sve tri prethodno spomenute planske razine – STEP 2025, sektorske strategije i lokalni planovi razvoja. Može se zaključiti kako se provedba STEP-a 2025 odvija preko strateškoplanskih i dokumenata prostornog razvoja nižih razina, kroz koje se u praksi, odnosno konkretnom procesu razvoja grada primjenjuju smjernice definirane u STEP-u 2025 (Grad Beč, 2019).



Sl. 23. Prikaz STEP-a 2025 kao strateškog okvira urbanog razvoja Beča

Izvor: prema STEP 2025 – Short Report, 2015

Bratislava

Program gospodarskog i društvenog razvoja grada Bratislave 2010.-2020. godine definira konkretne mehanizme provedbe ovog razvojnog dokumenta. Postoji jasna razlika između procesa izrade i procesa provedbe Programa gospodarskog i društvenog razvoja Bratislave. I dok je priprema i izrada Programa kreativan proces koji zahtjeva uključivanje širokog kruga

dionika iz javnog i privatnog sektora sa znanjem, iskustvom i mogućnošću poimanja različitih perspektiva budućeg razvoja grada, provedba je upravljački proces koji zahtjeva kvalitetan nadzor nad aktivnostima velikog broja pojedinaca te privatnih i javnih tijela.

Tipični sustav upravljanja provedbom strateških razvojnih dokumenata ima najmanje dvije osnovne komponente: upravljačko tijelo i izvršno tijelo.

Osnovni zadaci upravljačkog tijela su:

- donošenje odluka vezanih uz provedbu strategije, dodjeljivanje zadataka različitim dionicima, lobiranje u svrhu realizacije strategije, pružanje političke podrške u procesu provedbe strategije.

U slučaju Bratislave za ovu ulogu zadužen je Odbor za upravljanje provedbom i praćenje provedbe Programa gospodarskog i društvenog razvoja, o čijem sastavu se odlučuje na razini grada Bratislave po izradi dokumenta. Odbor mora biti sastavljen od prikladnog broja članova kako bi bio operativan te istovremeno predstavljati sve značajne dionike koji su sudjelovali u izradi dokumenta. U pravilu se odbor sastoji od predstavnika grada, predstavnika pojedinih dijelova grada (četvrti) te stručnjaka. Pritom svaki član mora biti sposoban donositi odluke, intervenirati i rješavati potencijalne izazove.

Osnovni zadaci izvršnog tijela su:

- doprinijeti kvaliteti provedbe sa stručnog aspekta, omogućiti kontinuirano provođenje aktivnosti provedbe, pratiti i sakupljati informacije o stanju provedbe u informacijskom sustavu i osigurati njegovu operativnost, pružati podršku različitim dionicima koji međusobno surađuju u provedbi pojedinih aktivnosti, pripremati izvješća o provedbi razvojne strategije za gradsko vijeće. Osnovne uloge ovog tijela su ona koordinacije, pružanja podrške dionicima i motiviranje za provedbu strategije. Navedene zadatke obavlja osoba koju se zadužuje na poziciju projektnog menadžera Programa gospodarskog i društvenog razvoja Bratislave.

Projektni menadžer Programa u Bratislavi održava kontinuiranu komunikaciju s dionicima uključenima u provedbu Programa te djeluje kao spona u njihovu međusobnom povezivanju, kao i povezivanju grada, dionika i upravljačkog tijela Programa. Odgovoran je za kontinuirano prikupljanje informacija i pohranjivanju u informacijski sustav. Priprema izvješća za grad, odnosno gradsko vijeće, o toku provedbe strategije, te u suradnji s marketinškim odjelom grada prikuplja povratne informacije od strane građana i određenih ciljnih skupina, predlaže rješenja za ažuriranja i dorade Programa. U suradnji s gradskim odjelom za financije sudjeluje u pripremi proračuna za provedbu pojedinačnih projekata čiji je nositelj/sunositelj grad.

Za potrebe provedbe Programa gospodarskog i društvenog razvoja Bratislave donose se akcijski planovi za razdoblje od nekoliko, najčešće 3-4 godine, koji u prvi plan stavljaju one mjere koje su kroz multikriterijsku analizu definirane kao prioritetne i najznačajnije za razvoj (kriteriji multikriterijske analize prikazani su u poglavlju identifikacije i odabira strateških projekata). Akcijski planovi sadrže sljedeće komponente:

- Naziv strateške razvojne teme
- Naziv prioriteta
- Naziv mjere
- Tijelo odgovorno za provedbu
- Osoba odgovorna za provedbu
- Partneri u provedbi
- Opis očekivanih rezultata
- Izvor financijskih sredstava za provedbu
- Procijenjeni trošak provedbe
- Vrijeme trajanja provedbe
- Datum početka provedbe
- Faze provedbe
- Dodatne zabilješke

Budimpešta

Provedba razvojne strategije Budimpešte obuhvaća nekoliko razina upravljanja prilikom čega sama strategija predstavlja osnovni okvir sukladno kojem se izrađuju razvojne strategije nižih prostornih razina – distrikata grada Budimpešte. Razvojne strategije distrikata moraju biti usklađene sa strategijom grada, prilikom čega one konkretiziraju ciljeve, prioritete i mjere, te definiraju projekte od važnosti za područje nad njihovom nadležnošću. Provedba se potom odvija kroz javna lokalna poduzeća zadužena za urbani razvoj koja imaju zadaću provedbe strategije te praćenja provedbe. U svrhu provedbe razvojnih strategija distrikta izrađuju akcijske planove koji definiraju elemente vremenskog roka provedbe pojedinih mjera i aktivnosti, procijenjenu vrijednost istih, izvor financijskih sredstava te indikatore kojima se utvrđuje uspješnost ostvarenja pojedinih ciljeva i prioriteta. Bitno je istaknuti kako ne postoji zakonska obaveza ostvarenja definiranih indikatora uspješnosti.

Krakow

Razvojna strategija grada Krakowa – Krakow 2030, se provodi sukladno rezoluciji o provedbi koju donosi gradonačelnik grada Krakowa. Rezolucija predstavlja svojevrsni akcijski plan kojeg čine provedbena matrica s popisom politika, programa i projekata te definirani indikatori pomoću kojih se tijekom provedbe strategije prati stupanj realizacije definiranih ciljeva i prioriteta.

Razvojna strategija Krakowa je najznačajniji programski dokument grada čija provedba je temeljena na mehanizmima i aktivnostima koji se kontinuirano odvijaju. Kako je razvojna strategija osnovna referentna točka prilikom donošenja odluka gradske vlasti, ona doprinosi koheziji i predvidljivosti razvojnog procesa grada i standardima upravljanja gradom. Učinkovitost i kvaliteta implementacije strategije ovise o stupnju uključenosti različitih dionika u njenu provedbu te opsegu njihova djelovanja, zbog čega se provedba razvojne strategije Krakowa vodi sljedećim principima:

- sudjelovanje i partnerstvo: predstavljaju otvorenu suradnju i jednak tretman predstavnika različitih dionika;
- posljedice i odgovornosti u provedbi definiranih prioriteta i aktivnosti;
- integrirane aktivnosti: odnose se na težnju da se postigne kohezivni i holistički pristup procesu razvoja;
- financijski prioriteti: za programe i projekte sadržane u strategiji i one koji izravno potječu iz nje; ovo se odnosi kako na gradski proračun tako i na vanjske izvore financiranja;
- fleksibilnost pristupa: odnosi se na mogućnost modificiranja ciljeva, programa i strateških projekata sadržanih u strategiji, sukladno promjenama koje se događaju na području grada i šire.

Razvojna strategija Krakowa provest će se korištenjem nekoliko alata: financijskog, programskog i organizacijskog. Bitno je naglasiti kako se u provedbi strategije očekuje kako će većina financijskih sredstava potrebnih za realizaciju strategije doći od strane različitih privatnih i ostalih izvora, a ne toliko od strane proračuna samog grada Krakowa. Dodatnu podršku provedbi strategije, odnosno učinkovitosti provedbe, pruža kontinuirani proces praćenja i evaluacije koji poseban naglasak stavlja na sakupljanje i širenje znanja na svrhom kvalitetnijeg budućeg donošenja odluka. Bitno je istaknuti kako je ključ uspjeha kvalitetne provedbe strategije mogućnost grada da u provedbu uključi različite dionike iz svih sektora.

Najznačajniju ulogu u provedbi razvojne strategije Krakowa imaju financijski instrumenti – gradski proračun i višegodišnja financijska perspektiva (višegodišnji financijski planski instrument koji definira planirane troškove za specifične projekte). Dokumenti koji doprinose provedbi razvojne strategije Krakowa uključuju i strateške programe koji u detalje definiraju aktivnosti potrebne kako bi se ostvarili ciljevi zacrtani u strategiji. Svi strateški programi koji se provode od strane organizacijskih jedinica grada Krakowa se planiraju u sustavu STRADOM, u kojem će se uz projekte nalaziti i mjerljivi rezultati, indikatori, stavke proračuna te višegodišnje aktivnosti koje se nalazi i u sklopu višegodišnje financijske perspektive.

Kod provedbe razvojne strategije izrađuju se i provedbeni planovi koji osiguravaju povezanost strateških programa i financijskih instrumenata te navode entitete i strukture odgovorne za ostvarenje zacrtanih ciljeva. Revizija svih aktivnosti navedenih u okviru strateških programa se odvija jednom godišnje uz podršku od strane gradonačelnika i gradskog vijeća, pri čemu se sljedeći unaprijed definirana pravila mogu obaviti ažuriranja i prilagodbe prema višegodišnjoj financijskoj perspektivi.

Zagreb

Razvojna strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine (2017) sukladno Smjernicama za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe (MRRFEU, 2015) sadrži detaljan akcijski plan za trogodišnje razdoblje kao zasebni provedbeni dokument povezan s proračunom. Akcijski plan sadrži prikaz aktivnosti, programa i projekata planiranih u Razvojnoj strategiji te planirane financijske iznose potrebne za njihovu provedbu. Struktura i sadržaj tablica koje Akcijski plan sadrži propisana je Smjernicama za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe. U Akcijskom planu iskazuju se sredstva planirana iz svih izvora financiranja (državni proračun, županijski proračun/proračun Grada Zagreba, pomoći EU, sredstva javnih poduzeća, privatnog sektora, javno privatnog partnerstva i dr.).

Gradska upravna tijela i drugi dionici za potrebe izrade Akcijskog plana dostavili su Gradskom uredu za strategijsko planiranje i razvoj Grada podatke iz svoje nadležnosti te je sistematizacija materijala izvršena uz kontinuiranu komunikaciju i koordinaciju te provjeru pojedinih stavki. Svi podaci uneseni su temeljem dostupnih informacija kojima su raspolagale nadležne institucije (gradska upravna tijela i drugi dionici) u trenutku izrade Razvojne strategije, a kroz godišnje usklađivanje i ažuriranje provode se analize i korekcije Akcijskog plana (Razvojna strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine, 2017).

Sukladno Smjernicama za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe (MRRFEU, 2015) Akcijski plan sastoji se od:

- **Tablice T1 – Akcijski plan**

U tablici su iskazani nazivi aktivnosti / projekata / programa, pokazatelji ishoda te ciljana financijska sredstva planirana za pojedinu godinu.

Tablica T1 – Akcijski plan, sadrži sljedeće elemente:

- redni broj cilja/prioriteta/mjere/APP
- naziv cilja/prioriteta/mjere/APP
- pokazatelje, što obuhvaća:
 - naziv pokazatelja
 - definiciju pokazatelja
 - mjerilo (jedinicu)
 - polaznu vrijednost
 - ciljanu vrijednost (za svaku godinu trogodišnjeg razdoblja)
- ukupan iznos sredstava u polaznoj godini te svakoj godini trogodišnjeg razdoblja realizacije akcijskog plana

U Akcijskom planu pokazatelji su definirani na razini APP (aktivnosti, projekata i programa).

- **Tablice T2 – Izvori sredstava**

U tablici su iskazana planirana sredstva prema izvorima financiranja (državni proračun, županijski proračun/proračun Grada Zagreba, pomoći EU, sredstva javnih poduzeća, te ostali izvori u koje spadaju sredstva privatnog sektora, javno privatnog partnerstva i dr.). Sredstva u tablici iskazana su za dvije kategorije: 1) ukupna planirana sredstva za provedbu u trogodišnjem razdoblju (2017., 2018. i 2019.), 2) planirana sredstva za provedbu skupine mjera u prvoj godini provedbe (2017.).

- **Tablice T3 – Financijski plan (Osnova za buduće izvještavanje) – Posebna područja Grada Zagreba**

U tablici su iskazana planirana sredstva prema izvorima financiranja (državni proračun, županijski proračun/proračun Grada Zagreba, pomoći EU, sredstva javnih poduzeća, te ostali izvori u koje spadaju sredstva privatnog sektora, javno privatnog partnerstva i dr.) za skupinu mjera koje pripadaju posebnim područjima Grada Zagreba, odnosno područjima s posebnim obilježjima unutar Grada Zagreba, a razvrstana su u pripadajuća razvojna područja. Tablicom su povezane mjere Razvojne strategije Grada Zagreba za

razdoblje do 2020. godine koje se odnose na gradska područja s posebnim obilježjima unutar Grada Zagreba (Medvednica, Donji grad, Sava, ruralni i suburbani prostor) s pripadajućim skupinama mjera u područjima razvoja (gospodarstvo, komunalna infrastruktura, društvene djelatnosti, zaštita okoliša, prostor i priroda, ljudski potencijali, institucije, ostalo) iz čega je moguće vidjeti povezanost navedenih dvaju aspekata, odnosno onih razvojnih područja (sektora) koja se teži razviti na pojedinim gradskim područjima s posebnim obilježjima.

- **Tablice T4 – Financijski plan (Osnova za buduće izvještavanje) – Područja razvoja**

U tablici su grupirane razvojne mjere u pripadajuća područja razvoja te iskazana planirana sredstva prema izvorima financiranja (državni proračun, županijski proračun/proračun Grada Zagreba, pomoći EU, sredstva javnih poduzeća, te ostali izvori u koje spadaju sredstva privatnog sektora, javno privatnog partnerstva i dr.). Područja razvoja su sljedeća: gospodarstvo, komunalna infrastruktura, društvene djelatnosti, zaštita okoliša, prostor i priroda, ljudski potencijali, institucije, ostalo.

- **Tablice T5 – Strateški projekti**

U tablici su iskazana planirana sredstva za provedbu definiranih 15 strateških projekata

Iz provedene komparativne analize primjetno je kako provedba razvojnih strategija uvelike ovisi o samom karakteru istih, odnosno prilagođena je osnovnoj namjeni dokumenta. Tako primjerice razvojna strategija Beča predstavlja svojevrsan okvir unutar kojeg su sadržane osnovne smjernice kojih se obavezno moraju pridržavati svi razvojni dokumenti nižih prostornih razina, kao i oni sektorski (gospodarstvo, promet i sl.). Sukladno navedenom, provedba STEP-a 2025 odvija se posredno kroz planske dokumente nižih prostornih razina sukladno čemu u samom STEP-u ne postoji određen oblik akcijskog plana, odnosno konkretiziranog plana provedbe i zaduženja za istu kao što je to slučaj u Gradu Zagrebu, odnosno općenito u Hrvatskoj. S druge strane, razvojni dokument Antwerpena provodi se pod nadležnošću autonomnih tijela (agencija) specijaliziranih upravo za njegovu provedbu, prilikom čega je moguće ostvariti značajne pomake u razvoju grada s obzirom na usmjerenost samog Strateškog plana prostorne strukture na konkretna područja i programe u gradu, temeljem čega navedena tijela imaju konkretnu zadaću prilikom ostvarenja definiranih ciljeva. Mehanizmi provedbe razvojnih strategija preostala tri grada mogu se smatrati donekle sličnima onome Grada Zagreba. S aspekta procesa provedbe Razvojne strategije Grada Zagreba do 2020. godine, prvenstveno je bitno istaknuti kako je akcijski plan provedbe, kao konkretan provedbeni dokument unutar same strategije, iznimno kvalitetan i jasan način prikaza cjelokupnih razvojnih ciljeva, prioriteta, mjera, aktivnost, programa i projekata, te

zaduženja za njihovu provedbu kao i potencijalnih izvora financiranja istih. Ono što je iznimno bitno je intenzivnije poticati dionike iz sva tri sektora društva (javni, privatni i civilni) na snažnije djelovanje i provedbu vlastitih razvojnih projekata, odnosno aktivnosti iz vlastitog djelokruga rada. Primjer grada Antwerpena pokazuje kako se značajan razvoj može ostvariti i ukoliko se grad kao nositelj provedbe strategije usredotoči na ona područja djelovanja u kojima ima najveću kontrolu (u slučaju Antwerpena naglasak je na zemljišnoj politici i namjeni prostora), dok se istovremeno potiče djelovanje privatnog sektora koji kroz podršku i u suradnji s gradskim vlastima ulaže vlastita sredstva u realizaciju projekata i time doprinosi cjelokupnom razvoju grada.

6.5.2 Praćenje provedbe

Antwerpen

Prema dostupnim informacijama, praćenje provedbe Strateškog plana prostorne strukture Antwerpena kontinuirano se prati od strane različitih odjela gradske uprave Antwerpena, s naglaskom na odjel zadužen za urbani razvoj grada. Prema informacijama dostupnima u samom Strateškom planu prostorne strukture, navodi se kako za potrebe praćenja provedbe istog postoji razvijen dinamički sustav praćenja prostornih pokazatelja koji predstavlja osnovu za periodično izvješćivanje o razvoju grada.

Sustav sadrži pokazatelje nužne za evaluaciju generičke i specifične politike razvoja definirane Strateškim planom. Primjeri pokazatelja koji se koriste za praćenje provedbe su: zelene površine u četvrtima, broj stanovnika ukupno i prema dobi, broj stanova i vrsta stanova (stalni, povremeni), broj uredskih prostora, slobodna radna mjesta, broj neiskorištenih zemljišnih parcela, broj i širenje škola i sportskih objekata i dr. Navodi se kako je za kvalitetno praćenje provedbe nužno kontinuirano prikupljanje podataka i informacija, kao i kontinuirano unaprjeđenje cjelokupnog sustava praćenja u svrhu neprestanog poboljšanja njegove kvalitete i preciznijeg određivanja napretka u realizaciji razvojne strategije.

Beč

Grad Beč (2018) navodi kako ne postoji obaveza ostvarenja ciljeva urbanog razvojnog plana STEP 2025. Ne postoji posebno tijelo uspostavljeno sa svrhom praćenja provedbe, no stručnjaci uz odjela za urbani razvoj grada Beča kontinuirano prate napredak realizacije urbanog razvojnog plana u suradnji s ostalim odjelima grada Beča. Praćenje provedbe STEP-a

2025 odvija se jednom godišnje. Urbani razvojni plan STEP 2025 je izrađen s idejom da ujedno predstavlja određenu vrstu akcijskog plana. Aktivnosti su potom (po usvajanju STEP-a 2025) podijeljene između različitih gradskih upravnih odjela grada Beča sukladno njihovim nadležnostima. Odjel za urbani razvoj na godišnjoj razini traži od ostalih gradskih odjela izvješća o napretku po pitanju realizacije aktivnosti koje su im dodjeljene te potom izvještava odbor za urbano planiranje grada Beča o trenutnom stanju i napretku u provedbi STEP-a 2025. Grad Beč (2019) navodi kako je osnovna ideja navedenog oblika praćenja provedbe kontinuirano podsjećati gradske odjele na njihove aktivnosti i zadaće, poticati ih na razvoj procesa kojim će se navedeni zadaci ostvariti te na ažuriranje i promjenu pristupa ukoliko se on pokaže nedjelotvornim.

Evaluacija STEP-a 2025 ne odvija se na klasičan način povezivanjem prethodno definiranih indikatora sa stupnjem njihova ostvarenja (promjene) na području grada Beča. Kako se navodi iz grada (2019), STEP 2025 je do sada revidiran kao strateški dokument pri čemu se raspravljalo o onome što je do sada ostvareno ili ažurirano u samom dokumentu, što u njemu više nije značajno za razvoj grada te koji su novi izazovi koje je potrebno adresirati kratkoročno prije nego se izradi i donese sljedeći urbani razvojni plan. Predstavnici grada navode kako postoje indikatori i opažanja u različitim tematskim područjima poput mobilnosti, zelenila, stanovanja, potrošnje energije i dr., no navedeni indikatori se ne povezuju izravno sa STEP-om 2025 prilikom njegove evaluacije, već se okvirno utvrđuje stupanj uspješnosti provedbe urbanog razvojnog plana.

Bratislava

Za praćenje provedbe Programa gospodarskog i društvenog razvoja Bratislave zadužen je prvenstveno projektni menadžer Programa koji djeluje kao određena vrsta izvršnog tijela. Projektni menadžer temeljem kontinuiranog prikupljanja informacija od dionika uključenih u provedbu i povratnih informacija od strane građana priprema izvješća namijenjena gradu Bratislavi, odnosno gradskom vijeću, koje periodično (jednom godišnje) revidira stanje provedbe Programa.

Budimpešta

Nakon usvajanja razvojne strategije Budimpešte započinje sveobuhvatan i dugoročan proces njene provedbe koja obavezno uključuje praćenje iste u svrhu osiguravanja ostvarenja definiranih ciljeva. Praćenje provedbe razvojne strategije ne odnosi se samo na identifikaciju

ostvarenih rezultata, odnosno ispunjenja definiranih indikatora za mjerenje uspješnosti realizacije strategije, već i na funkcioniranje provedbe strategije u okviru zakonodavnih, finansijskih i planskih instrumenata u okviru kojih se razvojna strategija provodi. Sastavni dio praćenja provedbe razvojne strategije predstavlja i kontinuirano praćenje društvenog, gospodarskog i ekološkog stanja na području Mađarske kao i na široj, međunarodnoj razini. Uz navedeno, prate se i inicijative i mjere te ljudski i finansijski resursi različitih dionika koji mogu doprinijeti i utjecati na uspješnost provedbe razvojne strategije, poput državnih i javnih tijela (država, grad Budimpešta, distrikti unutar grad, regionalne vlasti i dr.) te lokalne zajednice i pojedinaca.

U procesu praćenja provedbe razvojne strategije, za gradske vlasti Budimpešte pripremaju se kvartalni izvještaji koji sadrže osnovne informacije o projektima koji se provode i trenutnom stupnju ostvarenja definiranih pokazatelja realizacije ciljeva. Ukupno 32 indikatora namijenjena mjerenju uspješnosti provedbe razvojne strategije su definirana, sukladno utvrđenim razvojnim ciljevima. Indikatori sadrže sljedeće elemente: 1) naziv indikatora, 2) opis indikatora, 3) podatke pomoću kojih se mjeri indikator, 4) izvor iz kojeg se traženi podaci mogu prikupiti, 5) učestalost prikupljanja/objavljivanja podataka, 6) početnu vrijednost indikatora, 7) ciljanu vrijednost indikatora.

Na temelju kontinuiranog praćenja provedbe razvojne strategije ista se evaluira te se donose odluke vezane uz potencijalnu potrebu ažuriranja strategije ili definiranja novih načina ostvarenja utvrđenih pokazatelja. S obzirom kako se svi društveni, gospodarski i okolišni pokazatelji ne mogu pratiti i evaluirati u jednakim vremenskim razmacima, praćenje provedbe je prilagođeno učestalosti prikupljanja/dostupnosti podataka za pojedine sektore/tematska područja te brzini kojom se promjene u svakom sektoru mogu dogoditi. Na kontinuirano i sveobuhvatno prikupljanje podataka nadovezuje se identifikacija razloga, odnosno uzroka koji su doveli do određenih promjena u pojedinom sektoru. Navedeno služi kao polazište za ažuriranje razvojne strategije kao i oblikovanje i usmjeravanje budućih aktivnosti dionika uključenih u provedbu strategije. Završna evaluacije stupnja uspješnosti provedbe razvojne strategije odnosi se na utvrđivanje stupnja ostvarenja indikatora definiranih prilikom izrade razvojne strategije, temeljem čega se utvrđuju pozitivni i negativni aspekti pojedinih odluka koje su donešene tijekom procesa provedbe strategije te temeljem kojih se izvlače zaključci koji će koristiti u idućem ciklusu strateškog planiranja razvoja Budimpešte. Bitno je istaknuti kako se tijekom kontinuiranog praćenja tijekom procesa provedbe strategije izrađuju evaluacijske studije koje služe kao podrška planerima i akterima koji donose odluke s aspekta poznavanja procesa koji se trenutno odvijaju na području grada.

Na nižoj prostornoj razini, onoj distrikta, praćenje provedbe razvojnih strategija nije obavezno te ovisi o volji uprave distrikta. Ukoliko se praćenje provedbe provodi, podaci potrebni za utvrđivanje uspješnosti provedbe prema definiranim indikatorima prikupljaju se kroz komunikaciju s dionicima koji sudjeluju u procesu provedbe strategije te kroz komunikaciju s građanima.

Krakow

Uspješna provedba razvojne strategije grada Krakowa uvelike ovisi o kvalitetnom i kontinuiranom procesu praćenja provedbe kroz koji se pristup samoj provedbi može kontinuirano unaprjeđivati te se može kvalitetnije i usmjerenije djelovati prema ostvarenju svih definiranih ciljeva. Za potrebe navedenog odjel grada Krakowa zadužen za razvoj grada priprema jednom godišnje izvješće o provedbi razvojne strategije. Navedeno izvješće se dostavlja gradonačelniku i gradskom vijeću koji potom evaluiraju stanje i uspješnost provedbe. Praćenje provedbe razvojne strategije Krakowa fokus stavlja na analizu učinkovitosti poduzetih mjera/projekata temeljem seta definiranih indikatora. Bitno je istaknuti kako prema informacijama dostavljenima od strane grada Krakowa – odjela za razvoj grada (2018) ne postoji zakonska obaveza ostvarenja definiranih indikatora kojima se mjeri uspješnost realizacije ciljeva i prioriteta.

Bitno je istaknuti kako je praćenje uspješnosti provedbe razvojne strategije sastavni dio sveobuhvatnog informacijskog sustava STRADOM kojim upravlja i kojeg održava gradska vlast u svrhu praćenja stanja u gradu i njegove razvijenosti, te za potrebe identifikacije razvojnih potreba i potencijala. Uz navedeno STRADOM integrira procese planiranja višegodišnjeg proračuna grada i financiranja planiranje realizacije strateških projekata.

Praćenje provedbe razvojne strategije odvija se prema sljedećim elementima:

- prema indikatorima definiranim u razvojnoj strategiji;
- prema indikatorima definiranim u strateškim programima i individualnim projektima grada;
- kroz benchmarking analize putem kojih se Krakow uspoređuje s ostalim gradovima u Poljskoj i inozemstvu;
- kroz kontinuirane analize razvojnih trendova u gradu, državi i inozemstvu.

U svrhu procjene i utvrđivanja rezultata i kvalitete provedenih aktivnosti povezanih s provedbom razvojne strategije, provode se periodične evaluacije tijekom implementacije strategije te u određenom vremenskom razdoblju nakon završetka iste. Svrha navedenog je

definiranje utjecaja strategije na razvoj grada te utvrđivanje smjernica za razvoj u daljnjem razdoblju). Osnovni izvori informacija koji se koriste za evaluaciju su godišnja izvješća o provedbi razvojne strategije, povratne informacije od strane stanovnika koje se dobivaju provođenjem anketa te informacije iz anketa kojima se od stanovništva prikupljaju informacije o njihovim očekivanjima vezanima uz budući razvoj grada i kvalitetu života u njemu. Evaluacija provedbe razvojne strategije odvija se svake dvije godine, pri čemu ovisno o rezultatima iste postoji mogućnost ažuriranja definiranih razvojnih ciljeva, aktivnosti i strateških projekata/programa. Zanimljivo je istaknuti kako se postupak javnog savjetovanja vezan uz provedbu i samo usmjerenje razvojne strategije provodi kao kontinuirani proces prilikom čega su stanovnici i ostali zainteresirani dionici u svakom trenutku u mogućnosti pružiti vlastiti komentar i prijedlog za unaprjeđenje same strategije ili njene provedbe.

Zagreb

Praćenje provedbe Razvojne strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine (2017) odvija se sukladno zakonskom okviru i Smjernicama za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe (MRRFEU, 2015). Kako se navodi u Smjernicama, tijekom provedbe razvojne strategije prate se:

- stupanj ostvarenja utvrđenih ciljeva, prioriteta i mjera;
- ostvareni učinci na razvoj, učinkovitost i uspješnost u korištenju financijskih sredstava;
- sudjelovanje i doprinos partnerstva;
- učinkovitost rukovođenja i organizacije provedbe; te
- vidljivost razvojne strategije u javnosti županije i jedinicama lokalne samouprave s područja županije.

Praćenje provedbe razvojne strategije obavlja se kontinuirano tijekom cijelog razdoblja provedbe, a o rezultatima provedbe najmanje jednom godišnje izvješćuje se odgovarajuće partnerstvo, u ovom slučaju Partnersko vijeće Grada Zagreba. U Smjernicama je istaknuto kako razvojna strategija mora sadržavati pokazatelje učinka i pokazatelje ishoda kako bi se omogućilo prikupljanje dovoljne količine relevantnih podataka za praćenje provedbe.

Bitno je spomenuti i Upute za izradu i sadržaj izvještaja županija o provedbi županijskih razvojnih strategija (2012) u kojima se nalaze popis i opisi prikazanih elemenata o kojima županije izvještavaju MRRFEU, kratak opis ključnih izazova, glavnih uzroka, potencijalne posljedice i učinke problema i/ili rizika u provedbi mjera ŽRS-a, te obrazloženje potrebe za revizijom ŽRS-a. U uputama je navedeno kako izvještavanje obuhvaća sljedeće dijelove:

- provedba mjera ŽRS po područjima razvoja
 - financijski izvještaj
 - izvještaj o pokazateljima rezultata
- provedba mjera ŽRS prema posebnim područjima
 - financijski izvještaj
 - izvještaj o pokazateljima rezultata
- razvojni projekti
- izazovi u provedbi ŽRS-a
- potreba za revizijom ŽRS-a

Navedenim uputama dane su smjernice za izvještavanje MRRFEU po prvi puta u Hrvatskoj o provedbi županijskih razvojnih strategija. I dok je sama struktura izvješća prikladna za kontinuirano praćenje mjera i aktivnosti koje se provode, kao i neposrednih pokazatelja rezultata koji se njima ostvaruju, postavlja se pitanje dugotrajnog praćenja utjecaja pojedinih mjera (projekata) na razvoj, posebice uzevši u obzir činjenicu kako se doprinos pojedinih projekata može jasno vidjeti i kvantificirati tek nakon nekog dužeg razdoblja, dok se izvješćima prema navedenim uputama izvješta o provedenim mjerama i ostvarenim pokazateljima rezultata za prethodnu godinu.

Kako se navodi u samoj Razvojnoj strategiji Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine (2017), odmah po donošenju prve generacije razvojne strategije, Razvojne strategije Grada Zagreba – ZAGREBPLAN (2012) započet je proces praćenja i izvještavanja o provedbi. Proces izrade Izvješća o provedbi uključio je prikupljanje informacija o provedenim aktivnostima od svih nositelja mjera putem dopisa kojima se traže podaci o provođenju aktivnosti u okviru Strateških ciljeva/ Prioriteta/ Mjera i Akcijskog plana, a za što su pripremljene detaljne tabele za svakog nositelja. Održavani su sastanci s nositeljima mjera, te provedena edukacija vezana uz metodologiju praćenja i izvještavanja. Praćenjem provedbe prve generacije Razvojne strategije Grada Zagreba, ustanovljeno je da se proračunsko planiranje postupno prilagođava Razvojnoj strategiji, te da ključni dionici svoje godišnje planove rada postupno usklađuju sa Razvojnou strategijom i pripadajućim akcijskim planom. Također, provođenjem edukacija za ključne dionike povećalo se razumijevanje značaja Razvojne strategije, obveze provedbe zadanih aktivnosti i mjera, kao i obveze izvještavanja o provedenom. Prikupljanje povratnih informacija o provedbi aktivnosti i mjera Razvojne strategije je proces koji se unapređuje (Razvojna strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine, 2017).

Kako se navodi u samoj razvojnoj strategiji, izvještavanje o provedbi Razvojne strategije Grada Zagreba provodi se sukladno čl. 49. st. 1 i 2 Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (Nn 147/14, 123/17). Izvještavanje obuhvaća sljedeće korake:

- do 30. travnja tekuće godine za prethodnu godinu – prikupljanje podataka dionika gradske razine o provođenju mjera iz Razvojne strategije;
- do 31. svibnja tekuće godine za prethodnu godinu – MRRFEU dostavlja izvješće u dijelu koji se odnosi na Grad Zagreb;
- do 31. srpnja tekuće godine za prethodnu godinu – Grad Zagreb dostavlja godišnje izvješće MRRFEU o rezultatima provedbe Razvojne strategije Grada Zagreba.

7. Preporuke za razvoj

S obzirom kako je Europska unija prepoznala važnost problematike urbanog razvoja i usmjerila svoja financijska sredstva za rješavanje tih problema, lokalne su vlasti dužne iskoristiti prilike koje im se nude kako bi se sredstva iz fondova Europske unije usmjerila na projekte urbanog razvoja. Pritom je potrebno voditi brigu o ravnomjernom urbanom razvoju kako se ne bi stvorile razlike u razvijenosti teritorija. Akti kojima se oblikuje i provodi javna politika strateškog planiranja u određenom gradu su razvojne strategije.

Integracija strateškog i prostornog planiranja

Analiza razvojnih strategija odabranih gradova Antwerpena, Beča, Bratislave, Budimpešte i Krakowa je pokazala kako su strateško i prostorno planiranje u pojedinim europskim državama odnosno gradovima usko povezani. Tako je u slučaju razvojne strategije Beča – STEP 2025 – određenim strateškim ciljevima i mjerama razvoja s programima i aktivnostima dodana prostorna komponenta, odnosno korišteni su prostorni planovi kako bi se određeni izazovi i potencijali prikazali u prostornom kontekstu. Identifikacijom područja u gradu u kojima je potrebno djelovanje (revitalizacija) razvijaju se konkretni razvojni projekti, najčešće oni integriranog urbanog razvoja, te se smještaju u konkretan prostor. Sličan je slučaj i s dugoročnom razvojnom strategijom Budimpešte gdje je u velikoj mjeri korišten prostorni aspekt glavnih ciljeva razvoja uz upotrebu prostornog plana. U strategiji razvoja Krakowa su također određeni ciljevi i prioriteti prikazani u prostornom aspektu pomoću kartografskih priloga. U slučaju Antwerpena su prostorno planiranje i trenutni strateški projekti i programi integrirani u gradskom razvojnom dokumentu – strateškom planu prostorne strukture grada. Grad Antwerpen razvoj grada u značajnoj mjeri prepušta privatnim inicijativama, odnosno investicijama privatnog sektora, pri čemu sama gradska vlast potiče razvoj djelovanjem kroz one aspekte u kojima ima najveću kontrolu – prvenstveno prostorno planiranje, odnosno određivanje namjene zemljišta i aktivnostima poticanja djelovanja privatnog sektora prilikom realizacije projekata.

Razvojna strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine prostornog aspekta se dotiče u nekoliko točaka. Prilikom analize prostora Grada Zagreba u okviru poglavlja Analiza stanja provedena je detaljna analiza prostornih resursa i upravljanja prostorom, komunalne infrastrukture te prometa. I dok navedena točka predstavlja analitički pristup identificiranju stanja prostora na području Grada, konkretne strateške zone – posebna područja, identificirana su i izdvojena u okviru poglavlja 6.5.4. Razvojni programi za posebna područja

– strateške zone. U navedenom poglavlju navodi se kako se s obzirom na specifičnosti Grada Zagreba kao administrativno-teritorijalne jedinice Razvojnou strategijom ne ističu zasebno posebna područja u smislu u kojem se ona javljaju u drugim hrvatskim županijama (potpomognuta područja, otoci i sl.). Stoga se na području Grada Zagreba u sklopu Razvojne strategije izdvajaju sljedeća područja s atributima posebnosti, za koja se mjerama utvrđuje poseban sklop planiranih prioriteta i aktivnosti: Donji grad, Medvednica, Sava, te ruralni prostor Grada Zagreba. Navodi se kako ove strateške zone zahtijevaju integrirani pristup u aktivnostima, programima i projektima usmjerenima ka revitalizaciji i aktiviranju razvojnih potencijala (Razvojna strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine, 2017). Bitno je istaknuti kako se većina razvojnih prioriteta i mjera Razvojne strategije ipak ne povezuju izravno s navedenim strateškim zonama, već se njihovim izdvajanjem postavljaju određene smjernice koje ističu potrebu uvažavanja posebnosti navedenih područja prilikom provedbe razvojnih mjera, aktivnosti, projekata i programa. Ipak, svaka strateška zona obuhvaća vlastitu razvojnu mjeru:

- Donji grad: 4.2.3. Integrirana urbana regeneracija povijesnog gradskog središta
- Medvednica: 3.1.2. Vrednovanje, zaštita i održivo upravljanje Medvednicom
- Sava: 3.1.4. Vrednovanje, zaštita i održivo upravljanje Savom
- Ruralni i suburban prostor: 4.2.6. Očuvanje tradicionalnih obilježja i uređivanje naselja ruralnog i suburbanog karaktera i nekadašnjih seoskih naselja.

S prostornim aspektom povezana politika županije prema teritorijalnom i urbanom razvoju obrađena je u sklopu istoimenog poglavlja Razvojne strategije, pri čemu navedeno poglavlje predstavlja prikaz načina uvažavanja prostornog aspekta prilikom izrade Razvojne strategije, opis prethodno utvrđenih strateških zona (posebnih područja), te povezanost Grada Zagreba sa širim funkcionalnim prostorom, odnosno Urbanom aglomeracijom Zagreb.

Posebno je bitno u okviru analize Razvojne strategije Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine spomenuti razvojni prioritet 4.1. Održivo korištenje cjelokupnog prostora Grada, u okviru kojeg se nalaze mjere 4.1.1. Cjelovito planiranje razvoja prostora Grada Zagreba, 4.1.2. i Modernizacija sustava zelene infrastrukture Grada. Cilj ovog prioriteta je izgradnja i unaprjeđenje sustava održivog planiranja i upravljanja prostorom koji će omogućiti cjelovito planiranje razvoja prostora Grada Zagreba i osigurati preduvjete za unaprjeđivanje zelene infrastrukture. Analiza navedenog prioriteta pokazuje kako on predstavlja potencijali prvi korak prema intenzivnijoj integraciji strateškog i prostornog aspekta planiranja razvoja Grada Zagreba, s obzirom kako se veliki broj aktivnosti u okviru navedenih dviju mjera odnosi na prikupljanje detaljnih i sveobuhvatnih informacija vezanih uz stanje u prostoru Grada

(njegovu izgrađenost, procese i trendove prostornog širenja, urbanu gustoću i ostale informacije vezane uz prostorni razvoj Grada, kao i informacije o zelenim površinama). Ostvarenje navedenog prioriteta predstavlja podlogu za intenzivnije naglašavanje prostornog aspekta razvoja u okviru budućih razvojnih strategija, prilikom čega će u okviru ovog prioriteta prikupljene informacije i podaci pružiti podlogu temeljem koje će se kvalitetnije moći odrediti potencijalne lokacije i ostali prostorni aspekti pojedinih razvojnih mjera i projekata.

Primjerno je kako Razvojna strategija Grada Zagreba tek manjim dijelom razvojne mjere, odnosno općenito strateško razvojno usmjerenje povezuje s prostornim aspektom. S druge strane, razvojna strategija Budimpešte za svaku identificiranu prostornu zonu grada izdvaja one mjere i aktivnosti u svakom sektoru razvoja (promet, gospodarstvo i dr.) koje je potrebno razvijati u skladu s prostornim obilježjima tog pojedinačnog područja, dok Antwerpen cjelokupan razvoj grada temelji prvenstveno na prostornom aspektu potrebnih intervencija, odnosno aktivnosti. Uočena prostorna komponenta odnosno utjecaj prostornog planiranja u strateškim razvojnim dokumentima europskih gradova primjer je koordinacije i integracije dviju grana planiranja razvoja prostora koje su trenutno u Hrvatskoj odvojene i definirane kroz različite zakone. Prilikom planiranja razvoja grada nužna je integracija navedenih grana planiranja kako bi se strateškim programima i projektima odredila prostorna komponenta. Na taj se način prikazuje stvarno stanje i problematika konkretnog prostora kako bi implementacija mjera i aktivnosti sukladno određenim strateškim ciljevima imala svoju prostornu dimenziju. Iako su zakonodavnim okvirom prostorno uređenje i strateško planiranje razvoja u Hrvatskoj međusobno odvojeni, integracija strateškog i prostornog planiranja u slučaju razvoja Grada Zagreba moguća je kontinuiranom koordinacijom između njih, pri čemu je potrebna uska suradnja između tijela nadležnih za izradu razvojne strategije i prostornoplanskih dokumenata. Idealno bi stoga bilo prilikom izrade razvojne strategije istovremeno razmotriti i revidirati stanje u prostornoplanskoj dokumentaciji, te po potrebi pristupiti izmjenama iste kako bi se za konkretne razvojne projekte i aktivnosti, a time i pojedine razvojne mjere, definirao konkretan prostorni aspekt njihove realizacije. S druge strane, primjer Budimpešte pokazuje kako je u razvojnoj strategiji moguće definirati razvojne prioritete i mjere ne razini cjelokupnog grada, već ih konkretizirati prema realnim potrebama pojedinih područja (zona) unutar grada koja su povezana istim razvojnim i prostornim obilježjima (primjerice definiranje konkretnih projekata, aktivnosti i mjera zasebno za pojedina područja Grada Zagreba koja će se prethodno identificirati, temeljem čega će se definirati razvojne mjere za svako od njih sukladno realnim potrebama – primjerice neka mogu imati potrebu za razvojem javnih i društvenih sadržaja, dok druga mogu težiti obnovi postojećih i razvoju novih stambenih prostora).

Identifikacija i usmjerenost na strateške teme

Nakon izrade detaljne i sveobuhvatne analize stanja tijekom prvog dijela procesa izrade razvojne strategije, nužno je iskoristiti zaključke dobivene njome kako bi se identificirale one teme u okviru kojih su identificirane najznačajnije razvojne potrebe ili razvojni potencijali. Temeljem navedenog bi se mogle definirati ciljevi razvoja kojima nisu pokrivena svi elementi unutar tema društva, gospodarstva, okoliša i prostora, već bi se razvojna strategija usmjerila prema konkretnim, strateškim temama (ciljevima) čijom se realizacijom doprinosi razvoju i većeg broja ostalih tematskih područja kroz pozitivne efekte prelijevanja iz jednog tematskog područja (sektora) pozitivni utjecaji šire na ostale, s njima povezane sektore. Primjer navedenog je usmjeravanje na razvoj gospodarstva pri čemu se potom ostvaruju veći prihodi gradske vlasti koje je potom moguće preusmjeriti u razvoj infrastrukture, dok se istovremeno smanjuje nezaposlenost te se povećava cjelokupna kvaliteta života. Potrebno je stoga težiti identificiranju upravo onih tematskih područja kod kojih se pozitivni efekti mogu prenijeti na ostala tematska područja, te ih naglasiti u samoj razvojnoj strategiji kroz definiranje zasebnih strateških ciljeva razvoja i konkretiziranje mjera i aktivnosti kojima će se oni ostvariti.

Suradnja i uvažavanje potreba šireg prostora

Razvojna strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine je prilikom izrade i definiranja strateškog razvojnog usmjerenja u obzir uzela i šire okruženje koje uključuje na najbližoj prostornoj razini Zagrebačku i Krapinsko-zagorsku županiju, kao dvije susjedne županije funkcionalno intenzivno povezane sa Zagrebom. U Razvojnoj strategiji na prikladan način prepoznaje se navedena funkcionalna povezanost koja postoji neovisno o administrativnim granicama postojećih županija, te se navodi kako su dosadašnji planski dokumenti izrađivani u komunikaciji i koordinaciji susjednih županija, pri čemu je potreba suradnje na temama i projektima od zajedničkog interesa istaknuta i u županijskim razvojnim strategijama. Vezano uz Strategiju razvoja Urbane aglomeracije Zagreb, koja obuhvaća uz Grad Zagreb i značajan dio Zagrebačke županije, te određen dio Krapinsko-zagorske županije, u Razvojnoj strategiji Grada Zagreba ističe se kako je prilikom njene izrade kontinuirano praćena izrada Strategije razvoja Urbane aglomeracije Zagreb, pri čemu se smjer razvoja i utvrđeni ciljevi razvoja urbane aglomeracije podudaraju s onima definiranim od strane Grada Zagreba.

Kako je u slučaju Grada Zagreba i njegove urbane aglomeracije već izrađena razvojna strategija, u sljedećem je programskom razdoblju potrebno daljnje poticati partnerstvo između samog grada i njegove aglomeracije kako bi strategije za obje razine bile što komplementarnije. Na taj bi se način osigurala politika integriranog razvoja središta urbane aglomeracije i njegove okolice. Također se razvoj samog grada ne smije promatrati odvojeno od njegovog okruženja odnosno cijele regije, uključujući urbana i ruralna područja, kako bi se integriranim pristupom i koordinacijom aktivnosti pridonijelo zajedničkom razvoju cijele regije, a time i njezinog središta. Osobito se to odnosi na ekonomski razvoj koji seže izvan granica samog grada i urbanog područja te je ovaj segment razvoja ovisan o brojnim vanjskim čimbenicima. Osim samog gospodarstva, važnu ulogu imaju i ostali aspekti kao što su infrastruktura (prometna, vodoopskrbna i dr.), okoliš (primjerice dio Parka prirode medvednica je izvan administrativnih granica Grada Zagreba) ali i društveni sadržaji s obzirom na činjenicu kako značajan broj stanovnika iz okolice Zagreba koristi društvene sadržaje na području grada (primjerice kulturne ustanove). Upravo iz tog razloga bitna je kvalitetna i kontinuirana koordinacija između Zagreba i okolice, kao i razmjena razvojnih ideja i planiranih koraka (provedbe projekata) kojima se u velikoj mjeri utječe i na okolicu. Suradnjom između grada i njegove aglomeracije omogućuje se reguliranje samog procesa planiranja čime se stvara zajednički skup razvojnih aktivnosti za mrežu gradova i općina koje su međusobno povezane.

Suradnja u procesu izrade razvojne strategije grada

Suradnja je ključ uspješnog urbanog razvoja, a uključuje donositelje odluka odnosno vlast, regulatorne i financijske aktere prema tržišnom sektoru te institucije i civilne organizacije. Pritom se podrazumijeva suradnja tijekom cijelog procesa planiranja i provedbe. Prednost kooperativnog pristupa je u tome što stvara konsenzus i dodatna znanja povezivanjem kompetencija, kapaciteta i društvenih osnova različitih partnera uz izgradnju povjerenja i jačanje svijesti o uzajamnoj odgovornosti. Pritom komunikacija između dionika treba biti transparentna uz korištenje svih dostupnih komunikacijskih platformi – neformalnih i formalnih sastanaka, diskusijskih grupa, formiranje timova prema tematskom (sektorskom) usmjerenju koji će biti zaduženi za izradu određenog tematskog dijela strategije, ali isto tako i praćenje provedbe strategije. U skladu s time, Zagreb treba kontinuirano surađivati sa različitim dionicima iz javnog, privatnog i civilnog sektora koji djeluju na području grada te kontinuirano uključivati sve veći broj dionika u proces izrade strategije. Uvjeti za uspješnu suradnju su transparentnost procesa odlučivanja i razvoja te višesmjerna komunikacija između uključenih partnera. Na taj će način Zagreb postati katalizator i moderator procesa te

će se ovakvim pristupom planiranju stvoriti okruženje koje će poticati uključivanje različitih dionika, kao i lokalnog stanovništva, u proces planiranja razvoja grada. Što veći broj sudionika u procesu izrade razvojne strategije moguće je uključiti kroz održavanje niza javnih savjetovanja na razini gradskih četvrti ili još nižih prostornih razina grada, čime će lokalna zajednica dobiti osjećaj adekvatne uključenosti u cjelokupan proces planiranja kako užeg prostora u kojem žive, tako i cjelokupnog Grada. Idealno bi bilo razviti informacijski sustav ili razvojnoj strategiji posvećenu internetsku stranicu (kao što je slučaj kod Krakowa) putem koje bi se stanovništvu omogućio kontinuirani uvid u sve detalje i korake koji se poduzimaju tijekom izrade i provedbe strategije, te putem koje bi lokalno stanovništvo bilo u mogućnosti kontinuirano slati mišljenja i prijedloge tijelu nadležnom za izradu (od prvog dana izrade do kraja provedbe razvojne strategije). Temeljem zaprimljenih mišljenja prilikom samog procesa izrade mogle bi se identificirati potencijalno kvalitetne ideje koje je potom moguće dodatno raspraviti sa zajednicom, te implementirati u samu strategiju. Istovremeno se kroz mogućnost kontinuirane interakcije sa stanovništvom javlja potencijal pravovremenog ažuriranja razvojne strategije sukladno zaprimljenim primjedbama i prijedlozima.

Bitno je istaknuti kako je Razvojna strategija Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine izrađena prema načelima partnerstva te je uključila značajan broj predstavnika javnog, civilnog i privatnog sektora. Za potrebe izrade Razvojne strategije imenovana je stručna radna skupina koju su činili pročelnici i pomoćnici/zamjenici pročelnika gradskih upravnih tijela, pri čemu je zadaća ovog tijela bila sudjelovanje u izradi i koordinacija potrebnih međuresornih aktivnosti prilikom izrade strategije. Sukladno Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14) osnovano je i Partnersko vijeće Grada Zagreba koje sudjeluje u pripremi županijske razvojne strategije, utvrđivanju prioriteta razvoja, predlaganju strateških projekata važnih za razvoj jedinica područne (regionalne) samouprave te njihovu provedbu i praćenje. Partnersko vijeće Grada Zagreba ima 27 članova, pri čemu niti jedan sektor nema natpolovičnu većinu čime je osigurana ravnopravnost predstavnika svih skupina. Sukladno navedenom primjetno je kako je Grad Zagreb znatnim dijelom pristupio primjeni modela participativnog pristupa i transparentnosti prilikom izrade razvojnih strategija, pri čemu je u daljnjem razdoblju potrebno kontinuirano provoditi identifikaciju relevantnih dionika i njihovo uključivanje u proces izrade razvojnih strategija, kao i jačati komunikaciju kako između dionika tako i prema javnosti. Za potrebe informiranja javnosti i podizanja svijesti o ulozi i značaju Razvojne strategije te s ciljem jačanja sposobnosti za učinkovitu komunikaciju potrebnu za izradu i provedbu razvojne strategije izrađena je Komunikacijska strategija (2017). Komunikacijska strategija sadrži i akcijski plan kojim se konkretiziraju komunikacijski alati, komunikacijske platforme i aktivnosti koje će se provoditi u svrhu ostvarenja svrhe

Komunikacijske strategije. Navedeni dokument stoga predstavlja okvir komuniciranja Razvojne strategije prema javnosti čime se doprinosi transparentnosti njene provedbe i jačanju svijesti kod stanovništva o koracima koji se poduzimaju kako bi se ostvarili razvojni ciljevi i prioriteta.

Razvojna strategija Krakowa je primjer strateškog dokumenta čija je izrada temeljena na participativnom pristupu. U taj je proces na svim razinama i u svim fazama planiranja uključena lokalna javnost uz suradnju gradske vlasti i ostalih dionika. Od samog je početka izrade strategije naglasak stavljen na različite načine uključivanja javnosti i otvaranje rasprave. Pritom je ključan komunikacijski proces kojim se prijedlozi, mišljenja i rješenja svih dionika mogu vrednovati i uzeti u obzir prilikom donošenja planerskih odluka. Osiguravanjem participativnog procesa u strateškom planiranju i izradi strateških dokumenata postižu se pozitivni rezultati i primjer je dobre prakse koji je potrebno slijediti u strateškom planiranju.

Uključivanjem svih relevantnih institucija, dionika i javnosti u proces planiranja dobivaju se informacije i prijedlozi temeljeni na vlastitom iskustvu iz kojih se može izraditi kvalitetan strateški okvir. Pritom se strateški i specifični ciljevi prepoznati od strane stručnjaka mogu potkrijepiti detaljnim i preciznim mjerama i aktivnostima implementacije. Tako su u slučaju razvojnih strategija Budimpešte i Krakowa mjere i aktivnosti unutar strateškog okvira detaljno opisane i definirane te uvrštene u konkretne strateške programe i strateške projekte.

U proces provedbe strategije nužno je uključiti trgovačka društva, javne ustanove i druge pravne osobe u vlasništvu Grada Zagreba kako bi sama provedba bila učinkovitija, te ista izravno zadužiti za ostvarenje pojedinih rezultata definiranih u okviru ciljeva i prioriteta razvojne strategije. Navedenim se odgovornost za provedbu razvojne strategije ne odnosi isključivo na gradsku upravu, već na veći broj aktera iz javnog sektora. Stoga gradske službe i usluge moraju dati poticaj provedbi strategije i aktivno sudjelovati u čitavom procesu. Njihovo bi uključivanje i stručnost pridonijelo efikasnoj i uspješnoj provedbi strategije i postizanju strateških ciljeva.

Također je za uspješnu realizaciju strategije potrebno kontinuirano poticati uključivanje privatnih dionika koji djeluju na području provedbe strateškog razvojnog dokumenta. Uključivanjem privatnih dionika u proces izrade strategije i uvažavanjem interesa privatnog vlasništva isključila bi se mogućnost nametanja vlastite politike od strane grada.

Svijest o resursima

Važan korak u dugoročnom i kvalitetnom planiranju grada predstavlja identificiranje i mapiranje neiskorištenih potencijala i postojećih vrijednosti koje će pridonijeti razvoju pojedinih sektora poput gospodarstva, kulture, istraživanja i razvoja te civilnom društvu. Predlaže se razvoj sustava – baze podataka – u kojem će se kroz kontinuirana istraživanja i mapiranja prikupljati informacije o postojećim neiskorištenim resursima s potencijalima za doprinos razvoju grada.

Grad Zagreb je napravio značajan korak u ovom smjeru procesom evidentiranja i mapiranja neiskorištenih prostora, odnosno površina, te na temelju navedenog stvaranjem Atlasa neiskorištenih površina na području Grada Zagreba (dostupan na sljedećoj poveznici: <https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/gu%20za%20strategijsko%20planiranje/Atlas%20Obrownfield%20povr%C5%A1ina.pdf>). Atlas sadrži popis lokacija unutar Generalnog urbanističkog plana grada Zagreba (GUP-a) koje se trenutno ne koriste, no koje su u prošlosti imale određenu funkciju ili su započeli radovi koji su potom obustavljeni i nikada nisu nastavljeni. Navedene lokacije predstavljaju važan prostorni resurs iz razloga što ih je moguće relativno brzo staviti u funkciju uzevši u obzir kako već postoji sva ostala potrebna infrastruktura poput prometne, komunalne, energetske i dr. Atlas neiskorištenih površina sadrži informacije o svim lokacijama s navedenim karakteristikama koje su u vlasništvu Grada Zagreba, Zagrebačkog holdinga, ali i sve one veće od jednog hektara koje su u privatnom vlasništvu. Osim samog popisa, Atlas sadrži informacije o dimenzijama zemljišta, o prijedlozima za novu namjenu istog, planskim uvjetima koji proizlaze iz GUP-a i ostale informacije relevantne za revitalizaciju, odnosno ponovno stavljanje u funkciju napuštenih lokacija. Atlas neiskorištenih površina predstavlja izuzetno dobar primjer razvoja baze podataka s informacijama o resursima relevantnima za razvoj grada čime se omogućuje kontinuirani i brzi uvid u postojeće potencijale te se značajno ubrzava proces identifikacije potencijalnih lokacija za realizaciju određenih projekata.

Važan korak prema realizaciji jedinstvenog informacijskog sustava je i samo prepoznavanje potrebe za kontinuiranim prikupljanjem podataka u svrhu praćenja stanja u Gradu Zagrebu. To je jasno vidljivo i u samim mjerama Razvojne strategije Grada Zagreba za razdoblje do 2020. godine gdje se veliki broj njih odnosi na prikupljanje informacija i podataka te izrade analitičkih podloga. Primjeri navedenih mjera su mjere 4.1.1. Cjelovito planiranje razvoja prostora Grada Zagreba, 4.1.2. Modernizacija sustava zelene infrastrukture Grada, 4.2.2. Inventarizacija i valorizacija kulturne baštine i unaprjeđenje informatičkog sustava kulturne baštine, 4.2.4. Povećanje kvalitete postojećih i uređenje javnih gradskih prostora, 4.3.2.

Uređenje i poboljšanje sustava gradskih projekata, 6.3.3. Unapređivanje sustava upravljanja podacima o prostoru i stanovništvu Grada i dr. Provedba navedenih mjera usmjerenih na prikupljanje širokog spektra informacija u okviru postojećeg strateškog okvira preduvjet je za razvoj sveobuhvatne baze podataka. Preporuka je adekvatno i kvalitetno provoditi mjere koje se odnosi na prikupljanje podataka te nastaviti razvijati informacijsku bazu podataka u kojoj će biti objedinjene sve informacije o postojećim resursima na području Grada Zagreba te kontinuirano provoditi istraživanja u svrhu prikupljanja novih i ažuriranja postojećih podataka.

Praćenje provedbe

Prilikom procesa provedbe razvojne strategije, odnosno aktivnosti i mjera definiranih njome, odlučujuću ulogu imaju redovite povratne informacije na temelju stalnog praćenja rezultata. Praćenje omogućuje korekciju, učenje i uvođenje inovacija temeljenih na prikupljenim informacijama. Projektiranje praćenja procesa stoga se mora smatrati sastavnim dijelom svakog razvojnog projekta.

Praćenje provedbe strategije ima jednaku važnost kao i identifikacija i definiranje strateškog razvojnog usmjerenja prilikom izrade strateškog dokumenta. Navedeno je važno kako bi se detektirali nedostaci provedbe strategije i isti uzeli u obzir prilikom implementacije drugih aktivnosti ili kod izrade strateškog dokumenta u sljedećem programskom razdoblju. Stoga je u dogovorenim vremenskim okvirima potrebno podnositi izvještaje s rezultatima praćenja. Kako bi se osigurala efikasnost i djelotvornost praćenja provedbe strategije preporuča se formiranje tematskih grupa sa stručnim predstavnicima pojedinih sektora djelatnosti. Na taj bi se način izbjeglo dugotrajno i iscrpno praćenje provedbe od strane jedne skupine koja mora revidirati izuzetno velik broj razvojnih mjera, aktivnosti i projekata/programa te bi se osigurala učinkovitost, brzina i kompetentnost prilikom praćenja provedbe razvojne strategije. Također se predlaže uspostava integriranog informacijskog sustava čime bi se osigurala transparentnost i aktualnost rezultata praćenja provedbe strategije, te koji bi bio dostupan javnosti. Pritom bi se u jednoj bazi nalazili svi projekti uvršteni u strateški okvir strategije sa pokazateljima praćenja. Uz to bi informacijski sustav služio kao sredstvo provođenja kontinuirane javne rasprave sa zainteresiranim stanovništvom i dionicima prilikom čega bi se omogućilo direktno učitavanje prijedloga, komentara i primjedbi koji će doprinositi daljnjem unaprjeđenju strategije, a koji će se razmatrati prilikom evaluacije provedbe od strane za to zaduženog tijela. Svi će prikupljeni podaci u informacijskom sustavu biti korisni prilikom izrade nove razvojne strategije ili određenih sektorskih strategija.

Nastavno na navedeno bitno je istaknuti kako je Zakonom o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske iz 2017. godine definirano uvođenje informacijskog sustava za strateško planiranje i upravljanje razvojem koji predstavlja informacijsko-komunikacijsku platformu koja se koristi za prikupljanje, analizu i pohranu podataka i pokazatelja za izradu, praćenje i izvješćivanje o provedbi akata strateškog planiranja i razvojnih projekata. U okviru informacijskog sustava planirana je i uspostava središnjeg elektroničkog registra razvojnih projekata koji predstavlja informacijsku bazu razvojnih projekata koji su u pripremi od strane javnih tijela. Informacijski sustav, kao i registar projekata, uspostavlja i održava Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU. Kako Zakon navodi, informacijski sustav služi za:

- izradu i međusobno usklađivanje akata strateškog planiranja
- povezivanje ciljeva akata strateškog planiranja s troškovima, izvorima financiranja i resursima potrebnima za njihovu provedbu
- prikupljanje podataka o provedbi akata strateškog planiranja i ostvarenim rezultatima, ishodima i učincima provedbe javnih politika
- prikupljanje podataka o razvojnim projektima koji su u pripremi
- pripremanje izvješća o provedbi akata strateškog planiranja
- osiguravanje potrebnih podataka za učinkovito upravljanje razvojem

Kako je prethodno navedeno, sastavni dio informacijskog sustava će biti i registar projekata koji ima svrhu učinkovitog planiranja provedbe i postizanja vizije razvoja, strateških i posebnih ciljeva definiranih u okviru akata strateškog planiranja. Sukladno Uredbi o načinu ustrojavanja, sadržaju i vođenju Središnjeg elektroničkog registra razvojnih projekata (NN 42/2018), registar će sadržavati najmanje sljedeće podatke o projektima: naziv, identifikacijsku oznaku, naziv nositelja projekta, OIB nositelja projekta, podatke o kontakt osobi, opis projekta, lokaciju predviđenu za realizaciju projekta, teritorijalni obuhvat, upravno područje, predviđeno trajanje projekta, značaj projekta u odnosu na strateški cilj iz ak(a)ta strateškog planiranja, podatke o svim partnerima, ukupnu procijenjenu vrijednost, stupanj pripremljenosti, popis raspoložive projektne dokumentacije te podatke o izvorima financiranja. Iz navedenog je primjetno kako će se u registru nalaziti sveobuhvatne informacije o projektu temeljem kojeg će biti lako utvrditi spremnost svakog pojedinog projekta na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, odnosno korake koje je potrebno poduzeti kako bi se došlo do njegove realizacije.

Na razini Grada Zagreba navedene obaveze definirane Zakonom o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN 123/17) moguće je pretočiti u

zaseban informacijski sustav koji će sadržavati prostornu komponentu projekata pri čemu je moguće pomoću GIS-a prikazati lokacije svih projekata s dostupnim svim informacijama koje se obavezno traže sukladno Zakonu. Istovremeno je moguće zainteresiranoj javnosti pružiti dodatne informacije o projektu, kao što su primjerice rezultati istih, odnosno način na koji će projekt doprinijeti zajednici, kao i pružiti mogućnost davanja povratnih informacija (feedbacka) vezano uz potencijalne lokacije provedbe projekta, mišljenja po pitanju strukture i planova realizacije postojećih i sl. kako bi se razvila dvosmjerna komunikacija između uprave i javnosti.

Princip korak po korak

Koristeći princip korak po korak veliki se strateški projekti mogu podijeliti na nekoliko manjih faza čime se stvara visok stupanj fleksibilnosti i promjenjivosti te mogućnost integriranja rezultata istraživanja i praćenja u faze provedbe ili planiranja. Isto može uvelike povećati učinkovitost projekta bez značajnog usporavanja napretka.

Ranije predstavljeni projekt integrirane revitalizacije četvrti Magdolna u Budimpešti primjer je podjele velikog projekta na dvije manje faze. Pritom je cjelokupan uspjeh projekta uvelike ovisio o prvoj fazi tijekom koje su stvoreni važni uvjeti za nastavak realizacije projekta. Društveni centar, izgrađen tijekom prve faze, poslužio je kao važan prostor prilikom odvijanja velikog broja programa, edukacija i ostalih aktivnosti provedenih tijekom druge faze provedbe projekta. Isto vrijedi i za lokalni trg koji je tijekom druge faze služio kao mjesto realizacije niza društvenih i obrazovnih programa. Također, tijekom prve faze provedbe projekta uspostavljeno je udruženje lokalnih stanara te je pružanjem prostora za rad potaknuto djelovanje organizacija civilnog društva. Udruženje stanara imalo je važnu ulogu tijekom obnove stambenih objekata i uređenja javnih prostora, dok su organizacije civilnog društva znatno doprinijele pripremi i provedbi programa usmjerenih na edukaciju i širenje svijesti kod mladih. Primjetno je kako je realizacija projekta kroz dvije faze doprinijela olakšanoj i kvalitetnijoj provedbi istog.

Princip korak po korak primjenjiv je prvenstveno na velike projekte, a posebice one s karakterom integriranih projekata koji doprinose unaprjeđenju različitih aspekata života na nekom području, kao i većem broju krajnjih korisnika projekta. Mogućnost primjene navedenog pristupa uvelike ovisi o karakteru svakog pojedinačnog projekta, pa je tako primjerice kod velikih strateških projekata kao što je revitalizacija Bloka Badel koji bi trebao sadržavati društvene, javne, gospodarske i stambene prostore, moguće u prvoj fazi realizirati one sadržaje koji će doprinijeti povećanju kvalitete života postojećeg stanovništva. To su

prvenstveno društveni i javni sadržaji poput prostora za odvijanje kulturnih i ostalih društvenih događanja te javne površine poput parkova ili parkirnih površina. Ovime se razvija pozitivan stav u lokalnoj zajednici na temelju kojeg je nadalje moguća realizacija ostalih planiranih sadržaja uz široku potporu zajednice.

Slijedeći primjer Beča, strateško planiranje u Gradu Zagrebu mora obuhvatiti multisektorsko i višedimenzionalno planiranje urbanog razvoja tako da se ne potiče samo održavanje postojećih postignutih rezultata već da se omogući podizanje kvalitete na novu razinu i usmjerenost prema boljitku u budućnosti. Uz osmišljavanje gospodarskih i infrastrukturnih rješenja za dobrobit lokalnih i međunarodnih investitora potrebno je istovremeno zadovoljavati interese i potrebe lokalnog stanovništva. Na taj se način stvara stabilna društvena ravnoteža u gradu uz vrednovanje temeljnih socijalnih načela u razvoju grada.

Kvalitetan proces odabira strateških projekata

Prilikom identifikacije najznačajnijih – strateških – razvojnih projekata kojima će se doprinijeti ostvarenju definiranih ciljeva razvojne strategije bitno je koristiti prikladne metode kojima će se osigurati identifikacija upravo onih projekata koji mogu imati najveći učinak na razvoj grada, pojedinih sektora razvoja ili prostora. Kriteriji koji se ističu kao najznačajniji u navedenom procesu su:

- usklađenost s ciljevima strateškog razvojnog dokumenta: jedan od osnovnih kriterija kojim se utvrđuje povezanost projekta s određenim strateškim ciljem razvojne strategije;
- potencijalan utjecaj projekta na razvoj ostalih razvojnih sektora: kriterij se odnosi na efekte prelijevanja pozitivnih utjecaja projekta realiziranog u jednom sektoru na jedan ili više ostalih sektora razvoja, prilikom čega se identificira intenzitet i način na koji će realizacija projekta potaknuti razvoj ostalih sektora na području grada;
- karakter integriranog projekta: kriterij se odnosi na utvrđivanje obuhvata različitih razvojnih sektora u sklopu jednog projekta, odnosno utvrđivanje ima li navedeni projekt integrirani karakter koji ne obuhvaća isključivo jedan segment razvoja društva, gospodarstva ili prostora, već njegova realizacija obuhvaća te će doprinijeti razvoju dva ili više razvojna sektora;
- zrelost i mogućnost financiranja projekta: bitno je identificirati i naglasak staviti na one projekte koji se mogu realizirati u što skorijem razdoblju, imajući na umu spremnost projektno-tehničke i ostale potrebne dokumentacije, kao i postojanje

izvora financiranja i mogućnosti osiguravanja dostatnih sredstava za provedbu projekta. Bitno je istaknuti kako je s aspekta zrelosti projekta važna njegova usklađenost s prostorno-planskom dokumentacijom, što može biti značajan čimbenik u mogućnosti realizacije projekta u kratkom vremenskom razdoblju;

- financijska održivost projekta nakon realizacije: kriterij je koji treba uzeti u obzir s aspekta osiguravanja izbjegavanja neželjenih troškova nakon realizacije projekta, čime se teži maksimizirati ekonomske koristi projekta po njegovoj provedbi.

Uvažavanje značaja projekata integriranog urbanog razvoja

Različiti izazovi i promjene s kojima se suočava današnje društvo razlog su potrebe za strateškim oblicima prostornog planiranja. Strateško prostorno planiranje počinje od uključivanja društva u pronalaženje alternativnih rješenja u trenutačno dominantnim procesima. Također se strateško prostorno planiranje ne smatra jedinstvenim konceptom već metodom za kolektivno stvaranje gledišta o mogućim smjerovima razvoja određenog područja. Takav se koncept često suprotstavlja s vladinim oblicima planiranja koji podrazumijevaju pasivno kontroliranje načina korištenja zemljišta i njegovo zoniranje (Oosterlynck i dr., 2011). Tako se strateškim prostornim planiranjem nastoji ostvariti društveni i ekonomski razvoj u dugoročnoj perspektivi te kao takvo služi kao okvir za održivi prostorni razvoj. Na taj se način kombinira dugoročna perspektiva s orijentiranošću na konkretne akcije te pojačanom potrebom za mnoštvom uključenih dionika. Na taj način kooperativnost naglašava moguć utjecaj prostorne transformacije na poticanje socijalne inovacije. Pritom također dolazi do suradnje između različitih dionika, od javnog, privatnog i civilnog sektora.

Projekti kojima se provodi ovaj način prostornog planiranja nazivaju se projektima integriranog urbanog razvoja. Oni osim samog planiranja prostora u fizičkom smislu podrazumijevaju i strukturne socijalno-prostorne transformacije, socijalne inovacije, uključivanje i međusobnu suradnju različitih dionika, posebice privatnog i civilnog sektora te poticanje društvenih skupina u nepovoljnom položaju za sudjelovanje u procesu strateškog prostornog planiranja. Za uspješno provođenje ovakvih integriranih urbanih projekata ključna su tri faktora. Prvi se odnosi na planiranje u širem prostornom kontekstu i postizanje strukturnih promjena kao i djelovanje na širu urbanu regiju ili prostorni sistem. Pritom se cilja na pravovremenu intervenciju u prostoru kojem se transformiraju prostorne, socio-kulturne i ekološke značajke tog prostora kao i njegovog šireg područja. Drugim faktorom podrazumijeva se da se projekti ovakvog tipa baziraju na međuovisnosti između različitih, ponekad konkurentnih aktera i interesa povezanih s određenim područjem. I treće, s obzirom

da su ovakvi projekti strateški, trebaju biti usredotočeni na srednjoročno razdoblje u kojem je potrebno iskoristiti neplanirane i iznenadne lokalne prilike te u skladu s njima pravovremeno i brzo djelovati temeljem određenih akcija (Oosterlynck i dr., 2011). Takvi projekti planiraju se sukladno iskorištavanju lokalnih prostornih specifičnosti i potreba poput zapuštenih brownfield područja, zelenih površina i drugih prostornih resursa. Oni služe kao sredstvo jačanja planiranja kroz orijentaciju na akcije u prostoru uz koprodukciju različitih aktera i promicanja društvenih inovacija. Njihovom se integracijom u širi sustav prostornog planiranja omogućuje konkretizacija apstraktnih, dugoročnih vizija razvoja uz povezivanje s lokalnim mogućnostima. Također se ovim projektima promiče inovativno djelovanje pri čemu je prostorna transformacija određena kao konačan cilj. S obzirom da je konačan cilj ovakvih projekata prostorna transformacija, oni nisu samo sredstvo prostornog planiranja već služe i dizajniranju prostora uz inovativna rješenja koja imaju utjecaj na šire područje.

Stoga se na temelju navedenog u razvoju određenog područja smatra neophodnim korištenje projekata integriranog urbanog razvoja i prioritiziranje istih kod izrade razvojnih strategija s obzirom da, za razliku od individualnih projekata koji su koncentrirani na razvoj pojedinog segmenta područja, doprinose transformaciji šireg područja kao i njegovom cjelokupnom razvoju. Važno je kod takvih projekata osim samog planiranja razvoja područja naglasak staviti na njegov dizajn, uzeti u obzir ekonomske, društvene, ekološke i druge potrebe tog područja te uz koordinaciju različitih aktera definirati konkretne akcije i inovativna rješenja kojima će projekt doprinijeti razvoju šireg područja.

8. Popis literature i izvora

Academy of Urbanism – Antwerp, <https://www.academyofurbanism.org.uk/antwerp/>, 2012. (7.1.2019.)

Adapting to Climate Change: A green tool to measure the environmental and ecological benefits of green areas, Antwerp, Belgium, 2017., http://konventderbuergermeister.eu/index.php?option=com_attachments&task=download&id=244 (10.12.2018.)

Agencija za regionalni razvoj Republike Hrvatske – Regionalni koordinatori, <https://www.arr.hr/regionalni-koordinatori/> (30.01.2019)

Albrechts, L., 2004: Strategic (spatial) planning reexamined, *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31, 743-758.

Albrechts, L., Balducci, A., 2013: Practicing Strategic Planning: In Search of Critical Features to Explain the Strategic Character of Plans, *disP – The Planning Review* 194 (3), 16-27.

Alfoldy Gyorgy – Magdolna project, <http://alfoldigyorgy.hu/projects/magdolna-quarter-program-magdolna-negyed-program-budapest-2005-2015/> (28.1.2019.)

Buček, J., 2007: Current strategic economic development planning in cities and its application in Slovakia, *Quaestiones Geographicae* 26B, 15-25.

Budapest 2030: Long-Term Urban Development Concept, 2013.

City population, <https://www.citypopulation.de/> (05.12.2018.)

Clark, G. 2013: The Future of Cities: The role of strategic planning, *Future Studies Research Journal* 5 (1), 3-32.

Coelho de Freitas, J., P., T., 2018: Strategic Planning in Europe: Connecting Cities, Migrants and Migration, Policy Report.

Connective Cities, Integrated Urban Development, <https://www.connective-cities.net/en/topics/integrated-urban-development/> (4.12.2018.)

Coppens, T., Urban and Regional Planning in Flanders: a 10-minutes overview of 50 years of urban policy and spatial planning policies, <https://isocarp.org/50th-anniversary-celebrations/50-years-city-regional-planning/illustrations-urban-regional-planning-flanders-10-minutes-overview-50-years-urban-policy-spatial-planning-policies/> (14.12.2018.)

Databank Publieke Ruimte, <https://dbpubliekeruimte.info/project/park-spoor-noord-antwerpen/> (8.1.2019.)



Dobrucka, L. 2007: Strategic Development Plan of Municipality and its Possible Implementation into Slovak Planning System, 2nd Central European Conference in Regional Science – CERS.

Državni zavod za statistiku, Dolasci i noćenja turista u 2017., Priopćenje broj 4.3.2., 2018.

European Union, Regional Policy, Cities of Tomorrow: Challenges, visions, ways forward, 2011.

European Climate Adaptation Platform – Antwerpen, <https://climate-adapt.eea.europa.eu/eu-adaptation-policy/covenant-of-mayors/city-profile/antwe-1> (12.12.2018.)

European Commission, Integrated Sustainable Urban Development, Cohesion Policy 2014-2020, 2014.

European Commission, Regional Policy, Cities of Tomorrow: Challenges, visions, ways forward, 2011.

European Commission, Regional Policy, Projects, https://ec.europa.eu/regional_policy/hu/projects (21.1.2019.)

Eurostat – Perception Survey, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/cities/data/database> (3.12.2018.)

Eurostat City Statistics, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/cities/data/database> (5.12.2018.)

Eurostat Metropolitan Regions, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/metropolitan-regions/data/database> (5.12.2018.)

Federal Ministry for Economic Cooperation and Development, Connective Cities, Integrated Urban Development, <https://www.connective-cities.net/en/topics/integrated-urban-development/> (4.12.2018.)

Federal Ministry of Transport, Building and Urban Affairs, Integrated Urban Development – a Prerequisite for Urban Sustainability in Europe, Background Study on the „Leipzig Charter on Sustainable European Cities“ of the German EU Council Presidency, 2007.

Flamanski kodeks prostornog planiranja (Gecodificeerde decreten Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening), 2009.

German Association of Cities, Integrated Urban Development Planning and Urban Development Management – Strategies and instruments for sustainable urban development, 2011.

Grad Antwerpen, <https://www.visitantwerpen.be/en> (12.12.2018.)

Grad Beč – Bruto domaći proizvod, <https://www.wien.gv.at/english/administration/statistics/gross-regional-product.html> (30.01.2019.)

Grad Beč – Statistika, <https://www.wien.gv.at/statistik/arbeitsmarkt/beschaeftigung/index.html> (07.12.2018.)

Grad Beč – Zaštita okoliša, <https://www.wien.gv.at/umwelt-klimaschutz/> (07.12.2018.)



- Grad Bratislava – Statistika, <https://www.visitbratislava.com/sk/media/statistiky/> (07.12.2018.)
- Grad Bratislava – Strateški dokumenti, <https://www.bratislava.sk/sk/strategicke-dokumenty> (10.12.2018.)
- Grad Bratislava, Program gospodarskog i društvenog razvoja grada Bratislave za razdoblje 2010-2020, 2010.
- Grad Krakow, https://www.bip.krakow.pl/index.php?bip_id=1 (03.01.2019.)
- Grad Krakow, Odjel za razvoj grada, 2018: Izvješće o stanju grada 2017., https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=101965 (04.01.2019.)
- Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj Grada, Bruto domaći proizvod za Grad Zagreb i Republiku Hrvatsku od 2010. do 2015., Priopćenje, 2018.
- Heczko-Hylowa, 2010: Strategic planning and urban-regional governance in Poland: present state and challenges, annual conference on the Network of Spatial Research and Planning Institutes in Central and Eastern Europe.
- ITS Budapest strategija 2020 – integralt telepulesfejlesztési strategija, 2016., <http://budapest.hu/Documents/V%C3%A1ros%C3%A9p%C3%ADt%C3%A9si%20F%C5%91oszt%C3%A1ly/Budapest2020 ITS Strategia 2016.pdf> (21.1.2019.)
- Juras, Anić, I., 2012: Urbana politika kao dio regionalne politike u EU i Hrvatskoj, HKJU – CCPA 12 (2), 463-488.
- Jutarnji list, <https://www.jutarnji.hr/kultura/arhitektura/u-strogom-centru-zagreba-na-mjestu-dviju-derutnih-tvornica-pocet-ce-se-graditi-mali-grad-u-gradu-projekt-vrijedan-100-milijuna-eura/8209784/> (29.1.2019.)
- Krakow in Numbers, http://www.krakow.pl/english/business/39148,artykul,krakow_in_numbers.html (07.12.2018.)
- Mercer Quality of Living Ranking – 2018 City Ranking, <https://mobilityexchange.mercer.com/Portals/0/Content/Rankings/rankings/qol2018l852963/index.html> (3.12.2018.)
- Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije [MRRFEU], Smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe, 2015.
- Ministarstvo vanjskih i europskih poslova [MVEP], <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (4.12.2018.)
- Municipality of Krakow, This is where I want to live. Krakow 2030, Krakow Development Strategy, 2018.

Nadler, M., 2014: Integrated Plans for Sustainable Urban Development (IPSUD) in Europe, Working Papers for Integrated Real Estate Development, Issue No.1, Dortmund.

Nordbahnhof, <https://www.nordbahnhof.org/> (28.1.2019.)

Nordbahnhof, <https://nordbahnhof.wien/> (8.1.2019.)

Oosterlynck, S., Van den Broeck, J., Albrechts, L., Moulaert, F., Verhetsel, A., Strategic Spatial Projects: Catalysts for change, Routledge, 2011.

Oppla, <https://oppla.eu/casestudy/18016> (8.1.2019.)

Poljska u brojkama (Polska w liczbach), <http://www.polskawliczbach.pl/> (21.01.2019.)

Regionalis Politika, <http://regionalispolitika.kormany.hu/index> (03.01.2019.)

Rentkova, K., 2013: Regional Development Planning in the Slovak Republic, IOP Conference Series: Materials Science and Engineering 245 (2017).

Roggema, R., 2015: Three Urbanisms in One City: Accommodating the Paces of Change, Journal of Environmental Protection 6, 946-956.

Smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, 2015.

Statistički ured Slovačke,
https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/home!/ut/p/z1/04_Sj9CPykssy0xPLMnMzOvMAfljo8ziA809LZycDB0NLPyCXA08QxwD3lO8TAwNTEz1wwkpiAJKG-AAjgZA_VFgJc7ujh4m5j4GBhY-7qYGno4eoUGWgcbGBo7GUAV4zCjIjTDIdFRUBADseObP/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/
 (07.12.2018.)

Statistik Austria, Obrazovanje u brojevima 2015/2016: ključni pokazatelji i analize (Bildung in Zahlen), 2017.

STEP 2025, Urban Development Plan Vienna, 2014.

Strategic Spatial Structure Plan for Antwerp (s-RSA), 2006.

Urbact, Limassol, <http://urbact.eu/new-era> (5.12.2018.)

Urbact, Ostrava, <http://urbact.eu/participatory-approach-creating-city-strategic-development-plan> (5.12.2018.)

Urban development in Antwerp: Designing Antwerp, Grad Antwerpen, 2013.

Urbana agenda u EU, Regionalna politika,
https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/urban-development/agenda/ (25.01.2019.)



Urbanex d.o.o. u suradnji s Gradskim uredom za strategijsko planiranje i razvoj Grada Zagreba, Analiza EU konteksta planiranja i usporedivosti gradova za Urbanu aglomeraciju Zagreb, Zagreb, prosinac 2017.

Uredba o načinu ustrojavanja, sadržaju i vođenju Središnjeg elektroničkog registra razvojnih projekata, NN 42/2018, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_05_42_806.html (21.1.2019.)

Uredba o smjernicama za izradu akata strateškog planiranja od nacionalnog značaja i od značaja za jedinice lokalne i područje (regionalne) samouprave, NN 89/18, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_10_89_1748.html (14.12.2018.)

Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14).

Van der Broeck, P., 2004: An urban boundary plan as a first step towards a metropolitan perspective for the city region of Antwerp, towards a city-regional perspective for Antwerp – 40th ISoCaRP congress.

Vienna City Administration, Municipal Department 23 (MA 23), Vienna in Figures 2018, 2018.

Vresk, M., 2002: Grad i urbanizacija: Osnove urbane geografije, Školska knjiga, Zagreb.

Zakon o gradskom razvoju, urbanizmu i izgradnji u Beču – Građevinski propisi za Beč (Landesrecht konsolidiert Wien: Gesamte Rechtsvorschrift für Bauordnung für Wien), br. 25/2009, 27/2016.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, NN 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13, 137/15, 123/17, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_123_2800.html (15.1.2019.)

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju, NN 152/13, 65/17, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_65_1494.html (14.12.2018.)

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, NN 123/17, NN 118/18 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_123_2799.html (14.12.2018.)

Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o Gradu Zagrebu, NN 62/01, 125/08, 36/09, 119/14, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_119_2235.html (15.1.2019.)

Zakon o regionalnom razvoju i prostornom planiranju (Területfejlesztési törvény), br. 21/1996.

Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, NN 147/14, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_12_147_2751.html (14.12.2018.)

Zakon o regionalnom razvoju Republike Slovačke (Zákon o podpore regionálneho rozvoja), br. 539/2008, 309/2014, 378/2016, 58/2018.

Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske, NN 123/17, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_123_2798.html (14.12.2018.)



Zakon o zaštiti okoliša, NN, 80/13, 78/15, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_12_118_2345.html (21.1.2019.)



